

”Er det normalt?”

En studie av forståelsen av seksualitet på
www.klara-klok.no

Av Eva Sigrid Braaten

Hovedoppgave i sosiologi, høst 2004

Cand. polit. 1992

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Forord

Det er mange som skal takkes ved enden av dette hovedfagsprosjektet. Første takk går til min hovedveileder, Willy Pedersen, som har vært positiv fra begynnelse til slutt. Takk for hyggelige veiledningsmøter preget av engasjement og struktur. En stor takk går også til biveileder, Anniken Hagelund, for gode råd og fruktbare diskusjoner.

Jeg retter også en takk til Klara Klok-administrasjonen, særlig Tove Solvang, for velvilje og hjelpsomhet overfor meg og mitt prosjekt.

Jeg vil også takke alle mine medstudenter på hovedfag, særlig superkollokvien bestående av Silje, Tonje, Yngvill, Irene og Lars Martin. Dessuten, takk til Petronelle, Pål Vegard, Jørund, Kerstin og Sveinung for gode oppgavekollokvier det siste halve året.

Takk til Ingrid Marie Kielland og Tone Hellesund for konstruktive innspill i slutfasen. Takk også til mine gode, gode venner, Lillian, Eirin og Anne.

Til slutt: Takk til Silje – verdens beste kjæreste – for de fleste ting.

Oslo, 26.8.2004

Sammendrag

Klara Klok (www.klara-klok.no) er ei internettside der ungdom og unge voksne stiller spørsmål og fagfolk svarer på spørsmål som blant annet dreier seg om seksualitet. Denne oppgaven er en studie av den *forståelsen* av seksualitet som er resultatet av dialogen mellom spørsmål og svar i tre temakategorier på denne nettsida. Kategoriene er Seksuell tenning, Jomfru og Homofil/bifil/lesbisk.

Det teoretiske utgangspunktet for oppgaven er en konstruktivistisk forståelse av seksualitet slik den kommer til uttrykk hos blant andre Michel Foucault og Jeffrey Weeks og i queer teori. Dermed ligger det til grunn for undersøkelsen en oppfatning av at diskurser rundt seksualitet er produktive. Det at man setter ord på, italesetter og generelt snakker om seksualitet, sex og ulike seksuelle praksiser, er med på å skape den samme seksualiteten – både måter å snakke om og forstå seksualitet på og konkrete seksuelle handlinger og handlingsmønstre. Dette innebærer at jeg i denne oppgaven skal gjøre rede for den *produksjonen* av seksualitet som foregår på www.klara-klok.no.

Oppgavens analyse inneholder både en kvantitativt og en kvalitativt orientert del. Den første er en innholdsanalyse av de tre kategoriene. Dette er en kartlegging av hva spørriere og svarere er mest opptatt av når det dreier seg om seksuell tenning, jomfrudom og seksuell orientering. Generelt er ungdommene ute etter å få fakta om ulike aspekter ved seksualitet, og de ønsker råd og tips i den situasjonen de er i. I Seksuell tenning er ungdommene og fagpanelet mest opptatt av *normalitet*, altså hvilke seksuelle praksiser som kan defineres som normale og hvilke som ikke kan det. I Jomfru handler mange spørsmål om jomfruhinne; hvor den sitter, hvordan den brytes, og mange av jentene vil vite om de har sin intakt fremdeles. Videre lurer mange på hvordan man skal definere ”jomfru” og hva som konstituerer overgangen fra jomfru til ikke-jomfru. I den siste kategorien er ungdommene først og fremst opptatt av å finne ut av om de er homofile, heterofile eller bifile. De beskriver hva de føler eller tenner på, og vil at fagpanelet skal svare på om de tror ungdommene er det ene eller det andre.

I den kvalitativt orienterte delen går jeg nærmere inn i bestemte deler av materialet, og det første av disse fire kapitlene handler om *grenser* for seksuell praksis. Dialogen mellom spørriere og svarere viser her en holdning der alt er tillatt på det seksuelle feltet så lenge man ikke skader seg selv eller andre. I det neste kapitlet stiller jeg spørsmål om seksualitet oppfattes som noe positivt eller negativt på Klara Klok, og om seksualitet

forstås som skilt fra henholdsvis reproduksjon og kjærlighet. Jeg kommer her fram til at seksualitet ses på som noe grunnleggende positivt og som en kilde til nytelse. Videre ses seksualitet som skilt fra reproduksjon på den måten at det oppfattes som legitimt å ha sex uten at målet er å lage barn. Når det gjelder om seksualitet (som lyst) kan koples fra kjærlighet – med andre ord om det ses som legitimt å ha sex utenfor parrelasjoner – mener jeg å se en ambivalens på Klara Klok. Til en viss grad forstås sex som skilt fra kjærlighet – både for jenter og gutter. På den annen side tar guttene dette skillet mer for gitt enn jentene gjør. Alt i alt vil jeg likevel si at lystprinsippet vinner over kjærlighetsprinsippet.

Kapittel 9 handler om normalitet. Utgangspunktet mitt her er todelt: For det første at normalitet – på samme måte som seksualitet – er et konstruert fenomen. Jeg undersøker dermed hvordan ungdom og fagpanel definerer dette begrepet. For det andre at normalitet kan forstås på ulike måter. Jeg mener å se at både spørre og svarere er mest opptatt av de *statistiske* og *medisinske* dimensjonene ved normalitet. Videre gjør jeg et poeng av at disse dimensjonene også rommer en forståelse av normalitet som handler om *normer*. Dette har å gjøre med at man kan argumentere for at både statistikk og medisin kan gjøres om til eller uttrykkes gjennom sosiale eller moralske normer. I dette kapitlet viser jeg også hvordan fagpanelet generelt *beroliger* ungdommene og gir dem *tillatelse* til å fortsette med sine seksuelle praksiser gjennom å si at nesten alt de holder på med er ”helt normalt”.

I det siste kapitlet finner jeg at det i mange henseende er en *essensialistisk* og *heteronormativ* forståelse av seksualitet som dominerer på Klara Klok der *homo-hetero-dikotomien* langt på vei får lov til å legge premissene for hvordan vi forstår oss selv og vår seksualitet. Både fagpanel og ungdommer forstår seksualitet ut fra et seksuelt system der heteroseksualitet dominerer, men der noen mennesker også er homo- og biseksuelle.

Innholdsfortegnelse

FORORD	III
SAMMENDRAG	V
INNHALDSFORTEGNELSE	VII
1. INNLEDNING	1
SPØRSMÅL: SEKSUALITETSPRODUKSJON	2
<i>Kontekst</i>	3
HVORFOR DETTE TEMAET?	3
HVA ELLER HVEM ER KLARA KLOK?	5
<i>Klara Klok i tall</i>	7
<i>Slik fungerer Klara Klok</i>	8
<i>Hvem er ungdommer og fagpanel på Klara Klok?</i>	9
LESERVEILEDNING	10
2. SEKSUALITET OG SEKSUALOPPLYSNING	11
SEKSUALITET – ESSENS ELLER KONSTRUKSJON?	11
<i>Diskurser er produktive</i>	13
QUEER TEORI	16
ARVEN ETTER EVANG – SEKSUALOPPLYSNING	19
<i>Lyst eller problem?</i>	20
<i>Reproduksjon, lyst eller kjærighet?</i>	20
<i>Helse, seksualopplysning, spørrespalte og selvhjelp</i>	22
FORSKNINGSSPØRSMÅL	23
<i>Hvilke kategorier?</i>	23
3. FRAMGANGSMÅTE	27
HVORFOR TEKSTANALYSE?	27
<i>Empirinær</i>	29
HVA ER TEKSTANALYSE?	31
<i>Kvalitativ og kvantitativ tekstanalyse</i>	32
<i>Innholdsanalyse – tematisk oversikt</i>	33
<i>Den kvalitative analysen</i>	33
MATERIALET: SPØRSMÅL OG SVAR	34
<i>Hva er et spørsmål?</i>	36
<i>Hva er et svar?</i>	37
HVA KAN JEG SI NOE OM?	38
<i>Betyr det noe at Klara Klok er en internettjeneste?</i>	40
<i>Kartlegging</i>	41
4. SEKSUELL TENNING. KARTLEGGING AV SPØRSMÅL OG SVAR	43
HVA SPØR UNGDOMMENE OM?	43
HVA SVARER FAGPANELET?	46
”HVORFOR TENNER JEG PÅ DET, OG ER DET NORMALT?”	48
<i>Normalitet, grenser, fakta og råd</i>	49
5. JOMFRU. KARTLEGGING AV SPØRSMÅL OG SVAR	51
HVA SPØR UNGDOMMENE OM?	51
HVA SVARER FAGPANELET?	55
HVA ER EI JOMFRU – ELLER HVA ER SEX?	58
<i>Jomfruhinne – teknikk eller ære?</i>	59
6. HOMOFIL/BIFIL/LESBISK. KARTLEGGING AV SPØRSMÅL OG SVAR	63

HVA SPØR UNGDOMMENE OM?	63
HVA SVARER FAGPANELET?	66
”ER JEG HOMO, ELLER?”	68
<i>”Jeg er redd jeg er homo”</i>	69
7. SEX I KARDEMOMMEBY	73
HVOR GÅR GRESENSENE?	74
<i>Er det forskjell på hva man tenker og hva man gjør?</i>	77
<i>Når er man gammel nok til å ha sex?</i>	79
KARDEMOMMELOVSEKSUALITET	81
8. LYST OG ANSVAR, KJØNN OG KJÆRLIGHET	85
”LYKKE TIL MED DIN SEXPOSITIV LIVSSTIL”	85
<i>”Det er ikke deg men de andre det er noe galt med”</i>	90
SEX OG REPRODUKSJON, SEX OG KJÆRLIGHET	92
9. ”DET ER HELT NORMALT?”	99
NORMALT LANGS FLERE DIMENSJONER	99
SPØRRERE: NORMALITET SOM STATISTIKK OG MEDISIN	102
<i>Beroligelse og tillatelse</i>	103
SVARERE: NORMALITET UT FRA STATISTIKK, MEDISIN, FUNKSJON OG NORMER	105
<i>(Nesten) alt er normalt – om å berolige og tillate</i>	107
<i>Flertallet har alltid rett?</i>	108
<i>Mer mangfold?</i>	109
10. ”TENK OM JEG IKKE FÅR NOEN LEGNING?????”	113
KAN MAN FORBLI UDEFINERT?	114
<i>Homo-hetero-dikotomien, og hvordan den opprettholdes av fagpanelets svar</i>	115
<i>Muligheter og begrensninger</i>	118
<i>Hvorfor er det så viktig for dem?</i>	119
JOMFRU ELLER IKKE JOMFRU?	119
<i>Hva er ei jomfru?</i>	120
<i>Å være jomfru betyr...</i>	121
AVSLUTNING	125
LITTERATURLISTE	129

1. Innledning

Mange mener at fokuset på seksualitet i dagens samfunn er stort, at det spilles på sex over alt – i reklame, filmer, tv, aviser og magasiner. Den norske sosiologen Kjetil Rolness hevder for eksempel at ungdom i dag ”(...) vokser opp i en mediekultur som er gjennomseksualisert, der seksualitet avbildes og diskuteres mer åpent enn noen gang i historien” (2003:42). I forbindelse med dette er det mulig at vi i dag er vitner til en større aksept for pornografi i det norske samfunnet enn tidligere. Blant annet melder Dagbladet at ungdom (særlig jenter) i økende grad benytter seg av porno (Dagbladet 19.4.2004). Samtidig slår avisene opp at russejenter i Oslo vil delta i pornofilm for å finansiere bilen sin. Stjernen i denne filmen opptrer på samme tid i en hjemme-hos-reportasje i Se og Hør. Alt dette *kan* være uttrykk for at pornoen i større grad enn tidligere er godtatt som en akseptabel del av folks seksuelle praksis. Når det gjelder seksuell orientering, hevdes det at det er lettere enn før å være homofil eller lesbisk. Man kan til og med ta en ”Mia Hundvin”, og prøve litt av begge deler¹. I forhold til seksuell praksis vet vi at gjennomsnittsalderen for når ungdom gjennomfører sitt første samleie er gått ned de siste ti åra, og flere og flere ungdommer praktiserer andre aktiviteter enn tradisjonelt heteroseksuelt samleie².

På bakgrunn av denne massive ”vedvarende, eksessive interesse for kjønn og seksualitet i vår kultur” (Mühleisen 2003:47) ønsker jeg å undersøke hva ungdom er opptatt av når det gjelder seksualitet i dag. Hva synes de er vanskelig? Hva vil de vite mer om? Er behovet for seksualopplysning like stort som før – før Temptation Island, Big Brother, Sex og singelliv, Cupido, Mann, Mag og Det Nye? Med disse spørsmåla nærmet jeg meg denne undersøkelsen. For å finne svar, oppsøkte jeg internettsida

¹ Den norske håndballspilleren Mia Hundvin er i skrivende stund sammen med en mann mens hun tidligere var gift med en kvinne.

² Fra 1992 til 2002 sank median samleiedebutalder for jenter med et helt år (til 16,7 år). Fallet for guttene var mindre (reduert med et halvt år, til 18 år). Dermed er forskjellene mellom gutter og jenter blitt større. Videre er munnsex like vanlig som samleie og introduseres omtrent samtidig. Dette gjelder også for dem som ikke har hatt samleie, hvilket betyr at oralsex er blitt mer utbredt de siste ti åra (Pedersen og Samuelsen 2003).

www.klara-klok.no, ei nettside om ungdoms helse der ungdom spør og fagfolk svarer, blant annet på spørsmål om seksualitet. Nettsida er en kilde til å forstå ungdoms seksualitet litt bedre, tenkte jeg. I tillegg kan jeg få vite mer om hva slags *respons* ungdommene får når de konfronterer profesjonelle helsearbeidere med sine seksualitetsundringer. Med andre ord: Hva slags syn på seksualitet møtes ungdommene med av blant annet leger, helsesøstre og psykologer? Disse to perspektivene – spørsmåla og svara – gir meg muligheten til å undersøke hva slags *forståelse* av seksualitet disse ungdommene og fagfolka *til sammen* skaper innenfor rammene av klara-klok.no.

Spørsmål³: Seksualitetsproduksjon

Mitt hovedspørsmål er: Hva slags forståelse av seksualitet er resultatet av dialogen mellom spørre og svarere på Klara Klok? For å undersøke dette skal jeg på den ene side undersøke hva ungdommene er opptatt av og hva de spør fagpanelet om. På den andre sida skal jeg se på hva slags svar ungdommene får fra fagpersonene på Klara Klok.

Utgangspunktet mitt er at gjennom sine spørsmål og svar er ungdommene og fagfolka med på å lage ei ramme rundt og sette noen grenser for seksualitet i dagens samfunn. Min oppgave er å finne ut hva rammene er konstituert av og hvor grensene går.

Oppgaven handler om den *seksualitetsproduksjonen* som er resultatet av ungdommenes spørsmål og fagfolkas svar på Klara Klok. Å se dette som en *produksjon* av seksualitet bygger på den forståelsen av seksualitet som blant andre Michel Foucault forfekter, nemlig at diskurser rundt seksualitet er produktive. Med dette mener Foucault at vi ved å snakke om seksualitet er med på å *produsere* og *skape* den samme seksualiteten. Dette handler om at en ”språkliggjøring av kjønnen” fører til at kjønnen og seksualiteten blir skapt og endret gjennom at en snakker om det. Slik sier han det selv:

Man har snarere satt i verk et apparat som produserer diskurs omkring kjønnen, stadig mer diskurs, som kan fungere og virke i selve kjønnets økonomi (Foucault 1999:32).

Jeg kommer tilbake til Foucault og hva slags teoretisk rammeverk jeg bygger min undersøkelse på i kapittel 2.

³ Som Kalleberg (1996) mener jeg at ”spørsmål” passer bedre enn ”problemstilling” som en beskrivelse av hva samfunnsvitere faktisk undersøker. Ved å ta utgangspunkt i en *problemstilling*, ser det ut som om det er noe problematisk ved det man skal forske på. Jeg mener at dette kan være uheldig da samfunnsvitere ofte ikke tar utgangspunkt i at noe vanskelig når de skal forske på et fenomen. ”Noen ganger bare undrer man seg, andre ganger kan man være opptatt av å klarlegge bedre muligheter” (Kalleberg 1996:37).

Kontekst

Bakteppet for undersøkelsen er at mange mener at vårt samfunn, med dets normer og forståelser, er i endring – og at denne endringen skjer fort. Noen teoretikere snakker om at vi lever i den *postmoderne* tid, andre mener vi fremdeles befinner oss i *seinmodernismen*. Atter andre hevder at vår tid er preget av det de kaller *refleksiv modernisering*, mens noen fokuserer mer på de *individualiserende* trekkene ved vår tid (Krange 2004:12). Jeg er ikke så opptatt av hvordan vi benevner vårt samfunn og vår tid, men merker meg at de ulike teoriene fokuserer på at de raske endringene vi bevitner gjør at gamle normer blir borte og nye kommer til. Med dette blir verden mer utrygg fordi tradisjonelle bånd viskes ut. Mennesket står på mange måter igjen uten noe særlig mer enn seg selv å stole på. Det relevante for meg er at ungdom i dag lever i et normativt spenningsfelt mellom signalene fra konkurrerende normsendere – med tradisjonelle verdier på den ene sida – formidlet av foreldre, skole og politikere – og medienes fokus på at vi må ”skape oss selv” på den andre sida (Krange 2004:71). Dette er også utgangspunktet for Olve Kranges doktoravhandling i sosiologi der han på mange måter forsøker å teste hypotesen om at ungdom er mer individualisert i dag enn tidligere, og at de dermed ikke lenger styres av tradisjonelle normer og verdier, men i større grad styrer sitt eget liv og lever etter egne normer (Krange 2004).

Det er i denne kontekst Klara Klok opererer, i det jeg velger å kalle ei brytningstid, og jeg synes dette er nyttig å ha som horisont for min undersøkelse – uten at det betyr at jeg skal forsøke å finne ut hvordan forståelsen av seksualitet på Klara Klok plasserer seg inn i denne diskusjonen om tradisjonelle versus post- eller seinmoderne normer og samfunn.

Hvorfor dette temaet?

Hvorfor er det viktig å forsøke å forstå *hvordan* ungdom tenker rundt seksualitet? Og hvorfor er det sentralt å gripe den offentlig sanksjonerte forståelsen av seksualitet, slik den kommer til uttrykk hos fagpanelet?⁴ For det første: En slik studie kan, slik jeg nettopp har vært inne på, fortelle oss noe om hvilken tid vi lever i og hvilke normer som er rådende. Hvilke forhold som setter premissene for ungdoms seksualitet sier noe om samfunnet vårt

⁴ Klara Klok finansieres av Sosial- og helsedirektoratet, og jeg skal i denne oppgaven argumentere for at dette gir fagpanelet en spesiell legitimitet og autoritet.

generelt, og endringer på dette feltet kan ses som tilfeller av endring på andre felt og i samfunnet som helhet. For det andre: Seksualitet er viktig for det individuelle mennesket på den måten at vår seksualitet er sentral for vår opplevelse av hvem vi er, vår identitet. Forfattere som Anthony Giddens og Michel Foucault har understreket kjønns og seksualitetens store betydning for vår selvoppfatning og vår identitet (Giddens 1991, Foucault 1999). Giddens sier for eksempel at ”[s]exual development and sexual satisfaction henceforth became bound to the reflexive project of the self” (1991:164). Den britiske sosiologen David Gauntlett sier at ”sex as an inner truth about the self” fikk sin begynnelse med det kristne skriftemålet, og spredte seg siden ut over den vestlige verden (Gauntlett 2002:122). Noen hundreår seinere fikk sex og seksualitet styrket sin posisjon som en sentral del av vår identitet av Freud og psykoanalytiske diskurser (Gauntlett 2002:122). Foucault hevder i denne sammenheng at det vestlige mennesket i tre århundrer har ”(...) gått for denne oppgaven som består i å si alt om sitt kjønn” for å finne sannheten om seg selv (Foucault 1999:31). Gauntlett sier at seksualitet er mer sentral i vår forståelse av oss selv nå enn noen gang før:

(...) the discourses of magazines and self-help books, as well as many screen dramas, make knowing one’s sexual identity of crucial importance to inner happiness (2002:122).

På bakgrunn av dette er det sentralt for meg å finne ut hva slags forståelse av seksualitet som gjør seg gjeldende på Klara Klok, for eksempel hvor grensene går for hva som oppfattes som akseptabel og normal seksualitet – fordi dette samtidig sier noe om hva som former folks identitet. Grensene som fins for vår seksualitet, setter også på mange måter rammene for vår identitet.

Når det gjelder seksualitet på Klara Klok er det fagfolk eller eksperter – for eksempel leger, helsesøstre og psykologer – som setter disse grensene⁵. Dette vil jeg karakterisere som symptomatisk for vår tid, at det stort sett er representanter for den medisinske vitenskapen som setter rammene for folks seksualitet. Det er ikke i samme grad som før religion eller moral som dominerer som grensemarkører på dette feltet, selv om det fremdeles fins eksempler på at man med religiøs moral forsøker å sette grenser for folks

⁵ Jeg skal senere gjøre et poeng av at ungdom og fagpanel *forhandler* seg fram til disse grensene, men i denne sammenheng er det viktige at det er fagpanelet som har det siste ordet i diskusjonen om hvor grensene skal gå.

seksuelle utfoldelse⁶. I vår tid er det til en stor grad fagfolk med vitenskapelig legitimering som definerer rammene rundt folks seksualliv, noe jeg kommer tilbake i kapittel 2. Som et utgangspunkt for denne undersøkelsen ligger derfor en forståelse av at eksperter syn på seksualitet ikke er et hvilket som helst syn. De mektigste offentlige fortellingene fortelles av mennesker som har makt eller autoritet, og som for eksempel opererer på vegne av en offentlig institusjon. "Their stories are never just stories", sier den britiske sosiologen Lynn Jamieson (1998:11). Fagpersonene på Klara Klok er på mange måter slike mektige historiefortellere, og årsaken er at de ikke bare snakker på vegne av seg selv. For det første snakker de på vegne av de profesjonene de hører til. Disse har tradisjoner for å kategorisere mennesker og plassere dem i hierarkier ut fra deres seksuelle sykdomsbilde. For det andre opererer de på vegne av de offentlige myndighetene, av staten, siden Klara Klok er finansiert av Sosial- og helsedirektoratet. På mange måter er det altså den statlig sanksjonerte "sannheten" om seksualitet som kommer fram i fagpanelets svar på Klara Klok.

Den siste, men kanskje viktigste, grunnen til å gjøre denne undersøkelsen bygger på et ønske om å bidra med kunnskap som kan være nyttig i seksualundervisning og seksualopplysning som drives i dag. I årsrapporten for Klara Klok for 2003 gjøres det et poeng av at fagpersonene på Klara Klok kan gi bedre forebyggende helsetjenester fordi arbeidet med Klara Klok gir dem en unik innsikt i hva ungdom og unge voksne er opptatt av og på hvilke områder de trenger råd og veiledning (UI 2004:6). På samme måte kan jeg, gjennom denne studien, skape kunnskap som fagfolk og andre kan nyttiggjøre seg i kontakt med ungdom og unge voksne når temaet er seksualitet.

Før jeg går videre, skal jeg gjøre rede for prosjektet og nettsida Klara Klok, for å gi leseren et bilde av hva slags fenomen vi har å gjøre med her.

Hva eller hvem er Klara Klok?

⁷www.klara-klok.no er en nasjonal internettbasert spørretjeneste der ungdom og unge voksne anonymt kan stille spørsmål om helse, forhold og familie, rusmidler og seksualitet.

⁶ På våraparten i 2004 var det blant annet en sak i norske medier om Misjonsforbundet som ønsket å ekskludere mennesker som lever i homoseksuelle parforhold.

⁷ Informasjonen i dette kapitlet er hentet fra www.klara-klok.no, fra min brukerside under Klara Klok og fra Klara Kloks årsrapporter for 2001 (UI 2001), 2002 (UI 2003a) og 2003 (UI 2004), Handlingsplanen for 2003 (UI 2003b) og fra en evaluering av Klara Klok utarbeidet i oktober 2000 (UI 2000).

I løpet av ei uke fra spørsmålet er stilt, får spørkerne svar fra en fagperson i det såkalte fagpanelet på Klara Klok. Hvem som svarer, er avhengig av hva spørsmålet dreier seg om og hva de ulike fagpersonene har spesialisert seg i. Både spørsmåla og svara ligger ute på internett, tilgjengelig for alle som besøker sida, hvilket betyr at Klara Klok også fungerer som en informasjonsbase om ungdom og ungdomshelse. Klara Klok er ment som et supplement til, ikke en erstatning for, det øvrige helsetilbudet til ungdom, og et av måla for tjenesten er å lede ungdommene inn i andre deler av helsevesenet dersom det skulle være nødvendig.

I utgangspunktet var Klara Klok et tilbud til unge og unge voksne i Nordland fylke, men etter hvert viste det seg å være umulig å begrense tjenesten til bare ett fylke siden den er på internett. Derfor ble det bestemt at Klara Klok skal være et nasjonalt tilbud. Klara Klok finansieres av Sosial- og helsedirektoratet og Nordland fylkeskommune⁸.

Ungdomsinformasjonen i Nordland (heretter UI) driver Klara Klok, og er en del av helsetilbudet for ungdom under Nordland fylkeskommune. I UI er det to stykker som er ansatt på Klara Klok-prosjektet, og de utgjør det jeg her kaller Klara Klok-administrasjonen. Fagfolka som til enhver tid utgjør fagpanelet, arbeider ikke med Klara Klok på fulltid, men bruker ca. fem timer i uka, ved siden av deres vanlige jobber, på å besvare ungdommens spørsmål på denne nettsida.

Målgruppa for tjenesten er ungdom og unge voksne i alderen 10–30+ i Norge. I tillegg er det et mål at statlige institusjoner og andre som arbeider med ungdom skal bruke sida. Ifølge UI er formålet med Klara Klok å være en ”alternativ kanal for formidling av helseinformasjon og for å forebygge problemer blant studenter, elever og annen ungdom” (UI 2001:3). Hovedmålet i så måte er å ”bedre tilgjengeligheten av helseinformasjon til ungdom og unge voksne i Norge” (UI 2003a:2).

Klara Klok ble lansert 3. mars 2000. Etter starten og fram til i dag har Klara Klok vokst formidabelt med tanke på antall besøkende på sida og antall spørsmål som blir besvart. Antall personer i fagpanelet har også økt – fra 15 stykker i desember 2001 til 23 stykker på samme tid i 2003.

⁸ I 2004 bestemte Nordland fylkeskommune seg for at de ikke lenger kunne finansiere driften, og dermed står Sosial- og helsedirektoratet for den fulle finansiering i 2004.

Klara Klok i tall

Det er flere måter å beregne omfanget på ei internettside på, men den beste i dette tilfellet vil være å regne antall såkalte *sessions*, med andre ord antall pålogginger, som er gjort på Klara Klok. Dette registrerer også dersom samme person/samme maskin går inn på tjenesten flere ganger i løpet av en dag. I 2001 ble det registrert 98 193 sessions. I 2002 var det 280 293 sessions, og i 2003 var tallet 484 112. Dette betyr en økning på 385 919 sessions på to år, noe man må kalle en meget sterk økning.

En annen måte å forsøke å få en oversikt over Klara Klok på, er å regne antall *besvarte spørsmål*. All den tid det er under 10 prosent – 4,2 prosent i 2003 – av dem som er innom sida som stiller spørsmål, er kanskje ikke dette det beste målet, men det sier likevel mye om Klara Kloks omfang. I 2003 svarte fagpanelet på 20 468 spørsmål. I 2002 var det tilsvarende antallet 11 879. I 2001 svarte de på 4 479 spørsmål. Det er altså snakk om en økning i så vel antall besøk på sida som i antall besvarte spørsmål.

Kjønn

Tall fra helsestasjoner og fra helsesøstervirksomhet som sier at omtrent 10 prosent av dem som kommer til dem, er gutter (UI 2003a:5). På Klara Klok har det helt fra starten av vært en høy gutteandel. Den har holdt seg stabil på ca. 40 prosent. Til tross for at dette er en statistikk over dem som har stilt spørsmål og som frivillig har oppgitt kjønn⁹, må det likevel kunne sies at Klara Klok har truffet guttene – ei gruppe som er vanskelig å nå med andre helsetilbud. Det synes derfor opplagt at gutter har behov for et rom der de kan få svar på intime seksuelle eller helserelevante spørsmål – enten det dreier seg om dem selv eller mer generelle ting.

Alder og fylke

I 2003 var det ungdom i aldersgruppa 13–18 som stilte flest spørsmål. Den største gruppa av spørsmålsstillere var 15- og 16-åringene. Dette er omtrent som i 2001 og 2002. Dette betyr at det er flest ungdom og færre av de unge voksne som føler behov for stille spørsmål på Klara Klok (minner om at målgruppa er fra 10 til 30+). Når det gjelder bosted, var det i

⁹ Disse tallene stammer fra en frivillig statistikk som de som stiller spørsmål kan velge å fylle ut. Det vil si at det bare er de som stiller spørsmål og som samtidig velger å fylle ut informasjon om kjønn, bostedsfylke og alder som registreres i denne statistikken. Denne statistikken kan altså ikke sies å gi et representativt bilde av alle brukerne av Klara Klok.

2003 flest spørsmål fra ungdom i Akershus, deretter Oslo og på tredjeplass kom Nordland (UI 2004:9). Det kom inn spørsmål fra alle fylker i landet.

Kategorisering og underkategorisering

Klara Klok er delt inn i fire kategorier; *Helse, Forhold og familie, Seksualitet og Rusmidler*. Denne tematiske inndeling er gjort av Klara Klok-administrasjonen, og gjenspeiler temaene i spørsmåla. Disse fire emneområdene er delt inn i ulike underkategorier. Per desember 2003 var de delt opp slik:

Helse: Abort • Allergi • Begreper • Doping • Gravid? / graviditet • HIV / AIDS • Hjelpeapparatet • Hud • Hygiene/ svetting • Hår/ hårfjerning • Høyde/ vekt • Kosthold og trening • Kroppen • Medikamenter • Menstruasjon • Mobbing • Omskjæring • Psykiske problemer • Redsler/ fobier • Røyking • Skole/ studier • Smerter • Snus • Spiseforstyrrelser • Svimmelhet • Sykdommer • Syn/ hørsel • Søvn • Tannhelse • Tvangstanker/ tvangshandlinger • Underlivsplager • Undersøkelser/ operasjoner

Forhold og familie: Aleneforeldre/ delt omsorg • Barneoppdragelse • Ekteskap/ samboerskap • Ensomhet • Familie • Flørting/ sjekking • Foreldre og barn • Forelskelse • Følelser • Jobbreasjoner • Kjæresteforhold • Kjærlighet • Kjærlighetsorg • Klær • Livssyn • Overgrep • Rettigheter og plikter • Rykter • Selvutvikling • Sjalusi • Skilsmisse • Sorg • Ulykkelig forelskelse • Utroskap • Vanskelige valg • Vennskap

Seksualitet: Analsex • Første gang • Gutter underliv • Incestforhold • Jenters underliv • Jomfru • Kjønnssykdommer • Kosing • Kyssing • Om gutter • Om jenter • Onanering • Oralsex • Orgasme • Porno • Prevensjon • Samleie • Seksuell legning • Seksuell tenning • Seksuelle problemer • Seksuelle tilnærmelser • Sex • Sexpress

Rusmidler: Alkohol • Andre rusmidler • Familie og rus • Narkotika • Om rus • Rusproblemer • Venner/ kjærester og rus

I denne undersøkelsen er det seksualitet som er tema, og jeg skal dermed konsentrere meg om seksualitetskategorien på Klara Klok, og spesielt de tre kategoriene jeg har plukket ut; Jomfru, Seksuell tenning og Homofil/bifil/lesbisk¹⁰. Jeg kommer derfor i det følgende ikke til å konsentrere meg om de andre kategoriene, ut over at de er kilder til informasjon om Klara Klok-sidene omfang, hvordan de fungerer, er bygd opp og så videre.

Slik fungerer Klara Klok

De som besøker klara-klok.no kan enkelt lese seg gjennom spørsmål og svar i de ulike kategoriene. Sida er lett tilgjengelig, og krever ikke at brukerne logger inn med brukernavn og passord. Dette gjør Klara Klok til et lavterskeltilbud der det ikke forlanges noe mer fra brukeren enn at han/hun har tilgang til en datamaskin med internettoppkopling. Heller ikke

¹⁰ Denne kategorien heter nå Seksuell legning, men da jeg samlet inn mine data, het den Homofil/bifil/lesbisk.

trenger man å registrere seg for å få stille spørsmål og det er ikke nødvendig å oppgi sin egen e-postadresse for å få svar på spørsmålet sitt, da svarene legges rett ut på nettsidene.

At brukerne beholder sin anonymitet hele veien gjør at Klara Klok innebærer lav risiko. Som nevnt er det også frivillig å oppgi kjønn, bostedsfylke og alder. Sjansen er dermed meget liten for at noen skal kunne gjenkjenne spørsmålsstilleren. Denne risikoen reduseres ytterligere ved at de som administrerer sida fjerner navn eller andre ord fra spørsmålet som kan avsløre spørreeren eller andre som eventuelt nevnes i spørsmålet. Noen ganger forekommer det imidlertid at spørsmål slettes og dermed ikke besvares. Ifølge statistikken skjer dette med omtrent 13 prosent av alle spørsmåla som kommer inn. Dette er innlegg som blir definert som useriøse eller utenfor Klara Kloks temaområder. Imidlertid er terskelen for å slette spørsmål høy, fordi så lenge det kan ha en reell informasjonsverdi, blir det redigert og besvart, selv om det kanskje ikke i utgangspunktet var seriøst ment fra personen som sendte det inn.

Hvem er ungdommer og fagpanel på Klara Klok?

Et spørsmål vi må stille oss er om spørreerne på Klara Klok skiller seg vesentlig fra ungdommer generelt. Er Klara Klok-ungdommene ”vanlige” unge mennesker? Klara Klok-administrasjonen mener selv at det stort sett er de vanlige ungdommene som bruker Klara Klok (UI 2003b:3). Dette er også mitt inntrykk. Klara Klok er ikke ei side preget av at ungdommene kommer med alvorlige lidelser eller sykdommer. Stort sett er de ute etter å få informasjon om noe de lurer på eller de vil vite om det de erfarer er vanlig eller normalt.

Fagpanelet bestod på slutten av 2003 av 23 ulike fagpersoner; 7 psykologer, 5 helsesøstre, 4 leger, 1 prest, 1 fysioterapeut, 2 jordmødre, 2 ruskonsulenter og 1 tannlege. Disse dekker et stort felt når det gjelder ungdom, helse, samliv og seksualitet. Det interessante her er likevel hvem som svarer på spørsmål i mine tre kategorier. Dette er i hovedsak legene, psykologene og helsesøstrene¹¹.

¹¹ I oppgaven kommer jeg for det meste til å kalle disse for fagpanelet, men jeg bruker også *svareere* eller *fagpersoner* for variasjonens skyld. Selv om jeg behandler dem alle under ett, er det viktig å huske på at de ikke samarbeider om å svare eller godkjenner hverandres svar før de legges ut på nett. Det er derfor forenkling å si at *fagpanelet* svarer slik eller slik, men det er ikke en forenkling som vil ha store konsekvenser for undersøkelsen. Imidlertid er det viktig at vi hele tiden har i bakhodet at det er ulike fagpersoner som svarer.

Leserveiledning

Før jeg går videre, skal jeg gi leseren en liten veiledning i hvordan denne oppgaven er lagt opp. I kapittel 2 skal jeg presentere det teoretiske rammeverket for denne studien, samt avgrense og konkretisere undersøkelsen ved å presentere mine forskningsspørsmål. Etter at det er gjort, skal jeg i kapittel 3 si litt om hvordan jeg har jobba med denne oppgaven, blant annet hva som er mitt datamateriale og hva slags metoder jeg har brukt. Kapittel 4, 5 og 6 gir en kvantitativ kartlegging av spørsmål og svar i mine tre kategorier. Her viser jeg hva ungdommene oftest spør om og hvordan fagpanelet responderer. En del temaer løftes fram, og de fleste av disse skal jeg se videre på i de fire neste kapitlene. Kapittel 7 handler om grensesetting, hvilket innebærer at jeg tegner et bilde av rammene for akseptabel seksualitet slik de kommer fram i forhandlinga mellom spørre og svarere. I kapittel 8 ser jeg nærmere på om det er en grunnleggende positiv eller en mer problemfokuset forståelse av seksualitet som gjør seg gjeldende på Klara Klok. Videre undersøker jeg om det er en seksualitet som forstås som skilt fra henholdsvis reproduksjon og kjærlighet vi møter på disse nettsidene. Kapittel 9 handler om ungdommenes og fagpanelets stadige fokus på hva som er normalt og ikke, og hva de generelt mener når de snakker om normalitet. I kapittel 10 forsøker jeg å se om det er en essensialistisk og heteronormativ seksualitetsforståelse i spørsmål og svar, og om denne forståelsen innebærer at den såkalte homo-hetero-dikotomien er med å på å legge premissene for hvordan folk forstår og lever sine liv.

2. Seksualitet og seksualopplysning

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for de teoriene om seksualitet og samfunn som jeg forholder meg til og som er retningsgivende for denne oppgaven. Disse er først og fremst Michel Foucault og den engelske sosiologen Jeffrey Weeks' tanker rundt seksualitet. I tillegg er jeg inspirert av queer teori i måten jeg angriper mitt materiale på, og jeg vil presentere denne teoritradisjonen her. Mot slutten av kapitlet skal jeg presentere noen historiske linjer for det arbeidet Klara Klok gjør, som blant annet er å drive seksualopplysning og -undervisning. Helt til slutt konkretiserer jeg undersøkelsen ved å legge fram mine forskningsspørsmål.

Seksualitet – essens eller konstruksjon?

En av de mest sentrale debattene når det gjelder forskning på seksualitet dreier rundt spørsmålet om menneskelig seksualitet er medfødt og naturgitt, eller om den er noe som formes og skapes gjennom "(...) kulturelle, sosiale, språklige og/eller eksistensielle prosesser" (Svare 2001:304). Den siste av disse forståelsene kalles *konstruktivistisk*, mens den første går under overskriften *essensialisme*. Denne debatten er ofte blitt framstilt svart-hvitt, slik at man på den ene siden blir tillagt å mene at alt som har med seksualitet å gjøre, er medfødt, mens man på den andre siden tenkes å ha et syn der ingen ting er gitt fra naturen av. Dette kan oppfattes som en forvirrende og unyansert polarisering, og jeg vil derfor redegjøre for denne diskusjonen med utgangspunkt i hva som menes med konstruktivisme. Det er viktig å ha klart for seg at man kan operere med konstruktivisme på flere nivåer, og en måte å nærme seg dette på, er å spørre hva det er konstruktivister hevder at er konstruert. Den norske filosofen Helge Svare opererer med tre typer konstruktivisme; *livsstilskonstruktivisme*, *erfaringskonstruktivisme* og *narrativ konstruktivisme*. Den første defineres som en

(...) oppfatning som understreker at den måten den homoseksuelle¹² innretter livet sitt på er formet eller konstruert av den kulturen som den homoseksuelle lever i og denne kulturens normer, forestillinger og roller (Svare 2001:305).

Denne oppfatninga kombineres ofte med et essensialistisk syn på det seksuelle begjæret. Dette innebærer at man oppfatter tiltrekninga, begjæret og følelsene knyttet til seksualitet som medfødt, mens måten man lever det ut på, er avhengig av den kulturen man lever i. Svare mener at de fleste som i dag er essensialister i spørsmålet om seksuell legning¹³, samtidig er livsstilskonstruktivister. Disse vil hevde at det fins en homoseksuell essens, i form av følelser og seksuell tiltrekning, som er den samme til alle tider. Det som varierer, er dermed måten den leves ut på (Svare 2001:305).

Erfaringskonstruktivister, på den annen side, setter spørsmålsteget ved om det fins noen ren og opprinnelig seksualitet som kan observeres og erfares direkte. De vil dermed hevde at folks seksuelle opplevelser og begjær – i tillegg til måten de lever ut dette på – i større eller mindre grad er konstruert. Enkelt sagt mener de at det er mulig at det finnes en virkelighet uavhengig av mennesket, og at den legger føringer på hva det er mulig å erfare, men at vi aldri har en ufiltret tilgang til denne virkeligheten: Den gripes alltid gjennom begreper og diskurser. I forlengelsen av dette kan vi ikke snakke om noe ”virkelig” og ”egentlig” – en ”sannhet”, for den sakens skyld – som bare venter på å bli oppdaga, og som alle vil oppfatte på samme måte. Erfaringskonstruktivister mener derfor langt på vei at man ikke kan bestemme hva som er ”virkelig” forstått i motsetning til det som er forståelse eller språk. Foucaults tanker om seksualitet vil falle under denne formen for konstruktivisme (Svare 2001). I tillegg ligger Jeffrey Weeks’ forståelse tett opp til en slik oppfatning av seksualitet. Den tredje typen konstruktivisme, narrativ konstruktivisme, er en individuell form for konstruktivisme, der fokus er på hvordan individer skaper seg en forståelse av sin egen seksualitet ved å sette handlinger og hendelser i sine liv inn i en koherent fortelling om hvordan de er blitt som de er blitt. Dette minner på mange måter om Giddens’

¹² Svare tar her utgangspunkt i debatten om homoseksualitet. Jeg mener imidlertid ikke at dette har noe å si for min gjennomgang her, selv om jeg snakker om seksualitet i bredere forstand.

¹³ I sammenheng med denne essensialisme-vs-konstruktivisme-debatten diskuteres det hva man skal kalle de seksuelle kategoriene. Mange benytter seg av ordet *legning* som konstruktivistene mener konnoterer noe medfødt og uforanderlig. Disse foretrekker derfor heller å bruke for eksempel *orientering* eller *preferanse*. Videre diskuteres det om man skal bruke homo-/bi-/heterofili eller homo-/bi-/heteroseksualitet der det første impliserer en identitet, livsstil og en essens, mens det andre forholder seg kun til seksuelle handlinger. I denne oppgaven kommer jeg til å ta i bruk legning og homo-, hetero- og bifil der dette brukes av spørre og svarere i mitt materiale. Ellers bruker jeg seksuell orientering og homo-, bi- og heteroseksualitet. Dette gjør jeg for å unngå de essensialistiske konnotasjonene som ligger i legning- og filtankegangen (se Larsen 2003:38).

forståelse av selv-identitet, som han mener er et resultat av en øvelse der individet har satt sammen sine erfaringer til en sammenhengende rammefortelling om sitt liv (Giddens 1991).

Mitt utgangspunkt i denne oppgave ligger nærmest det vi kan kalle erfaringskonstruktivisme, og jeg skal derfor bruke litt plass her på å gjøre rede for denne forståelsen.

Diskurser er produktive

Det er vanskelig i dag å skrive om seksualitet uten å være influert av Michel Foucault på en eller annen måte. Dette gjelder også for mitt hovedfagsprosjekt. Hans forståelse av seksualitet, slik den kommer fram i hans kanskje mest kjente verk, *Seksualitetens historie I. Viljen til viten* (1999), ligger til en stor grad under og legger premissene for hvordan jeg nærmer meg mitt datamateriale. Dette betyr imidlertid ikke at jeg skal bruke noen ”foucaultsk” metode her. Det er heller slik at jeg bruker hans innsikter og begreper mer som en inspirasjon og en innfallsvinkel til en måte å tenke om seksualitet på. Spesielt gjelder dette hans diskursive og konstruktivistiske utgangspunkt. Dette innebærer at jeg vil benytte meg av diskursbegrepet teoretisk men ikke metodisk, hvilket vil si at jeg forstår seksualitet som et diskursivt fenomen, men at jeg ikke skal gjøre en diskursanalyse i streng forstand av ordet¹⁴. Ved siden av Foucault er Jeffrey Weeks – hvis perspektiver er inspirert av Foucault – en ledende teoretiker på seksualitetsfeltet, og jeg synes at disse to utfyller hverandre i å skape en ramme for hvordan jeg mener seksualitet må forstås som historisk og samtidig fenomen¹⁵.

Hva innebærer det så å mene at seksualitet er et diskursivt fenomen? Først og fremst betyr det at seksualitet er sosialt og språklig konstruert.

¹⁴ Å gjøre en diskursanalyse fordrer, slik jeg ser det, en del perspektiver og at en velger en bestemt framgangsmåte (se for eksempel Jørgensen og Philips (1999:12), noe jeg frykter ville tatt fokus vekk fra mitt primære siktemål i denne oppgaven som er å beskrive den forståelsen av seksualitet som er resultat av dialogen mellom spørre og svarere på Klara Klok. Jeg støtter meg her til Nordberg (2003:5) som mener at Foucault ikke presenterer noen metodisk oppskrift, men snarere er en kilde til inspirasjon, og til Schmidt, som hevder at Foucault presenterer en praksis som ikke kan kopieres, men som maner til ettertanke (Schmidt i Andersen 1999:29).

¹⁵ Jeg kommer her spesielt til å forholde meg til Weeks’ *Sexuality* fra 2003, som er en oppdatert og revidert utgave av hans kjente bok med samme navn fra 1986.

Seksualitet er sosialt og språklig konstruert

Foucault og Weeks mener at seksualitet i aller høyeste grad er noe som er språklig, sosialt og kulturelt konstruert. Det fins ingen seksualitetsessens som gjør seksualiteten til den samme til alle tider og i alle kulturer. Folks seksualitetsforståelse og -praksis varierer fra epoke til epoke og fra kultur til kultur, hvilket må bety at seksualitet og kjønn er noe som er blitt til. Det er vanskelig å ta feil av hva Weeks mener om saken:

I want to stress that sexuality is shaped by social forces. And far from being the most natural element in social life, the most resistant to cultural moulding, it is perhaps one of the most susceptible to organization. Indeed I would go as far as to say that sexuality only exists through its social forms and social organization (Weeks 2003:18).

Sentralt i denne erfaringskonstruktivistiske forståelsen av seksualitet står det vi kan kalle den vestlige kulturens diskurser, det vil si ”(...) de teoretiske diskusjonene som har funnet sted innenfor kirken, vitenskapene, skolevesenet og i klinikkene” (Svare 2001:307). At seksualitet er et konstruert fenomen, at den er kontingent, ligger altså under min forståelse i denne oppgaven. Jeg opplever at denne kontingensen gjelder på to plan, og dette har å gjøre med skillet mellom forståelse og faktisitet, mellom diskurs og praksis. For det første har kontingensen å gjøre med hvordan vi *forstår* seksualitet; hvordan vi snakker om den og hvordan vi teoretiserer omkring den. Denne forståelsen endrer seg over tid, noe Foucault viser i sin historiske gjennomgang. Det er med andre ord ingen selvfølge at vi i dag oppfatter seksualiteten på den måten vi gjør. Dersom den historiske utviklingen hadde sett annerledes ut, ville sannsynligvis også vår seksualitetsforståelse artet seg annerledes enn den gjør i dag (Svare 2001:310). For det andre har den å gjøre med at diskursene og maktmekanismene som opererer i og rundt diskursene, er *produktive* – at de produserer konkrete seksuelle erfaringer, følelser, handlinger og praksiser. Dette foregår på den måten at det at man italesetter og navngir seksuelle praksiser, gjør at folk begynner å ta i bruk disse praksisene. Dette argumentet bygger på en generell vitenskapsteoretisk forståelse av at diskurser og talemåter er med på å produsere praksiser ved at aktører tar opp i seg og setter ut i livet det som det tales om. Man produserer altså seksualitet ved å sette i gang diskurser rundt seksualitet. Dette er en del av Foucaults argumentasjon for å tilbakevise den store *undertrykkeshypotesen* om seksualitet som han hevder feilaktig er blitt akseptert som sannheten om seksualitet i vår tid. Dette er hypotesen om at seksualiteten skal ha vært undertrykt og fortiet fra 1800-tallet og fram til nå, og at vi nå så smått er i ferd med å løsrive oss fra denne undertrykkelsen. Foucaults forsøker på å ta livet av denne myten én gang for alle. Han mener at det langt fra er slik at kjønnnet er blitt fortiet og

sensurert de siste 150 år. Ja, sier han, det har forekommet forsøk på å undertrykke, men ikke til å fortie. Det motsatte har skjedd; aldri før er det blitt snakket så mye om seksualitet, og dette har medført en produksjon av seksualitet og et enormt mangfold av seksuelle ytringer. Foucault sier at siden 1800-tallet har man installert

(...) incitament til å snakke, overalt anordninger for å lytte og nedtegne, overalt prosedyrer for å observere, utspørre og formulere. Man driver fram kjønnen og tvinger det til en diskursiv eksistens (1999:42).

Dette betyr at samfunnet ikke har

(...) møtt kjønnen med en grunnleggende motvilje mot å erkjenne det. Tvert om har det satt i verk et helt apparat for å produsere sanne diskurser om det (Foucault 1999:81).

Dette apparatets mål har vært å finne sannheten om kjønnen og seksualiteten, og styres av en *vilje til viten* som verden aldri hadde sett maken til. Denne trangen til kunnskap er det altså som, ifølge Foucault, er med på å skape den samme seksualiteten, ved at man snakker om den og ønsker å tvinge fram sannheten om den ved hjelp av ulike maktteknikker.

Dette gjør Foucaults *maktbegrep* til en sentral del av hans historieforståelse. Han har ingen tradisjonell forståelse av makt der man ser for seg at noen – for eksempel en privilegert gruppe – til enhver tid har makt. Han sier at den makten som har med seksualitet å gjøre, ikke er den *juridisk-diskursive* maktforestillingen. Dette er en misforstått måte å forsøke å forstå denne viljen til viten på. Man må ha en annen maktforståelse for å gripe hva dette dreier seg om, hvis ikke vil man ende opp med å se det hele som en undertrykkelseshistorie, og det er jo ikke det det dreier seg om, sier Foucault. Først og fremst vil han ha vekk en maktforståelse som tilsier at det eneste makten kan gjøre, er å si nei, en tafatt makt uten energi. Tvert imot mener Foucault at makt er noe som kan produsere, noe som kan få ting til å skje: "(...) en produktiv effektivitet, strategisk rikdom, positivitet (...)" (Foucault 1999:97). Det er på bakgrunn av dette han mener at det vi har vært vitne til de siste 150 år ikke er en undertrykking av seksualitet, men tvert imot en produksjon av den. Jeg mener at denne teorien om produktive diskurser gjør at *forståelse* og *faktisitet* ikke må ses på som motsetninger, men heller som to forhold som konstituerer hverandre, og som til sammen konstituerer den virkeligheten vi opplever og forholder oss til.

Alt dette snakket om seksualitet dreier seg altså om å finne den store sannheten om seksualiteten og kjønnen. Først og fremst var det den religiøse bekjennelsen som ble brukt som redskap (Foucault 1999:68). Denne bekjennelsen koples etter hvert, ved hjelp av ulike teknikker og forståelsesmåter, med vitenskap på en måte som ikke er gjort før i historien.

Relevant i forhold til denne oppgaven er det at legevitenskapen – medisinen – har spilt en sentral rolle i denne søken etter sannhet de sist århundrer. Det var etter hvert legen og psykiateren som tok over for skriftefaren i å ta imot folks seksuelle bekjennelser, med håp om å finne mest mulig kunnskap (sannhet) om folks seksualitet. Den britiske sosiologen Ken Plummer snakker om en ”medicalizing of intimacies”¹⁶, og mener med det hvordan medisinen og medisinske teknologier – etter hvert sexologi og sexterapi – har formet intimiteter og fortsetter å forme hvordan våre intime liv leves (Plummer 2003:28). Sexologen Thore Langfeldt er inne på det samme når han sier at legevitenskapen til alle tider har vært opptatt av å definere hva som er normal seksualitet ved å kalle noe for patologisk og noe annet for friskt (Langfeldt 1993:186–187). Jeffrey Weeks beskriver utviklinga på denne måten:

Medicine since the nineteenth century has worked hard to displace religion as the major force in the regulation of sexuality. Its language speaks less of morality and more of the ‘natural’ and ‘unnatural’, healthy and sick sexualities; its institutional focus is the clinic, hospital or psychiatric couch (...) (Weeks 2003:25).

Dette er altså også poenget til Foucault når han omtaler legevitenskapen som en av de viktigste disiplinerende institusjonene i forhold til seksualitet (Foucault 1999). *Scientia sexualis* kaller han dette ønsket om å finne kjønnets sannhet, og ikke minst vitenskapeliggjøringen av denne leitinga. Denne *scientia sexualis*, som kommer nedenfra, fra noens tvang, er det motsatte av *ars erotica*; der nytelsen erkjennes i forhold til seg selv, som nytelse (Foucault 1999:73).

Sett i lys av dette mener jeg at Klara Klok blir et spennende kasus å se på, i og med at fagpanelet som svarer på spørsmål her, tilhører nettopp disse profesjonene som har fått ”lov” til å uttale seg med tyngde om seksualitet, og på den måten har konstruert rammene for hva vi kan og ikke kan vite og mene om seksualitet.

Queer teori

En teoritradisjon som er et utgangspunkt for denne oppgaven og for hvordan jeg tenker om seksualitet generelt, er queer teori, eller skeiv teori, som er det norske begrepet som ofte brukes. Dette er en tradisjon som hviler tungt på fransk poststrukturalisme og Foucault (Namaste 1996). Vi kan dermed plassere queer teori blant Svares erfaringskonstruktivist.

¹⁶ Plummer bruker begrepet ”intimacies” for å understreke at han vil snakke om og forske på personlige og

Queer teori må imidlertid ikke forstås som én enhetlig teori (Prieur og Moseng 2000:145). Selv om queer teori brukes i entall, er det aldri snakk om én teori. Det er riktigere å beskrive queer-teorien som en samling strategier for fortolkningspraksis som vil være forskjellige ut fra hvilken faglig bakgrunn utøveren har (Bjørby 2001:327). Queer teori utgjør for meg en innfallsvinkel til materialet som hjelper meg å sette spørsmålstegn ved og plukke fra hverandre en del tatt-for-gitt-heter når det gjelder seksualitet – for eksempel inndelingen av mennesker i to entydige seksuelle kategorier.

Homo eller hetero? Det er spørsmålet

Ordet “queer” kan bety flere ting. Opprinnelig ble begrepet brukt som et skjellsord om homoseksuelle menn. Det queer-teoretikere og -aktivister¹⁷ gjorde, var å ”ta ordet tilbake”, og bruke det til noe positivt om seg selv. På den måten fratok de andre muligheten til å bruke det til noe negativt¹⁸. Det queer antyder mest av alt i dag er en total avvisning av konvensjonelle seksualitets- og kjønnskategorier¹⁹. De som definerer seg som queer, signaliserer med dette at de ikke passer inn i kategoriene homofil eller lesbisk – eller heterofil, for den sakens skyld. De symboliserer et brudd med det normative og dominerende: ”Queer is by definition whatever is at odds with the normal, the legitimate, the dominant” (Halperin 1995:62)²⁰.

Queerteoretikere har til felles at de er kritiske til blant annet to forhold. For det første tendensen til at samfunnet ordnes i to kategorier – i homoseksuelle og heteroseksuelle – og at de heteroseksuelle utgjør normen og det riktige. I en nødvendig opposisjon til denne heteroseksuelle norm står den homoseksuelle motpart som utgjør avviket og bruddet med det normale. Idet den gjør det, bekrefter den også den heteroseksuelle normalen: For at heteroseksualiteten skal oppfattes som naturlig, er den avhengig av den homoseksuelle avviksgruppa. Queerteoretikere forstår det slik at

private forhold som ikke nødvendigvis handler direkte om seksualitet (Plummer 2003).

¹⁷ Queer-bevegelsen har to greiner; ei akademisk og intellektuell grein – som jeg skal konsentrere meg om her – og ei som er mer politisk og aktivistisk. Denne siste greina kommer til uttrykk i amerikanske bevegelser som Act Up og Queer Nation. I Norge har vi ingen queergrasrotbevegelse, i alle fall ikke foreløpig. Jeg vet imidlertid at det i Oslo er startet grupper som kaller seg skeive og som arrangerer skeive fester.

¹⁸ Homobevegelsen i Norge har gjort det samme med ord som ”homse”, ”lesbe”, ”soper”, og bevegelsen for svartes rettigheter i USA har gjort det samme med skjellsord som for eksempel ”nigger”.

¹⁹ En sentral del av queer teori, ved siden av seksualitet, dreier seg om kjønn og kjønnsteori. I denne oppgaven har jeg imidlertid valgt å bare forholde meg til seksualitetsaspektene.

²⁰ Enkelte har påpekt at skeiv ofte gis samme mening som homofil eller lesbisk (se for eksempel Kristiansen og Pedersen 2003). I denne oppgaven brukes imidlertid skeiv på samme måte som queer, med det samme kategorioverskridende meningsinnhold.

dikotomien homo/hetero er sosialt konstruert, og dermed ikke noe naturgitt. For det andre opplever de det som negativt at den tradisjonelle homoforskningen og homobevegelsen reproducerer og forsterker denne normative todelingen. Disse godtar sin utgruppeposisjon og sin identitet som ”annerledes”, og bruker den som utgangspunkt for å forhandle med inngruppa om aksept og rettigheter. I homoforskningen har de homofile og lesbiske som en minoritet vært i fokus. Queer teori vil snu dette fokuset, og heller forske på den heteroseksuelle norm. Hvorfor tas den for gitt? Hvorfor oppleves det heteroseksuelle som det naturlige og gitte – som sentrum – mens det homoseksuelle utgjør periferien? Skeiv teori er med andre ord ikke opptatt av de homoseksuelle som minoritet, men vil heller forsøke å undersøke heteroseksualiteten som hegemonisk livsstil (Bjørby 2001, Roseneil 2000, Seidman 1996, Epstein 1996, Stein/Plummer 1996, Namaste 1996). Det er dette som ligger i begrepet *heteronormativitet* som kan defineres slik:

(...) those structures, institutions, relations and actions that promote and produce heterosexuality as natural, self-evident, desirable, privileged and necessary (Cameron and Kulick 2003:55).

I en heteronormativ kultur er ikke heteroseksualitet bare den forventede og den dominerende måten å leve på. Den har også status som normen, og det er derfor mange homoseksuelle opplever at de i sine møter med omverden ”alltid er hetero til det motsatte er bevist” (jf. Namaste 1996:204).

Denne todelingen av samfunnet i to entydige kategorier – homo og hetero²¹ – er ikke bare uheldig, men også sterkt misvisende, sier queerteoretikere, og hevder at det slett ikke er slik at alle mennesker kan deles inn i enten en hetero- eller en homokategori. Folks seksualitet er mye mer mangfoldig enn som så, og dessuten er den omskiftelig og flytende. Denne todelinga av samfunnet kalles innenfor dette teorikorpuset for *homo-hetero-dikotomien*, og innebærer at folk sorteres inn i et dikotomiserende hierarki. Folk er enten homoseksuelle eller heteroseksuelle, og sistnevnte står over førstnevnte i det seksuelle systemet (Nissen 2001). I denne oppgaven skal jeg blant annet forsøke å finne ut om homo-hetero-dikotomien og heteronormativiteten gjør seg gjeldende i spørsmål og svar på

²¹ Når det gjelder biseksualitet betraktes den som en restkategori (se for eksempel Namaste 1996:205). Videre kan man si at kategorien biseksuell er med på å understøtte homo-hetero-dikotomien – ikke underminere den. Dette kan virke paradoksalt, men påstanden hviler på det premisset at biseksualitet, ved å bety begge seksualiteter, støtter den binære opposisjonen mellom homo og hetero (Gauntlett 2002:128). Det betyr at på samme måte som det ikke gir mening å snakke om homoseksualitet uten å implisere heteroseksualitet, gir det ikke mening å snakke om biseksualitet uten å godta eksistensen av både homo- og heteroseksualitet.

Klara Klok. Og i så fall: Er spørriere og svarere med på å reprodusere dette todelte seksuelle systemet?

Arven etter Evang – seksualopplysning

La oss nå se på hva slags historisk tradisjon eller sjanger vi kan plassere Klara Klok inn i. Klara Klok er først og fremst et helseprosjekt – og i stor grad også et seksualopplysningsprosjekt (i det som foregår under kategorien Seksualitet).

Seksualopplysning i mer systematisk form ble i Norden satt i gang på 1920-tallet, og i Norge var spesielt Nic. Waal og Karl Evang representanter for denne reformbevegelsen. For dem og andre ”motdagister” (etter den radikale sosialistiske bevegelsen Mot Dag) var prevensjon og seksuell opplysning en svært viktig sak. Målet var å opplyse folk slik at ”kjønnslivet” kunne krype fram fra mørke og trange soverom. Seksualitet var på denne tiden et tabuområde preget av skam, spesielt for kvinner. Derfor ble det lagt stor vekt på å nå ut til kvinner med opplysning. Som et ledd i dette starta Waal de såkalte ”mødrehygienekontorene” (sammen med Katti Anker Møller) som skulle hjelpe vordende mødre gjennom graviditet og fødsel og ellers bistå dem med forhold knytta til deres seksualitet (Grasmo 1993).

Som helsedirektør, men også som redaktør for og drivkraft bak Populært Tidsskrift for Seksuell Oplysning – et radikalt tidsskrift der folks seksuelle helse ble satt på dagsorden – var Evang en ledende skikkelse i arbeidet med å endre folks seksuelle praksis og deres forhold til seksualitet generelt. Han og hans kollegers prosjekt var å sette en stopper for den ”seksualnøden” de mente var herskende i samfunnet på denne tida. Dette var et kollektivt frigjøringsprosjekt der spesielt arbeiderklassen skulle befris seksuelt – ikke bare for sin egen del, men fordi de som seksuelt frigjorte ville være nyttigere samfunnsborgere enn som seksuelt undertrykte (Nordberg 2003). Evang og hans kolleger så dermed behovet for en storstilt satsing på seksualopplysning i regi av velferdsstaten, og vi vet i dag at de vant fram med dette ønsket. I dag er seksualundervisning en obligatorisk del av læreplanen i norske skoler. Videre fins det familierådgivingskontorer (som er en etterfølger av mødrehygienekontorene) som driver seksualopplysning. Det eksiterer også flere tilbud som dekker det samme feltet, for eksempel SUSS (Senter for ungdom, samliv og seksualitet) og Klinik for seksuell opplysning og selvfølgelig Klara Klok.

Evang og de andre i den tidlige seksualreformbevegelsen hadde et rent vitenskapelig syn på seksualitet, og legitimerte sine meninger med henvisning til vitenskapelige fakta.

De polemisererte blant annet mot konservative kristne, som på sin side forsøkte å lede debatten inn på kristenmoraliske veier. Vi ser altså at det på denne tiden var en kamp mellom religiøs moral og vitenskapelig kunnskap om hvem som skulle ha rett til å definere rett og galt på det seksuelle feltet. I dag vet vi at det langt på vei var Evangs syn som gikk seirende ut av denne kampen. I denne oppgaven skal vi se hva slags forståelse av seksualitet som gjelder for Klara Kloks spørriere og svarere. Hva slags normsystem forholder de seg til?

Det siste århundret er det altså blitt drevet seksualopplysning og seksualundervisning både i Norge og andre nordiske land. Hva har kjennetegnet denne virksomheten?

Lyst eller problem?

Mye av seksualundervisninga og -opplysninga som er blitt gjennomført de siste 100 år har hatt som utgangspunkt at seksualitet er et potensielt problem, med andre ord at lyst og sex kan gi problemer i form av for eksempel uønskete graviditeter eller kjønnsykdommer. Årsaken til dette har til en stor del vært at seksualopplysninga oppsto i et folkehelseperspektiv, der det gjaldt å rydde av veien alle hinder for at landet skulle ha ”(...) en frisk, sunn och välmående befolkning” (Bäckman 2003:56)²². Etter hvert, særlig etter 1960, har seksualundervisninga endra seg fra å fokusere på de negative aspektene ved seksualitet, til å bli mer seksualbejaende og liberal. Fra å advare de unge mot å ha samleie i tenåra og mot seksuelt overførbare sykdommer, har man nå gått over til å ikke bare akseptere, men også oppmuntre unge mennesker til å ha et aktivt seksualliv. Det betyr likevel ikke at det negative fokuset på seksualitet er blitt helt borte de siste 40 åra. Kanskje er det heller slik at de to perspektivene – den seksualbejaende og den problemfokuserte – lever side ved side i dag (Bäckman 2003:51). Kan vi finne igjen denne dobbeltheten i spørsmål og svar på Klara Klok?

Reproduksjon, lyst eller kjærlighet?

Man kan hevde at vi i dag kan se på sex og seksualitet som tre ulike forhold, med tre ulike meninger knytta til seg: Sex som *reproduksjon*, sex som *lyst* og sex som *kjærlighet* (Jamieson 1998:106). Vi kan si at dette er tre av funksjonene sex kan ha. Den første – sex

²² Den svenske etnologen Maria Bäckmans doktoravhandling handler om samlivsundervisning i det svenske skoleverket. Hun gjorde feltarbeid i en ungdomsskole utenfor Stockholm.

som reproduksjon – er åpenbar innenfor en heteroseksuell kontekst, og er en mulighet som som oftest er til stede der en mann og ei kvinne i en viss alder har samleie. Videre er det en forutsetning for å kunne forstå sex som lyst og sex som kjærlighet at seksualitet ses på som noe annet enn et middel for å lage barn, med andre ord at sex forstås som skilt fra sine reproduktive sider (Bäckman 2003:180). Denne frakoplinga av de reproduktive egenskapene ved seksualitet har vokst fram på 1900-tallet, og er blant annet begrepsfestet i Anthony Giddens teori om ”plastisk seksualitet”. Dette er et av aspektene ved den seinmoderne intimiteten, slik Anthony Giddens ser det. Han mener at plastisk seksualitet og ”rene forhold” er betegnende for menneskers seksuelle liv i Vesten i dag, hvilket innebærer at folk inngår i parforhold bare så lenge dette gir dem noe, og bryter ut av dem dersom de ikke lenger finner dem tilfredsstillende (Giddens 1993). Dette er en seksualitet frigjort fra reproduksjon, en seksualitet som kan nytes for sin egen del eller som en bekreftende del av et kjærlighetsforhold.

Sex som lyst er tradisjonelt blitt koplet til sex som kjærlighet på den måten at sex er ment å foregå som del av et parforhold. Dette kan vi kalle *kjærlighetskravet* på seksualiteten (Bäckman 2003, Berg 2002, Krangle 2004). Bäckman sier at seksualundervisning opp gjennom historien hele tida har forfekta seksualitetens nære relasjon til kjærligheten. Imidlertid mener hun at dette kjærlighetskravet er på vei ut i dag (Bäckman 2003:152). Det er blitt mer legitimt å mene at sex ikke bare må nytes av mennesker i langvarige kjærlighetsforhold. Mange hevder imidlertid at dette ikke gjelder i samme grad for jenter som for gutter på den måten at det er spesielt *jentenes* forhold til seksualitet og kjærlighet som reguleres av dette kjærlighetsimperativet (Berg 2002, Bäckman 2003, Jamieson 1998). Som en følge av dette synet blir jenter ofte kalt horer eller løsslupne dersom de har sex med noen uten å være forelska eller uten å være kjæreste med den de har sex med (Berg 2002:15, Bäckman 2003:97–126). Dette er ikke tilfelle i samme grad for gutter hvis seksuelle handlingsrom tradisjonelt har vært større enn for jenter. Bäckman konkluderer i sin avhandling med at det selv i dag

(...) i princip är omöjligt för en tjej att leva ut sin sexualitet utan den legitimitet som ges av ett förhållande, medan det för pojkar finns två sorters sex: sådan som baseras på endast rent sexuella känslor och sådan som utspelats i fasta relationer (2003:128).

Denne kjønnsforskjellen kan vi kalle ”the double standard” (Jamieson 1998:113), og innebærer at det tas for gitt at gutter har seksuelle behov de trenger å få tilfredsstillt – også utenfor ”kärleks-viet”, som den svenske sosiologen Lena Berg snakker om (Berg 2002). Dette ”vi-et” er konstallasjonen av to mennesker som er forelska i hverandre og som utgjør

et kjærlighetsfellesskap. Berg kaller det ”(...) en sammanflätning mellan kärlek, tvåsamhet och sexuell aktivitet” (2002:7). Innenfor dette fellesskapet er sex (som lyst) legitimt – også for jenter.

Med dette som bakgrunn skal jeg forsøke å finne igjen de tre formene for sex på Klara Klok – sex som *reproduksjon*, *lyst* og *kjærlighet*. Jeg skal også undersøke om det er forskjell på gutters og jenters handlingsrom i forhold til disse tre. Med andre ord leter jeg her etter en mulig kjønnsdimensjon. Sett under ett er det imidlertid ikke et tungt fokus på kjønn i oppgaven, noe man kunne hatt i en undersøkelse av denne typen. Jeg har imidlertid valgt å legge mer vekt på andre temaer, men uten å overse at kjønn er en viktig variabel når det gjelder seksualitet.

Helse, seksualopplysning, spørrespalte og selvhjelp

Slik jeg ser det, befinner hele Klara Klok-prosjektet seg i krysningspunktet mellom å drive helserelatert arbeid, seksualopplysning, spørrespalte, sex- og samlivsspalte og selvhjelp.

For selv om Klara Klok i utgangspunktet er ei *helseside*, med mål om å spre helseinformasjon og lede ungdommene videre inn i relevante deler av behandlingsapparatet, er det klart at Klara Klok favner bredere. For det første driver Klara Klok *seksualopplysning* i tradisjonen fra blant andre Karl Evang og *Tidsskrift for Seksuell Opplysning*. Blant annet hadde Evangs opplysningsarbeid sitt utspring i en spørrespalte i magasinet *Arbeideren* i mellomkrigstidas Norge. Når det gjelder spørrespalter, er det en tradisjon som er tatt videre av moderne samlivsekspertter og sexologer i såkalte *samlivsspalter*. Eksempler på slike eksperter er Elsa Almås, Åsa Rytter Evensen og Gro Isachsen. Disse har hatt samlivs- og spørrespalter i blant annet Dagbladet siden Inge og Sten starta på slutten av 1960-tallet (se Grasmø 1993). I dag er det spørrespalter i alt fra ungenteblander til Vi Menn, og disse tar opp spørsmål om sex og samliv som deres respektive lesere er interessert i. Klara Klok likner på disse sex- og samlivsspaltene i måten det er lagt opp på (i spørsmål og svar) og i temaer som tas opp.

Til slutt er Klara Klok på mange måter et *selvhjelpsprosjekt*, et fenomen som hører vår tid til. Både språket og tematikken i mange svar på Klara Klok er lik det som brukes i en del selvhjelpsbøker (se Gauntlett 2002). Ungdommene lever i en kultur der alle skal realisere seg selv, og i lys av dette ser vi at Klara Klok kan hjelpe ungdommene i å lage ”(...) their narrative of self more strong, coherent and resilient, so that they can acquire a greater sense of personal power, confidence and self-direction (Gauntlett 2002:238)”, noe som kjennetegner denne typen litteratur. Vi skal se at det er dette svarene på Klara Klok ofte

handler om, å gi ungdommene trygghet og selvtillit til å leve livene sine slik de mener er best for dem.

Forskningsspørsmål

På bakgrunn av det teoretiske rammeverket jeg har gjort rede for over, skal jeg i denne oppgaven søke å besvare følgende spørsmål:

Hva slags forståelse av seksualitet er resultatet av – produseres av – dialogen mellom spørsmål og svar i mine tre kategorier på Klara Klok? Mer spesifikt lurer jeg på:

- Hvilke **temaer** er ungdom og fagpanel mest opptatt av i kategoriene **Seksuell tenning**, **Jomfru** og **Homofil/bifil/lesbisk**?
- Hvor går **grensene** mellom akseptabel og uakseptabel, normal og unormal, seksualitet i disse tre kategoriene, og hva er bestemmende for hvor disse grensene går?
- Er det et **positivt** syn på seksualitet som kommer fram, eller har spørriere og svarere en mer problemfokuset innfallsvinkel til sex og seksualliv?
- Ses sex som lyst som skilt fra sex som **reproduksjon** i de tre kategoriene på Klara Klok?
- Oppfattes sex som **kjærlighet** som skilt fra sex som lyst? Og kommer det til syne forskjeller i forståelsen av dette som kan forklares med **kjønnsforskjeller** – rettere sagt med at ungdom og fagpanel forholder seg ulikt til gutters og jenters seksualitet?
- Er det en **essensialistisk** forståelse av seksualitet som gjør seg gjeldende på Klara Klok?
- Er det en **heteronormativ** seksualitetsforståelse på Klara Klok der **homo-hetero-dikotomien** er med på å legge premissene for hvordan folk opplever og forstår sin seksualitet?

Hvilke kategorier?

For å finne svar på disse spørsmåla måtte jeg finne et erfaringsmateriale – med andre ord spørsmål og svar – som egnet seg. Datatilfanget på Klara Klok er stort. Bare i 2003 ble det besvart 20 468 spørsmål på Klara Klok (UI 2004:8). 3479 av disse handlet om seksualitet. Dette innebar at jeg tidlig måtte velge ut noen temaer jeg ville fokusere på. Som vi har sett,

er spørsmål og svar på Klara Klok delt inn i ulike kategorier. Spørsmålet ble dermed: Hvilke kategorier skulle jeg velge? Etter en vurderingsprosess endte jeg altså opp med følgende tre kategorier: *Seksuell tenning*, *Jomfru* og *Homofil/bifil/lesbisk*.

Kategorien Seksuell tenning ble hovedsakelig valgt ut fra en antakelse om at en dialog mellom ungdom og fagpanel om seksuelle tenninger ville gi meg informasjon om hva spørre og svarere på Klara Klok mener er akseptabel seksuell tenning og praksis og hva som ikke er det. Jeg antok at *grensetilfellene* for seksualitet ville komme fram i denne kategorien, og at ungdom og fagpanel i fellesskap ville forhandle seg fram til en forståelse av hvor grensene for akseptabel seksualitet går. Jeg antok også at med spørsmål og svar fra denne kategorien ville det være mulig å undersøke om seksuell lyst ses som frakoplet fra henholdsvis reproduksjon og kjærlighet. Videre viste en rask gjennomlesning av spørsmåla i denne kategorien at *normalitet* er sentralt for ungdommene når det gjelder seksualitet. Ut fra en tanke om at hva som til enhver tid oppfattes som normalt er en kulturell konstruksjon, ønsket jeg å se nærmere på hva som på Klara Klok defineres som normalt og hvordan dette begrepet forstås.

Når det gjelder jomfrukategorien, var jeg opptatt av om innholdet i denne kunne gi meg svar på om de tradisjonelle æresbegrepene og normene rundt jomfrudom og sex fremdeles eksisterer, og i det hele tatt om dette er noe ungdommer i dag er opptatt av. Utgangspunktet her er at vi de siste åra har vært vitne til en opphetet diskusjon om jomfrudom og tvangsekteskap med utspring i en del innvandremiljøer i Norge. I tillegg er det en norm i en del kristenkonserverative miljøer at man ikke skal ha sex før ekteskapet. Videre er jomfrudom og tapet av denne noe som tradisjonelt har vært et heteroseksuelt fenomen. Jeg antok dermed at hvordan man definerer jomfru og jomfrudom viser om man har et heteronormativt utgangspunkt for å forstå seksualitet.

Til slutt ble Homofil/bifil/lesbisk valgt ut fra et ønske om å finne ut av hva slags syn som kommer fram om homo-, bi- og heteroseksualitet på Klara Klok – med utgangspunkt i tanken om at hvilke oppfatninger folk har om dette, sier noe om hva slag syn og hva slags verdier som dominerer på seksualitetsfeltet. De siste 30 åra har synet på homoseksualitet endret seg kraftig i det norske samfunnet (Hegna, Moseng og Kristiansen 1999), og hva man mener om homoseksualitet kan ses som en slags målestokk på hvor seksualliberal samfunnet er. Jeg ønsket på den ene sida å finne ut hvordan ungdommene forholder seg til seksuell orientering. På den andre sida vil fagfolkas svar si noe om den vitenskapelige og profesjonelle forståelsen av dette fenomenet. Denne kategorien kan også fortelle meg om homo-hetero-dikotomien eksisterer på Klara Klok og om det rådende seksualitetssynet på

Klara Klok er heteronormativt. Til slutt antok jeg at homoseksualitet som tema kan si noe om det er en essensialistisk eller konstruktivistisk forståelse av seksualitet som dominerer på Klara Klok.

Til sammen håper jeg at disse tre temaene vil kunne gi et bilde av hvordan ungdom og fagfolk forstår fenomenet seksualitet innenfor rammene av denne internettbaserte helsetjenesten. I det neste kapitlet skal jeg vise hvordan jeg har gått fram for å finne svar på mine spørsmål.

3. Framgangsmåte

Forskning handler om valg (Widerberg 2001:12, Ragin 1994:66). Det er hundrevis av valg som må tas før et prosjekt er gjennomført. Slik har det selvfølgelig også vært for meg i dette prosjektet. I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for de viktigste *metodiske* valga jeg har tatt underveis i forskningsprosessen.

Hvorfor tekstanalyse?

I enhver undersøkelse må forskeren stille seg følgende spørsmål: Hvordan kan jeg best finne svar på mine spørsmål? Hvilke(n) framgangsmåte(r) egner seg best i forhold til de spørsmåla jeg har? (Kalleberg 1996:42, Widerberg 2001:57, Silverman 2001:4). Videre er det slik at det å velge metode handler om hva man vil ha tak i, hva man vil finne ut av (Silverman 2001:25). Utgangspunktet mitt var slik: 1. Jeg var interessert i temaer rundt ungdom og seksualitet. 2. Jeg hadde oppdaget Klara Klok som et interessant kildetilfang. Dette ledet meg til å ville undersøke to forhold: For det første hva ungdom er opptatt av og lurer på når det gjelder seksualitet i Norge i dag. For det andre hva slags syn på seksualitet de møtes med av fagfolk i helsevesenet.

Hvordan best undersøke disse forhold? Burde jeg gjøre en tekstanalyse²³ av spørsmål og svar på Klara Klok? Eller ville det være bedre med en kvalitativ eller kvantitativ intervjuundersøkelse med utgangspunkt i temaer fra nettsida? Å gjøre en kvantitativ *surveyundersøkelse* utelukka jeg på et tidlig stadium, da det ikke var de kvantitative dimensjonene jeg ville ha tak i. Mitt mål var å klargjøre mitt fenomens karakter, noe som kjennetegner kvalitativ forskning (Widerberg 2001:15). Fenomenet det er snakk om, er altså forståelse av seksualitet. Jeg ville forsøke å forstå hvordan ungdom

²³ I en del sosiologisk forskningslitteratur benyttes begrepet dokumentanalyse i stedet for tekstanalyse. Årsaken til at jeg bruker sistnevnte begrep her, er at jeg ikke oppfatter Klara Kloks spørsmål og svar som dokumenter slik vi vanligvis forstår ordet. Jeg ville synes det var misvisende å bruke dokument om mine data. Det er imidlertid andre som argumenterer for å bruke dokumentbetegnelsen om alle skriftlige kilder som er tilgjengelige for forskerens analyser, både av privat og offentlig karakter (Scott i Thagaard 1998:56).

og fagfolk tenker om seksualitet, og hvordan de formulerer denne forståelsen. Det er dermed en eksplorerende og deskriptiv undersøkelse.

Jeg valgte også bort å gjøre *dybdeintervjuer*. Først og fremst fordi jeg mente at jeg i større grad ville få fram det jeg leita etter dersom den direkte kontakten mellom forsker og informant ikke fant sted. Ansikt til ansikt med meg selv som forsker er jeg ikke sikker på at ungdommene ville vært så frittalende som de er på Klara Klok. For ungdommenes språk på Klara Klok er meget direkte, og i og med at de er anonyme, tør de å stille mer inngående spørsmål. Dette bekreftes av leger og helsesøstre jeg har snakka med²⁴ og av fagpanelet på Klara Klok (UI 2004:10). Dessuten, uavhengig av om ungdommene ville komme til å snakke fritt eller ikke, ønsket jeg å unngå å begrense undersøkelsen ved å stille spørsmål, ved å i det hele tatt lede informantene inn på spesielle temaer. Når det er sagt, tror jeg heller ikke at jeg ville ha kommet på å spørre om en del av de temaene ungdommene tar opp på Klara Klok. Til det har jeg rett og slett ikke nok sosiologisk (eller seksuell) fantasi. Ved å stille spørsmål kunne jeg dermed ha begrenset undersøkelsen på en negativ måte.

Dette er noe av bakgrunnen for at jeg bestemte meg for å bruke tekstanalyse i denne undersøkelsen. Likevel er det viktig å understreke at det ikke er så mye manglene ved andre framgangsmåter som *fordelene* ved å bruke tekstanalyse som gjorde at jeg valgte det siste. Slik jeg ser det, er det muligheter som åpner seg opp med et tekstdesign sammenliknet med andre design, for eksempel en intervjuundersøkelse. For det første gir det meg muligheten til å se ungdommenes spørsmål og fagfolkas svar i *sammenheng*. Dette ville ikke vært mulig ved å bruke intervjuer, da det ville være uhensiktsmessig å plassere ungdom og fagfolk i en gruppeintervjukontekst eller i samtaler to og to. Til det har fagfolka for mye autoritet, noe som ville gjøre intervjusituasjonen skeiv²⁵. På Klara Klok, derimot, samtaler ungdom og fagpanel *uten* å møte hverandre ansikt til ansikt. Dette reduserer den situasjonelle makta fagpersonene har i en konsultasjonssituasjon og som jeg antar de ville tatt med seg over i en intervjusetting. Dette betyr imidlertid ikke at fagpanelet på Klara Klok har mindre makt eller autoritet til å bestemme hva som er rett eller galt, sant eller usant; det betyr bare at denne skeivheten ikke kommer til uttrykk i og preger en konkret intervju- eller samtalsituasjon.

²⁴ Jeg har hatt flere samtaler med en av legene på Klara Klok, Anne M. Hansson, som også har jobba i allmennpraksis, og med helsesøster i Hammerfest, Greta Larsen.

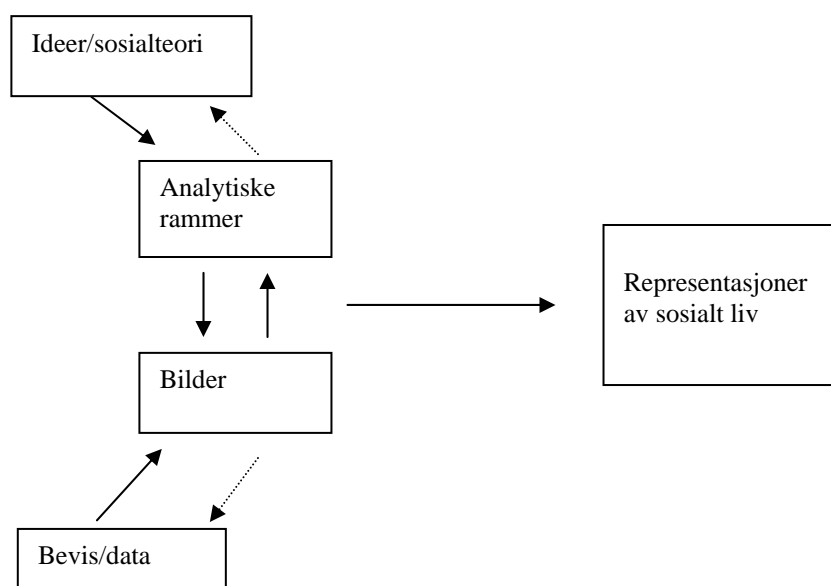
²⁵ Dette er også noe av årsaken til at Klara Klok eksisterer i det hele tatt, fordi man ser at ungdom ikke så lett snakker med helsepersonell om seksualitet, men finner det lettere å bruke en anonym internettjeneste.

Alt i alt mener jeg at jeg, ved å bruke foreliggende tekst fra Klara Klok, lar ungdommenes og fagpersonenes egne temaer komme opp, ikke de temaene jeg (med min begrensede fantasi) tror er interessante – eller enda verre; trodde var interessante før jeg begynte med prosjektet. Dette må ses i sammenheng med mitt empirinære utgangspunkt.

Empirinær

Vi kan, med hjelp av en modell utarbeidet av Ragin (1994:57), se for oss en forskningsprosess – også min prosess – på denne måten:

Figur 1: Forskningsmodell

Ideene er det man i sosiologien kaller *teorier* om for eksempel hendelser, sosiale grupper eller fenomener. Det dreier seg med andre ord om det teoretiske rammeverket jeg jobber med. Dette har jeg presentert i kapittel 2. *Bevis* er det dagligdagse ordet for *datamateriale* eller *erfaringsmateriale*. Dette vil hos meg si de tre kategoriene hentet fra www.klara-klok.no. De *analytiske rammene* dreier seg om måten man ser ting på, med andre ord de forståelsesrammene man jobber innenfor og som er avledet av ideene. Med *bilder* menes de kategorier og idealtyper man konstruerer ut fra dataene og i dialog med ideene og de analytiske rammene. Til slutt kommer vi fram til *representasjoner* av det feltet vi har jobbet innenfor. Disse representasjonene – som i dette tilfellet utgjøres av min hovedoppgave – er resultatet av dialogen mellom ideene og bevisene som har foregått ved hjelp av bildene og de analytiske rammene (Ragin 1994:57–76).

Hvordan ulike forskningsopplegg arter seg, for eksempel om de tar utgangspunkt i teoriene eller dataene, varierer fra undersøkelse til undersøkelse. I dette prosjektet bestemte

jeg meg tidlig for at jeg ville gjøre en *empirisk* analyse – altså med utgangspunkt i dataene mine – i motsetning til en teorisk analyse. Å være empirisk er selvsagt i en eksplorativ analyse, og er å anbefale i de fleste kvalitative undersøkelser (Widerberg 2001:127). Det innebærer at man som forsker henter sine temaer fra det empiriske materialet, noe som også var mitt utgangspunkt: Jeg ville nærme meg dataene med et så åpent sinn som mulig, og ønsket at aktørenes – ungdommenes og fagpanelets – kategorier og måter å organisere verden på skulle være bærende for analysen. Det er imidlertid ikke slik at man er empirisk gjennom en hel undersøkelse. Som oftest jobber man vekselvis og samtidig både empirisk, med bildene man skaper, med de analytiske rammene, teorisk, og også med tanke på det ferdige produktet – altså i forhold til framstillingsformen (Widerberg 2001:126, Ragin 1994:73). Derfor: Etter å ha pekt ut sentrale temaer i materialet, forsøkte jeg å finne gode innfallsvinkler for å forstå disse temaene. Det innebar å gå til ulike teorier og forklaringsmåter i forhold til de sentrale temaene jeg hadde funnet. Etter å ha leita opp relevante teorier og fruktbar forskningslitteratur, gikk jeg tilbake til materialet med et sett forskningsspørsmål. Dette betyr ikke at jeg har gått til Klara Kloks spørsmål og svar med hypoteser jeg ville teste. Å stille spørsmål til teksten, slik jeg har gjort her, handler mer om å finne nøkler til å systematisere materialet enn å teste hypoteser. Man finner på en måte *sitt* fokus – av mange mulige – ved å stille spørsmål. Jeg vil altså ikke si at jeg mister mitt empiriske utgangspunkt i at jeg har et teoretisk perspektiv på det jeg driver med. Uten teoretisk perspektiv vil det være vanskelig å skape seg en forståelse av det materialet man har foran seg. Sosiologen Stephen Pfohl sier det på denne måten:

Theoretical perspectives transform a mass of raw sensory data into understanding, explanations, and recipes for appropriate action. Without them we would be lost in space and time. Everything would be undefined, in flux, without order, chaotic. Without theoretical perspectives we would have no control over what we experience. Such chaos is the stuff of nightmares (Pfohl 1994:12).

Dette innebærer at det er vanskelig å være fullstendig empirisk i et prosjekt. Man vil alltid være formet av teorier eller måter å tenke på som leder en til å stille enkelte spørsmål og oppfatte andre som irrelevante. Videre er det slik at det er jeg som forsker som har skapt eller ”gjerdet inn” de temaene jeg opererer med ved hjelp av mine analytiske rammer og teoretiske perspektiver. Avgrensningene – eller *bildene*, om vi holder oss til Ragin – er ikke gitt og ligger ikke oppe i dagen slik at enhver kan se dem. De må faktisk konstrueres av meg. Spørsmålet rundt hvor mye som i ulike undersøkelser er skapt av forskeren og hans eller hennes teoretiske og analytiske rammeverk, kan ikke løses en gang for alle, men

det er enhver forskers plikt å forsøke å ikke la sine egne kategorier og innfallsvinkler speiles for mye i materialet – dersom målet er å forbli empirinær.

Før jeg går videre med å gjøre rede for hvordan min analyse har forløpt, skal jeg presentere hva som er rammeverket for en tekstanalyse. Hva innebærer det å jobbe med tekst?

Hva er tekstanalyse?

For det første medfører å jobbe med tekst at man analyserer noe som allerede er skapt – forut for og uavhengig av undersøkelsen. At teksten foreligger, er et viktig poeng, fordi det betyr at teksten er skrevet for et annet formål enn det forskningsprosjektet hvor den brukes. Den er blitt produsert uten involvering fra forskeren, og lar seg heller ikke påvirke av ham eller henne (Widerberg 2001:16, Thagaard 1998:12, Silverman 2001:119). Dette skiller denne type tekst fra for eksempel transkripsjoner av intervjuer, som også er tekster, men selvfølgelig *forskerpåvirka* tekster, siden de stammer fra intervjuer med forsker til stede. At teksten foreligger er et viktig poeng, fordi det effektivt eliminerer faren for de potensielle feilene i en undersøkelse som skyldes at dataene er påvirket av forskeren eller konstruert på annen måte til å ”passe” undersøkelsen.

Mange vil hevde at tekst er undervurdert som datamateriale i samfunnsvitenskapelig forskning (se f.eks. Silverman 2001). Sjelden er tekst den primære datakilden, hvilket innebærer at dersom tekst overhodet brukes, er det som bakgrunnsinformasjon. Silverman mener at

(...) researchers are quite wrong to neglect textual data. (...) texts are marvellous data for even novice researchers to analyse (Silverman 2001:121).

Tekstanalyse innebærer ofte – og slik er det også i denne oppgaven – at man ikke er interessert i om tekster inneholder sanne eller falske utsagn. Man er heller ute etter å vite noe om de prosesser hvorgjennom tekster beskriver virkeligheten. På samme måte som vi kan bli fristet til å behandle intervjuer som sanne eller falske beskrivelser, kan vi være tilbøyelige til å ”(...) scan texts in terms of their correspondence to 'reality' (Silverman 2001:121). Dette kan føre galt av sted, da poenget for tekstanalytikere ikke er

(...) to criticize or to assess particular texts in terms of apparently 'objective' standards. It is rather to analyse how they work to achieve particular effects – to identify the elements used and the functions these play (Silverman 2001:121–122).

Vi kan operere med fire måter å gjøre tekstanalyse på (Silverman 2001:122–158). Disse er *innholdsanalyse, analyse av narrative strukturer, etnografi og etnometodologi*.

Innholdsanalyse er, i motsetning til de tre andre, en kvantitativ metode, og innebærer at man etablerer et sett kategorier og deretter teller antall tilfeller som faller inn i de ulike kategoriene. Det springende punkt i denne typen analyse er at kategoriene er tilstrekkelig presise. Et mål på dette er at andre forskere ville ha kommet fram til det samme resultatet dersom de gjennomførte en tilsvarende analyse med det samme materialet. Når man gjennomfører en analyse av narrative strukturer, er utgangspunktet at man kan lese dokumenter, tekster eller sågar forskningsrapporter som narrativer, og analysere dem med tanke på innledning, oppbygning, plot, setting og så videre. Etnografer, på sin side, forsøker å forstå organiseringen av sosiale handlinger i ulike settinger. Utgangspunktet er at tekster – for eksempel dokumenter – kan fortelle mye om de kontekster de er produsert i. Innenfor etnometodologi er målet å forstå folks måter å organisere verden på ved å beskrive de organiseringsteknikker folk tar i bruk i den sammenheng.

I oppgaven benytter jeg meg av innholdsanalyse i den kvantitative delen, mens jeg i den kvalitative delen tar i bruk elementer fra ulike framgangsmåter. La oss se nærmere på hvordan jeg har gått fram.

Kvalitativ og kvantitativ tekstanalyse

Tekstanalyse kan altså gjøres både kvalitativt og kvantitativt. Mine forskningsspørsmål inviterer på mange måter til bruk av begge innfallsvinkler. Imidlertid vil jeg – i tråd med det jeg har skrevet om metodevalg ovenfor – i hovedsak gjøre en kvalitativ undersøkelse, men med innslag av kvantitative elementer. Først vil jeg gjøre en opptelling – en innholdsanalyse – av hva ungdommen er opptatt av og hvordan fagpanelet svarer. Dette resulterer i en tematisk kartlegging av spørsmål og svar. For å få tak i andre aspekter, derimot, med andre ord for å forstå bedre hva ungdommene spør om og hva fagpanelet svarer og hvordan de konstruerer sin forståelse, må jeg gå kvalitativt til verks. En slik blanding av kvalitative og kvantitative metoder argumenterer blant andre Ragnvald Kalleberg (1996) og David Silverman (2001) for. Silverman sier at det ikke er noen grunn til at kvalitative forskere, når det er passende, ikke kan benytte seg av kvantitative framgangsmåter. Enkle telleteknikker som ideelt sett er basert på deltakernes egne kategorier, kan tilby et middel for å se helheten i datamaterialet, noe man vanligvis mister i intensive kvalitative studier (Silverman 2001:37). Jeg mener at jeg, gjennom min kombinasjon av metoder, kan gi leseren en oversikt over materialet (gjennom den

tallmessige kartlegginga), for deretter å gå dypere inn i enkelte deler av materialet (ved hjelp av den kvalitative analysen). Dette gir både bredde og dybde til undersøkelsen.

Innholdsanalyse – tematisk oversikt

I kapittel 4, 5 og 6 presenterer jeg resultatet av den tematiske kartlegginga av mine tre Klara Klok-kategorier – Seksuell tenning, Jomfru og Homofil/bifil/lesbisk. I dette arbeidet har jeg definert ulike kategorier, og koda tekstene som sorterer under de ulike kategoriene. En av utfordringene med denne type analyse er at man står i fare for å overse temaer fordi man opererer med for strenge kategorier (Silverman 2001:123). Jeg var oppmerksom på dette, og forsøkte å løse det ved å stadig revidere mine kategorier til jeg mente de stemte overens med materialet. Dette betyr ikke at jeg hadde et sett med kategorier på forhånd som jeg gikk til teksten med. Jeg ønsket heller at de skulle vokse ut fra teksten, ut fra erfaringsmaterialet, noe som reflekterer mitt empirinære utgangspunkt. Å jobbe med en slik innholdsanalyse, der jeg hele tiden forsøkte å unngå å bli låst i mine kategorier, var nitidig arbeid, og innebar at jeg gang på gang måtte gå gjennom materialet med reviderte og nye kategorier. Jeg opplevde at for hver gang jeg leste gjennom teksten, var det færre og færre spørsmål og svar som ikke ”passet inn” i noen av mine kategorier. Med andre ord; ved å lese gjennom materialet flere ganger ble sjansene redusert for at jeg gikk glipp av temaer som burde vært med, selv om denne muligheten selvfølgelig aldri kan elimineres fullstendig.

Den kvalitative analysen

Etter å ha gjennomført den tallmessige kartlegginga av dataene, tok jeg fatt på den kvalitative delen av arbeidet. Her tok jeg utgangspunkt i innholdsanalysen. Det innebar at jeg lot det jeg hadde funnet i denne være styrende for den videre analysen. Resultatene fra innholdsanalysen ga på den måten retning til den kvalitative analysen ved å peke ut temaer jeg kunne undersøke nærmere. For eksempel viste spørsmål rundt *normalitet* seg å være svært hyppig forekommende. De andre temaene jeg bestemte meg for å jobbe videre med, var grensesetting og det grunnleggende synet på seksualitet (om seksualitet er noe positivt eller negativt). Videre ble ”Er jeg homo?”-spørsmåla og diskusjonen rundt jomfrubegrepet utgangspunkt for den siste delen av analysen. Det må understrekes at hvilke temaer jeg endte opp med å fokusere på, er et resultat av mine valg som forsker. Mange interessante temaer dukket opp i den kvantitative analysen, men jeg måtte velge å fokusere på bare noen av dem.

Etter å ha plukket de temaene jeg ville se nærmere på, var spørsmålet hvordan jeg skulle angripe dem. Jeg begynte med å lese gjennom spørsmål og svar mange ganger, jeg stilte ulike spørsmål for hver gjennomgang, og forsøkte på den måten å belyse så mange relevante aspekter som mulig. Jeg noterte fortløpende alt som virket interessant, og disse notatene utgjorde *analysestråder* (se Widerberg 2001), altså mulige tråder å følge i den videre undersøkelsesprosessen. Disse notatene var veldig usystematiske i utgangspunktet, noe som var bevisst, slik at jeg ikke på et for tidlig stadium skulle velge retning for den videre analysen. Underveis leste jeg eksisterende forskningslitteratur på feltet for å finne ut hva andre har funnet ut om det samme temaet, i tillegg til at jeg benyttet meg av relevant teori for å finne nøkler til å studere materialet. Etter hvert ble fokus klarere, og gjennom å vekselvis gå gjennom materialet, lese teori, konstruere analytiske rammer og bilder og samtidig skrive på teksten, jobbet jeg meg framover mot det endelige produktet.

I tekstanalyse kan man velge å fokusere på *innhold* eller *form* på den ene siden eller på *funksjon* på den andre (Henriksson 2004:35). I mitt arbeid konsentrerer jeg meg mest om innhold – altså de tematiske aspektene ved spørsmål og svar – selv om jeg tidvis også har kommentarer rundt form og funksjon.

Før vi kommer til resultatene av innholdsanalysen skal vi se litt mer på mitt erfaringsmateriale.

Materialet: Spørsmål og svar

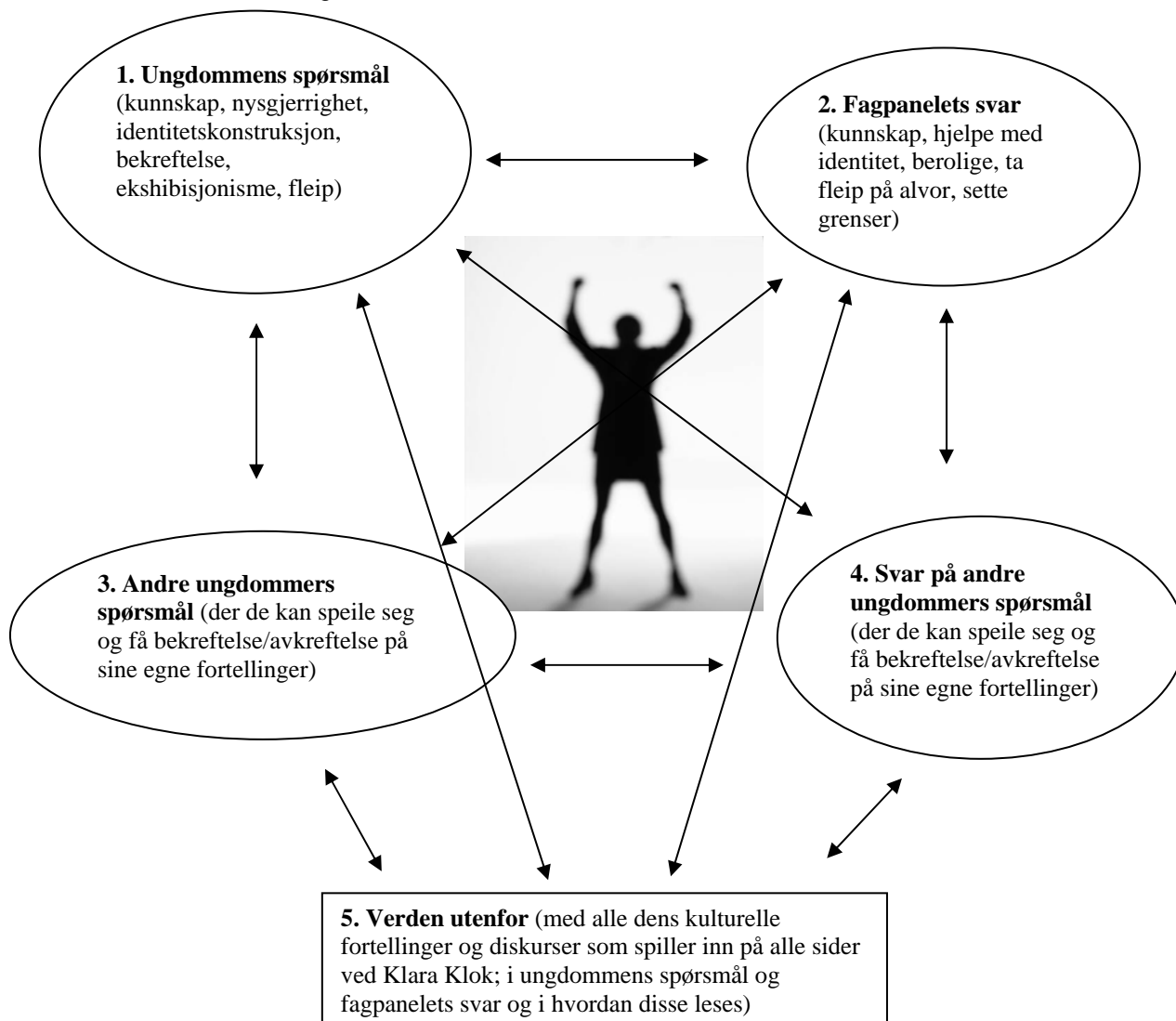
Ungdommenes *spørsmål* og fagpanelets *svar* utgjør to ulike typer data, og jeg vil i deler av oppgaven behandle dem separat. Samtidig er det viktig å se dem i sammenheng, og jeg kommer derfor til å bruke begrepene ”samtale”, ”forhandling” eller ”dialog” om det som foregår mellom ungdom og fagpanel – til tross for at det ikke er en samtale i den forstand at de utveksler replikker og kan svare på hverandres utsagn. Jeg mener at disse begrepene understreker det relasjonelle aspektet her, og bygger opp under en forståelse av at det er spørsmål og svar som *sammen* former seksualitetsforståelsen jeg er ute etter å kartlegge. Dette er mitt analytiske utgangspunkt, og det innebærer blant annet at fagpersonene bare kan sette de grensene og skape den forståelsen de gjør med utgangspunkt i ungdommenes spørsmål. Det er med andre ord spørrenerne som bestemmer hvilke temaer samtalene skal dreie seg om. De ”spiller opp” til fagpanelet, som i sin tur svarer. På denne måten er ungdommenes spørsmål den grunnleggende bestanddel i denne undersøkelsen. Det betyr ikke – og dette er viktig – at fagpanelet spiller en mindre betydningsfull rolle. Det betyr

bare at de ikke bestemmer hva som i utgangspunktet behandles på Klara Klok. Når det er sagt, er det viktig å påpeke at ungdommenes spørsmål ikke oppstår i et vakuum. For det første setter nettsida premissene for hva det kan spørres om på den måten at den legger til rette for bestemte typer spørsmål, nemlig helserelaterte seksualitetsspørsmål. For det andre influeres ungdommene av de andre ungdommenes spørsmål og svara de har fått ved at de leser mange av de andre innlegga før de stiller sine egne spørsmål²⁶. Videre er det sannsynlig at de er influert av generelle samfunnsmessige diskurser på seksualitetsfeltet. I figur 2 har jeg forsøkt å visualisere hvordan jeg forstår hva som foregår på Klara Klok. I denne sammenheng er det viktig å være klar over at det ikke bare er spørre og svarere på Klara Klok. Det er også *lesere* – et publikum. Videre eksisterer ikke Klara Klok i et vakuum. Det er ikke et lukket univers, men er tvert imot en del av den samfunnsmessige diskursen rundt seksualitet og intimitet. Jeg ser for meg at dialogene på Klara Klok både formes av og former denne diskursen.

La oss se dette fra perspektivet til en ungdom som stiller spørsmål på Klara Klok. Vi kan se for oss følgende fem elementer: 1. Denne ungdommens spørsmål. 2. Svaret fra fagpersonen på dette spørsmålet. 3. Andre ungdommers spørsmål. 4. Svar på andre ungdommers spørsmål. 5. Verden utenfor. Disse fem utgjør Klara Klok-universet. Det er vanskelig å si på hvilken måte disse fem elementene spiller inn på hverandre, men det er klart at ungdommene og fagpanelet på Klara Klok bærer med seg samfunnets normer, verdier og diskurser, samtidig som de spiller på andre spørsmål og svar i sine innlegg.

²⁶ Mange sier for eksempel at de har lest gjennom de andre spørsmåla og svara uten å finne svar på det de lurer på, og derfor spør de selv.

Figur 2: Modell over Klara Kloks ulike elementer.

Materialet mitt består altså av spørsmål og svar. Når det er sagt, er det klart at vi forholder oss til tekster som er mer enn spørsmål og svar i ordenes *egentlige* forstand. De kan ha mange funksjoner og innta mange former og uttrykk, og det er poeng at vi har tenkt gjennom dette før vi tar til med analysen. Jeg har derfor utviklet et rammeverk for hvordan vi kan forvente at Klara Kloks spørsmål og svar arter seg.

Hva er et spørsmål?

Når det gjelder spørsmåla, kan vi for det første forvente at mange vil kunne forstås som et *ønske om kunnskap*. Denne antakelsen baserer seg på at Klara Klok består av et ekspertpanel som forventes å vite mer enn ungdommene om temaer som tas opp. På bakgrunn av dette går jeg ut fra at mange spørreere går til Klara Klok for å få kunnskap og fakta om seksualitet og samliv. Videre er det nærliggende å tenke seg at mange spørsmål er

uttrykk for ungdommenes *nysgjerrighet* omkring seksualitet og intimitet. Dette må forstås på bakgrunn av at den seksuelle sfæren for de fleste oppleves som ekstra intens i ten- og tidlige tjuerår, noe som har sammenheng med ungdommenes raske utvikling i denne perioden av livet. Dette betyr at de er nysgjerrige på det som skjer med dem og ikke minst på det som venter dem. At det å begynne å ha et aktivt seksualliv oppfattes som noe som hører voksenlivet til, vil jeg tro bidrar til at ungdommene er nysgjerrige.

En tredje rolle spørsmåla kan spille for enkelte av ungdommene, er å gi dem utløp for sin *ekshibisjonisme*. Jeg tror at noen spørre vil være ute etter å få sine spørsmål på ”trykk” på nettet slik at andre kan se dem. Til tider vil de kanskje benytte seg av vågale og tabubelagte ord for å tiltrekke seg oppmerksomhet og få et slags kick ut av det. Noen av disse ekshibisjonistiske spørsmåla og andre spørsmål vil antakeligvis være *useriøse* eller forsøk på å teste grenser for hva de kan få på trykk. Dette forventer jeg ut fra at seksualitet er, eller har i alle fall vært, et tabubelagt felt, noe som betyr at det ligger en slags spenning i å snakke og skrive om det slik at andre ser det.

En femte funksjon vi kan tillegge spørsmåla, har å gjøre med at ungdom ofte er bekymra – bekymra over at de ikke er som alle andre, at kroppene deres forandrer seg eller at de ikke forstår sin seksuelle tenning. Ut fra dette er det sannsynlig at mange av ungdommene som skriver inn til Klara Klok vil være opptatt av å få *bekrefta at det ikke er noe galt* med dem, at de ikke er unormale eller har en avvikende oppførsel.

Alle disse sjangrene eller typene spørsmål kan vi sammenfatte i at ungdommene er ute etter å skape seg et bilde eller en forståelse av hvem de er – av deres *identitet*. Dette har å gjøre med at ungdom er i en fase av livet der de forsøker å finne ut hvem de ”er” og hvor de hører til. De forsøker på mange måter å skape fortellingen om seg selv. Når de vender seg til Klara Klok, er det for at de trenger hjelp til å forme denne fortellingen.

Hva er et svar?

Når det gjelder svarerne på Klara Klok, må vi anta at fagpanelet gjør mer enn å svare på det de konkret blir spurt om. Først må de forsøke å tolke hva det er spørreeren *egentlig* er ute etter. Er det foreliggende spørsmål ”kun” et uttrykk for et behov for informasjon, eller er det andre ønsker som ligger bak?

Når ungdommene ber om konkret *kunnskap*, kan vi forvente at fagpanelet gir konkret informasjon. Noen ganger vil dette sannsynligvis dreie seg om medisinsk-tekniske forhold. I forhold til den andre typen spørsmål, de som springer ut av *nysgjerrighet*, kan vi

forvente at fagpanelet forsøker å stille denne nysgjerrigheten blant annet ved å komme med opplysninger rundt det ungdommene er nysgjerrige på.

Jeg forventer videre at svara ofte vil være forma på en slik måte at de skal *berolige* ungdommene i forhold til at deres seksualitet er normal og at de ikke gjør noe galt. Målet med disse svara vil i så fall være å bekrefte at ungdommene ikke trenger å bekymre seg og at det er helt vanlig å ha det slik ungdommene har det i den perioden de er i. På den annen side antar jeg at fagpanelet kommer til å trekke opp noen *grenser* for seksuell praksis. Enten eksplisitt eller implisitt vil de måtte fortelle ungdommene hva som er akseptabel seksualitet og ikke, med andre ord hva de mener er greit å holde på med og hva som ikke er det.

Til slutt antar jeg at vi kan se fagpanelets svar som et ønske om å hjelpe ungdom med sin *identitet*. Fagpanelet vil på best mulig måte forsøker å rettlede ungdommene til å skjønne mer av hvem de er og hvem de kan bli. De kan selvfølgelig ikke fortelle dem hva slags identitet de skal ha, men kan presentere ulike alternativer for dem, slik at ungdommene lettere kan lage seg et bilde av hvem de er og hvem de vil bli.

Hva kan jeg si noe om?

Et spørsmål man alltid må stille seg når man driver med forskning, er: Hva er mine data egnet til å fortelle meg noe om? Svaret på dette dreier seg blant annet om hvilken status man gir sitt erfaringsmateriale.

For det første: Mitt materiale er hentet fra ei nettsida. Betyr det at jeg bare kan uttale meg om det som skjer i mine tre kategorier på Klara Klok? Jeg vil hevde at det ikke er slik, og det begrunner jeg ut fra to forhold. Det første forholdet har å gjøre med at jeg ikke mener at det at Klara Klok foregår i et lukket (internett)rom – med andre ord at aktørene på nettstedet ikke møtes ansikt til ansikt – betyr at man må avskrive det som foregår der som irrelevant for samfunnet ellers, som noe som foregår i en ”virtual reality” i motsetning til den ”virkelige virkeligheten”. Undersøkelser viser at ungdom og andre som bruker internett opplever det som skjer på nettet som like virkelig som det som skjer ”offline”. Dette har medført at termer som ”virtual” og ”real life” nå i liten grad benyttes i faglitteraturen (Pedersen 2004). Jeg tror at internett og andre teknologiske nyvinninger som muliggjør kommunikasjon, ikke kan ses på som noe som er på utsida av samfunnet, men som noe som former og formes av samfunnet. Det andre forholdet er at jeg mener at det ikke er sannsynlig at ungdommene og fagfolka på Klara Klok er helt i utakt med andre

ungdommer og andre fagfolk. Jeg vil dermed anta at det jeg finner her, vil gjelde for ungdommer og fagfolk andre steder i dette landet. For selv om de spørre og svarere jeg forholder meg til ikke er statistisk representative for sine populasjoner, fins det en annen type representativitet, nemlig *generaliserbarhet*. Jeg sier med dette altså ikke at mine resultater er representative for en større befolkning, men at det er mulig å få tak i en måte å tenke på, en måte å forstå ting på som gjelder for flere enn dem som har spurt og svart i denne undersøkelsen. Dermed vil jeg hevde at hvordan spørre og svarere uttrykker seg her er "tilfeller av" et større fenomen (Ragin 1994:63), nemlig hvordan ungdom og fagfolk tenker om og handler i forhold til seksualitet ellers i samfunnet. Dette støttes opp av at Klara Klok er ei nettside med et meget høyt besøkstall – i snitt litt over 1326 per dag i 2003 (UI 2004:8). Det er med andre ord ikke en liten gruppe mennesker som opererer på Klara Klok, noe som skulle tilsi at det er fruktbart å generalisere ut fra det de sier.

For det andre: Hvilken status gir jeg mitt datamateriale? Jeg mener at man ikke skal behandle tekster som objektive fakta om den virkeligheten de beskriver. Det er ikke viktig for meg å finne ut om det ungdommene skriver, stemmer med "virkeligheten", med andre ord om det de sier, er "sant". Det sentrale for meg er i det hele tatt ikke å finne ut hvordan disse ungdommene egentlig praktiserer sine sexliv. Poenget er heller å se hvordan ungdommene og fagpanelet konstruerer deres forståelse av seksualitet gjennom det de skriver. Mine data har med andre ord status som noen som kan hjelpe meg til å forstå hvordan andre forstår fenomenet seksualitet.

Når det er sagt, mener jeg også, i tråd med det jeg har skrevet om Foucaults forståelse av produktive diskurser, at hvordan folk snakker om ulike fenomener – ja, at de snakkes om i det hele tatt – er med på å konstituere handlinger og praksiser. Utgangspunktet for denne forståelsen er at språk og diskurser og forståelsesmåter skaper praksiser. Dette betyr *ikke* – og dette er sentralt – at jeg ut fra mitt datamateriale kan si hva folk faktisk *gjør* med sin seksualitet, hvilke seksuelle praksiser de deltar i og så videre. Det ville være å begå en grov feilslutning. Likevel mener jeg at måten vi snakker om ting på, at noe settes ord på, er med på å skape den typen handlinger som språksettes. Derfor er min studie ikke kun en tekststudie, men også en studie av *mulige* seksuelle praksiser – dersom man godtar premisset om at språk skaper "virkelighet". Uansett mener jeg at denne teoretiske forståelsen supplerer undersøkelsen med en ekstra dimensjon som er med på å legitimere den som en samfunnsmessig interessant studie.

Betyr det noe at Klara Klok er en internettjeneste?

Ovenfor la jeg vekt på at den sfæren som internett representerer ikke kan ses på som avskåret fra samfunnet ellers. Det betyr imidlertid ikke at internett ikke gjør noe med måten vi kommuniserer på – og med måten ungdom og fagpersoner kommuniserer på innenfor rammen av Klara Klok. Det er åpenbart at det er noen kjennetegn ved samtale på Klara Klok sammenliknet med ansikt-til-ansikt-interaksjon. For eksempel tror jeg, og dette bekrefter fagpanelet, at spørsmålsstillinga på nettet er mer direkte og intim enn ved personlig kontakt (UI 2004:10). Til og med hevdes det at ungdom som allerede er i behandlingsapparatet, stiller ”(...) spørsmål til Klara Klok som de ikke tør/vil ta opp med det helsepersonell de har kontakt med” (UI 2003b:3). Dette tror jeg først og fremst har å gjøre med at Klara Klok er en *anonym* tjeneste. Videre vet vi at internett og ny teknologi er noe som ungdom raskere enn andre grupper tar til seg og tar i bruk (Pedersen 1994). Dette kan tilsi at ungdom føler seg fortrolige med og trygge på å bruke denne typen kommunikasjon, og at det gir seg utslag i at de er mer åpne og direkte på Klara Klok enn ellers. Dette kan ses på det veldig muntlige språket som særlig ungdommene benytter på Klara Klok. Dette er imidlertid ikke særegent for Klara Klok, men tvert imot svært vanlig på internett. På nettet skriver man mer slik man prater enn i andre tekster, noe som innebærer å ignorere skrivekonvensjoner som har med rettskriving og tegnsetting å gjøre (Gurak 2004). Dette er tydelig på Klara Klok, noe som vi skal se i mange av sitatene i oppgaven. Videre benyttes såkalte ”emojicons”, eller smilefjes, i mange spørsmål – og også i svarene, etter hvert som fagpanelet blir fortrolige med dem.

En annen side ved at Klara Klok er ei nettsida, er at tjenesten er lett tilgjengelig. De aller fleste ungdommer i Norge i dag har tilgang til internett²⁷, hvilket betyr at svar fra fagfolk på intime og vanskelig spørsmål bare er noen tastetrykk unna. Dette er med på å forklare denne nettsidas popularitet.

Alt dette tatt i betraktning, at kommunikasjonen på Klara Klok delvis skiller seg fra den som foregår i andre sfærer, innebærer imidlertid ikke at jeg må behandle dem på en særskilt måte. Det betyr at jeg i all hovedsak behandler mitt materiale som tekster generelt – selvfølgelig uten å glemme at de er produsert med noen bestemte hensikter og ut fra visse forutsetninger.

²⁷ I et representativt utvalg norske skoleungdommer i alderen 13–18 år, så mer enn 70 prosent av ungdommene at de bruker nettet hver uke, åtte av ti har tilgang til internett hjemme (Pedersen 2004).

Kartlegging

I de tre neste kapitlene skal jeg presentere innholdet i mine tre kategorier på Klara Klok; Seksuell tenning, Jomfru og Homofil/bifil/lesbisk. Jeg skal kartlegge tematisk hva ungdommene spør om og hva fagpanelet svarer. Hensikten er å invitere leseren inn i Klara Kloks verden og gjøre det enklere å gripe dynamikken på denne nettsida. På den måten håper jeg det blir lettere å følge meg i den videre analysen. Jeg skal også se mine funn opp mot annen forskningslitteratur på feltet, og komme med noen innledende betraktninger rundt hvorfor ungdommene spør om det de spør om og hvorfor fagpanelet svarer slik de gjør.

Mitt materiale består av spørsmål og svar som ble lagt ut på Klara Klok i tidsrommet mellom mars og september 2003. I antall betyr dette 146 spørsmål og like mange svar i Seksuell tenning, 84 spørsmål og svar i Jomfru og 89 spørsmål og svar i Homofil/bifil/lesbisk. Til sammen 319 spørsmål og 319 svar.

Jeg skal først ta for meg ungdommenes spørsmål, deretter fagpanelets svar. Jeg har gjort denne oppdelinga for enklere å kunne strukturere og presentere materialet i denne første kartlegginga av innholdet i kategoriene. Når det er sagt, er det viktig å påpeke at for å forstå seksualitetsproduksjonen som foregår på Klara Klok, er det nødvendig å se spørsmål og svar i sammenheng. Jeg kommer til å gjøre dette i større grad etter hvert, og det er et poeng for meg at spørrenerne og svarene forhandler om forståelsen av seksualitet som kommer ut av denne nettsida. Det er i dialogen mellom disse to at seksualitetsforståelsen vokser fram.

I kartlegginga deler jeg materialet inn i ulike tematiske kategorier. Disse kategoriene utkrystalliserte seg underveis i analysen, og var ikke definert på forhånd. Dette gjenspeiler mitt empirinære utgangspunkt²⁸. Kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, hvilket innebærer at en opptelling av spørsmåla ikke vil gå opp i det totale antallet spørsmål og svar i de ulike kategoriene. Årsaken til dette er at ett og samme spørsmål kan plasseres i flere kategorier. For eksempel kan en gutt *både* fortelle hva han tenner på seksuelt *og* lure på om dette er normalt. Slik havner spørsmålet hans i to ulike kategorier. Av samme grunn går heller ikke prosenttallene opp i 100. Det er viktig å påpeke at jeg ikke forsøker å gjøre

²⁸ Jeg har vært inne på at man som forsker bestandig på ett eller annet vis analyserer – uansett hvor man er i forskerprosessen. Hele veien gjennom til det ferdige produktet er det umulig å ikke tenke i mønstre og se ting gjennom ulike filtre. Imidlertid vil jeg hevde at det er grader av analyse og ikke minst ulike analysenivåer. På dette nivået i analysen prøver jeg å være mest mulig empirinær, det vil si at jeg ikke lar mine egne analytiske rammer og ideer prege framstillingen.

noen fullstendig statistisk analyse av materialet. Opptellingen av innholdet er kun gjort for å presentere og kartlegge innholdet i de ulike kategoriene, ikke for å for eksempel beregne statistisk sannsynlighet eller sammenheng. Det egner ikke materialet mitt seg til.

4. Seksuell tenning. Kartlegging av spørsmål og svar

Hei! Jeg er ei jente på 16. Jeg skal straks legge meg, men jeg må spørre dere om dette først i all hemmelighet. En av guttene i klassen har en skikkelig deilig og muskuløs overkropp, og bare jeg ser på ham i gymmen blir jeg helt våt i trusa. Er det normalt at jeg reagerer så voldsomt på dette? Han er ikke spesielt snill (spørsmål i Seksuell tenning, 27.8.2003).

Dette er et eksempel på et typisk spørsmål i Seksuell tenning; en ungdom forteller om sin seksuelle tenning og vil vite om den er normal. I dette kapitlet skal jeg gi en tematisk oversikt ungdommenes spørsmål og fagpanelets svar når det gjelder seksuelle tenninger. Det vil si at jeg skal se nærmere på hva ungdommene er opptatt av, hva de vil vite mer om. Deretter skal jeg se på hva fagpanelet fokuserer på i sine svar.

Hva spør ungdommene om?

Figur 3 viser en inndeling av de 146 spørsmåla det her er snakk om. Inndelinga er gjort ved at alle spørsmåla er blitt koda ut fra temaet eller temaene de tar opp. Blant disse 146 spørsmåla er det en overvekt av gutter som har stilt spørsmål. De står for 80 av spørsmåla (55%), mens 48 (33%) er stilt av jenter²⁹.

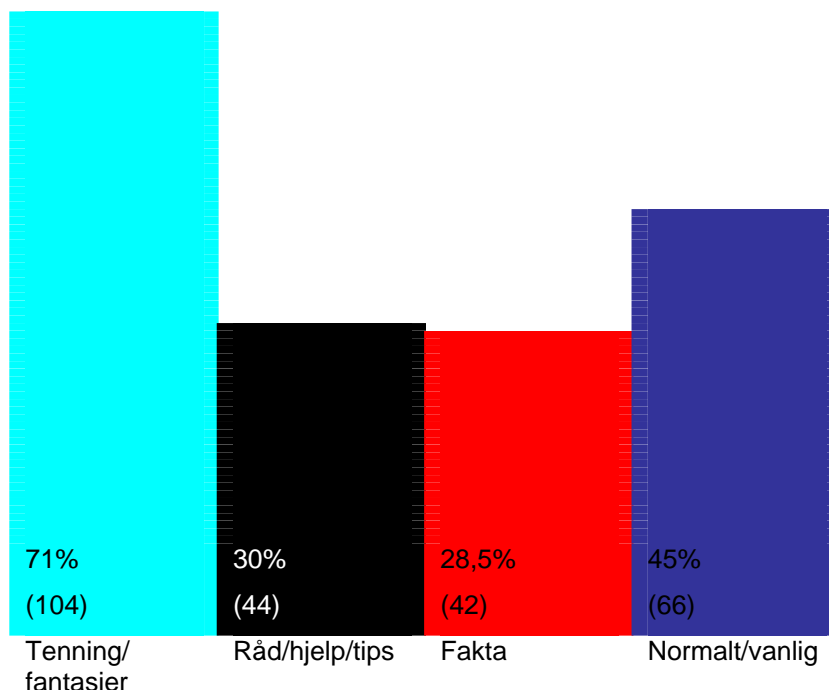
Vi ser at til sammen 104 (71%) av ungdommene som her stiller spørsmål, forteller om hva de tenner på og fantaserer om. Dette er ikke uventet all den tid denne kategorien dreier seg om nettopp seksuell tenning. Hva ungdommene sier de tenner på, varierer – fra spesielle klesplagg, barn, porno og erotikk, spesielle kroppsdelar, slektninger og eldre mennesker, til å spille dataspill og høre naboen ha sex på andre sida av veggen. Her er et eksempel på en gutt som forteller om sin seksuelle tenning:

²⁹ Jeg kommer i det følgende til å oppgi både prosentandeler og absolutte tall. Her bygger jeg på Carpenter (2001) som sier at kvalitative forskere heller foretrekker å bruke ord som "mange", "sjelden" og "ofte" enn prosentstatistikker, fordi de frykter at leserne skal misforstå det siste og tro at det representerer fordelinga i en større populasjon. Men, sier Carpenter, ord som "mange" og "ofte" kan være vage og upresise. Derfor, for å sikre presisjon når det gjelder mening, bruker hun både prosent og kvalitative uttrykk. Jeg gjør det samme her, men minner om at på ingen måte må leseren tro at disse prosentene kan generaliseres til å gjelde unge og unge voksne i hele Norge.

Jeg føler meg ikke som bifil, men jeg tenner noe sinnssykt på eldre menn og damer, men spesielt eldre menn. Tenner jo selvfølgelig på unge jenter også da, men ikke yngre gutter (spørsmål i Seksuell tenning, 9.9.2003).

Figur 3: Fordeling av spørsmål i Seksuell tenning, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 146 spørsmål

Her er en annen gutt som synes stringtruser er opphissende:

Hei. Jeg er en gutt på 15.
Jeg lurer på om det er normalt å bli kåt av stringtruser?
Hver gang jeg ser trusen til en jente jeg liker, får jeg lyst til å prøve den. Enkelte ganger når jeg har hatt jenter på overnattingsbesøk, har jeg prøvd stringtrusen uten at de har visst det (spørsmål i Seksuell tenning, 9.9.2003).

Hensikten med å fortelle om sin seksuelle tenning er ofte å spørre om det er normalt eller vanlig å tenne på det de tenner på. Dette er tilfellet i 66 (45%) av spørsmåla. Formen på disse spørsmåla er slik at spørsmålsstilleren forklarer hva hun/han opplever, og avslutter med å lure på om det er normalt/vanlig å ha det sånn, slik som denne jenta:

Eg e ei jenta på 15 år som lure på om eg e litt unormal...
Du skjønte dt at eg tenne någe skikkelig på å bli bitt hardt på halsen og brystvortene.
ELSKER når typen min gjørr detta... e eg unormal så tenne på dt ellår??!! (spørsmål i Seksuell tenning, 3.9.2003).

Denne gutten vil vite om det er normalt å være kåt ”hele tiden”:

Jeg er kåt hele tiden, tissen min blir stiv bare jeg berører noe, what 2 do? Noen tips? Er dette unormalt? (spørsmål i Seksuell tenning, 29.8.2003).

At ungdommene er så opptatt av hva som er normalt og vanlig, skal vi se er felles for alle kategoriene jeg undersøker på Klara Klok.

I figur 3 ser vi at i 44 (30%) av spørsmåla er ungdommene ute etter å få råd for et problem de har, eller de vil ha tips om ulike ting. Noen lurer på hvordan de skal gjøre det godt for sexpartneren sin. Mange gutter vil vite hvordan de kan få bukt med at de så lett får ereksjon i situasjoner hvor det ikke passer. Ei jente er forelska i broren sin, og vet ikke helt hva hun skal gjøre med det. Ei anna jente tenner bare på eldre menn, og vil ha hjelp til å slutte med det. Et tredje eksempel er denne gutten som tenner på gutter, men som helst vil tenne på jenter:

Hei. Tusen takk for ei super side. Jeg har et problem. Jeg tenner på gutter, men blir forelska i jenter. Kan jeg gjøre noe for å bli tent på jenter?
Hilsen G 15:) (spørsmål i Seksuell tenning, 18.7.2003).

Noen av spørsmåla er stilt av fortvilte og frustrerte personer. Et eksempel er denne gutten som har det veldig vanskelig med at han tenner seksuelt på barn:

Jeg kunne kanskje oppsøke en psykolog, men jeg vet ikke om jeg tør innrømme for ham hvordan jeg føler... Tør knapt innrømme det for meg selv...
Jeg må være aldeles unormal. Hva skal jeg gjøre? JEG TRENGER HJELP! (spørsmål i Seksuell tenning, 25.6.2003).

Mange (24 stk, 54,5%) av spørsmåla der spørreberne ber om råd, tips eller hjelp, handler om at de er frustrerte over sine tenningsmønstre, og ønsker å få hjelp til å håndtere dette. De vil vite hva de skal gjøre dersom de opplever å tenne på noe de ikke vil tenne på.

Videre er det 9 stykker (20,5%) som vil ha onanerings- eller sextips av mer teknisk karakter.

Den siste kategorien i figur 3 inneholder spørsmål om konkrete fakta. 42 (28,5%) av spørreberne vil ha fakta om ulike forhold. Her er et eksempel der spørsmålsstilleren vil vite om noe er lov eller ikke:

Jeg har de siste to årene fått mine sterkeste orgasmer når jeg har hatt sex (enten på egenhånd eller med en annen) på steder hvor det er fare for å bli oppdaget, eller aller helst når jeg blir oppdaget.
Jeg liker spesielt godt å ha sex i offentlige dusjer (på utebad og lignende) på egen hånd, i parker på egen hånd, i prøverom i butikker med en venninne eller kamerat og masse andre steder.
Er det ulovlig å ha sex på slike steder? Risikerer jeg fengsel eller bøter? (spørsmål i Seksuell tenning, 23.7.2003).

Andre ganger lurer ungdommene på hvorfor man blir kåt av noe og ikke noe annet, med andre ord: Hvor kommer den seksuelle tenninga fra?

jow => Jeg blir kåt av når noen gråter eller har smerte når de har sex...

Jeg vet at dette ikke er helt normalt...
Men hvorfor blir jeg kåt av det? (spørsmål i Seksuell tenning, 6.8.2003).

Noen er opptatt av hvorfor man får ereksjon og hva som fysisk skjer i kroppen når gutter opplever det. Andre igjen vil vite mer om erogene soner og kroppens ulike seksuelle funksjoner.

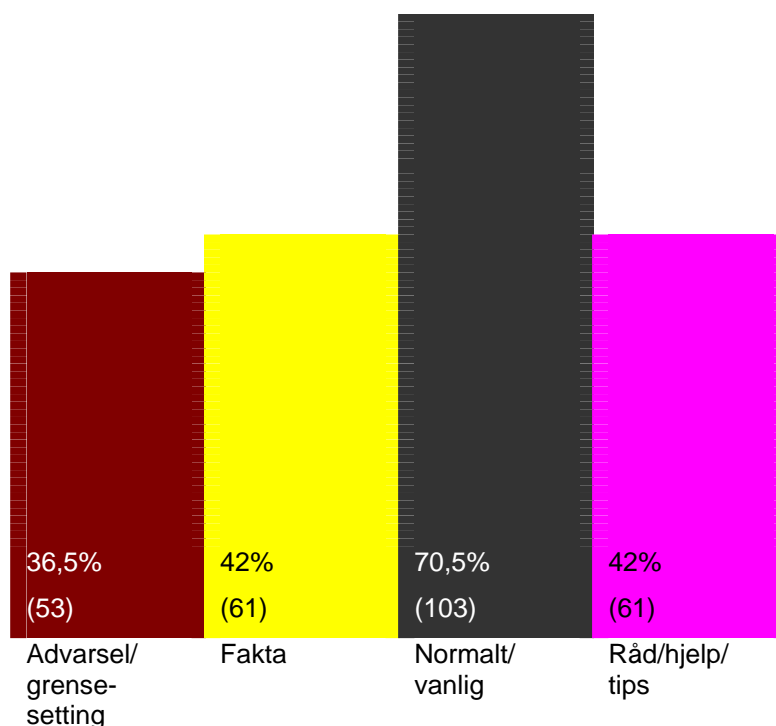
Ungdommens spørsmål her er altså temmelig forskjellige i karakter, og omhandler ulike temaer. La oss nå se på hvordan fagpanelet svarer på disse spørsmåla.

Hva svarer fagpanelet?

Figur 4 viser inndelinga av fagpanelets svar i denne kategorien.

Figur 4: Fordeling av svar i Seksuell tenning, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 146 svar

Som vi ser, handler 103 (70%) av alle svara på ett eller annet vis om normalitet og vanlighet. Dette forsterker det jeg fant i behandlingen av spørsmåla, at tanker rundt hva som er normalt og hva som ikke er det, er sentrale i denne kategorien. Her er et utsnitt av et slikt svar. Det er gitt til gutten over som lurte på om det er normalt å tenne på stringtruser:

Fantasiene er en spennende og viktig del av vår egen seksualitet, og at du tenner på truser er ikke unormalt på noe vis (svar i Seksuell tenning, 9.9.2003).

En opptelling av alle svare som har med normalitet å gjøre forteller oss at de fleste av fagpanelets svar i denne kategorien (80 svar eller 81,5%) bekrefter for ungdommene at de holder seg innenfor grensene for det fagpanelet oppfatter som normal seksualitet. Jeg går nærmere inn på normalitetsaspektene ved spørsmål og svar i kapittel 9.

Den neste kategorien i figur 4 dreier seg om grensedraging og advarsler. I disse svare sier fagpanelet noe om hvor de mener grensa går for hva som er akseptabel seksualitet. 53 av 146 svar (36,5%) inneholder en advarsel eller en markering av ei grense, enten når det gjelder ungdom og seksualitet generelt eller den konkrete personen som spør. Oftest vil svare ha en generell vinkling, noe som gir dem gyldighet ut over det tilfellet det er snakk om. Vi skal se nærmere på disse grensesettende svare i kapittel 7.

Ser vi på figur 4 igjen, ser vi at 61 (42%) av svare arter seg som rådgiving, ved at fagpanelet gir råd eller kommer med tips til hva ungdommene skal foreta seg i situasjonen de er i. Rådene er forskjellige, og det er vanskelig å se noe klart mønster. Men det er verdt å merke seg at mange av råda (13 stykker, 21,5%) dreier seg om hvordan ungdommene kan endre sin seksuelle tenning dersom de ikke er fornøyd med den selv eller dersom fagpanelet oppfatter den som skadelig eller uønsket. Her er et svar gitt til ei jente som er fortvila fordi hun tenker på venninna si når hun onanerer.

(...) [D]u kan utvikle et tenningsmønster som handler om gutter som du er forelsket i. Dette er en treningssak. Du kan trene ved å onanere samtidig som du fokuserer på den personen du vil. De første gangene vil sannsynligvis tenningen føles litt tam, men etter hvert som du trener opp nye koblinger vil du oppdage at du kan nyte fantasier med varierte hovedpersoner. (...) Det er vanlig å oppleve forvirring, slik som deg, når de ikke helt ser sammenhengen eller forstår eget tenningsmønster (svar i Seksuell tenning 6.8.2003).

Videre er det 15 svar (24,5%) som gir sex- eller onaneringstips, som for eksempel dette, som er tips til en gutt som lurere på hvordan han kan tenne kjæresten sin:

Du kan godt prøve å beføle henne utenpå klærne, mange jenter synes det er en pirrende start. Øret og magen er også svært følsomme. Og hvisk henne gjerne noe i øret. Jeg tror at dere to allerede har funnet fram til et bra samarbeid som gjør begge innstilt på å tenne hverandre og seg selv. Da trenger dere ikke lenger oppskrift – det bygger seg opp selv (svar i Seksuell tenning 7.7.2003).

I figur 4 ser vi at det også er en stor andel av svare som gir ungdommene faktakunnskap om sex og seksualitet. 61 av 146 svar (42%) dreier seg om dette. Disse svare dreier seg om kropp og erogene soner, onani, begreper/filer/diagnoser og juridiske forhold. Nesten halvparten av disse 61 svare tar for seg forhold som har å gjøre med seksuelle tenninger. Fagpanelet har et standard svar på hvordan seksuell tenning oppstår og utvikler seg, og dette svaret innebærer begrepet *tenningsmønster*, som de definerer som

(...) den personlige sammensetningen av ting som vi vanligvis tenner seksuelt på. Denne tenningen kan endre seg når seksualiteten og tenningsmønsteret vårt får videreutvikle seg. Seksualiteten og fantasien er fleksibel. Seksuelle fantasier er ikke farlige, så lenge vi kontrollerer hva vi lever ut. Forskerne er usikre på hvorfor vi tenner på ulike ting. Men – en av teoriene er at en person kan oppleve noe og får samtidig en seksuell reaksjon. Dette kobles sammen, selv om det egentlig ikke har en direkte sammenheng. For å forklare dette med et eksempel: En jente har fått en ny, blå truse. Når hun tar den på får hun tilfeldigvis seksuell tenning. Etterpå kobler hun ubevisst seksuell tenning med blå truser (svar i Seksuell tenning, 7.8.2003).

Forklaringene om tenningsmønster kommer ofte som svar på ungdommenes undring rundt hvorfor man tenner på det man gjør og hvorfor dette varierer fra person til person. Det er til sammen 30 svar i faktakategorien som eksplisitt bruker begrepet ”seksuelt tenningsmønster”. Dette er altså et etablert begrep i fagpanelet på Klara Klok, men benyttes imidlertid ikke av ungdommene selv, noe som kan tas til inntekt for at det her er snakk om en fagterm ungdommene ikke kjenner til.

”Hvorfor tenner jeg på det, og er det normalt?”

Ungdommene i denne kategorien er grovt sett interessert i to ting; hvorfor deres seksuelle tenning er slik den er, og om den er normal/vanlig. Det første spørsmålet dreier seg, slik jeg ser det, om et kunnskapsbehov når det gjelder sex og seksualitet. Det andre spørsmålet handler om et ønske om å vite om man er på ”rett” vei, eller om man skiller seg vesentlig ut fra normalen eller gjennomsnittet. En kikk på relevant forskningslitteratur viser at Klara Klok-ungdommene ikke er unike i å være opptatt av normalitet. For eksempel finner Hanne Grasmø – i tråd med mine funn – at normalitetsspørsmål er svært hyppige i de samlivsspaltene hun har studert³⁰. Blant annet skriver hun at ”(...) mye av spalteplassen vies til å finne grensen mellom ’normal’ og ’avvik’” (Grasmø 1993:82). Videre sier sexologene Elsa Almås og Esben Ester Pirelli Benestad at det spørsmålet de får oftest som seksualterapeuter, er: ”Er det normalt å...?”. I de aller fleste tilfellene svarer de at det er helt normalt (Almås og Benestad 1997:119). Dette stemmer overens med Klara Klok-panelets svar på de samme spørsmåla, da de i de aller flest tilfellene bekrefter at ungdommene og deres handlinger er helt normale. Hanne Grasmø kaller dette ”tillatelsesterapi” (Grasmø 1993:82), fordi det innebærer at ekspertene gir tillatelse til å ta i bruk, utforske og utvikle sin seksualitet.

³⁰ Grasmø har i sin hovedoppgave i sosiologi studert samlivsspaltene i Dagbladet fra 1969 til 1992.

Hva ungdommene og fagpanelet mener når de snakker om å være normal, om det handler om statistikk eller moral, eller om de legger andre ting i dette begrepet, skal jeg komme tilbake til i kapittel 9 når jeg drøfter normalitetsaspektene ved Klara Klok.

Normalitet, grenser, fakta og råd

Fagpanelet gjør i hovedsak fire ting i denne kategorien. De forsøker å forklare hva de mener er normalt og vanlig, de trekker opp noen grenser for seksuelle handlinger, de gir ut informasjon eller fakta om seksualitet, og de gir råd, tips og hjelp til ungdom som trenger det. Jeg opplever de to første som de mest sentrale i denne sammenheng, fordi de kan si meg noe om de *rammene* for seksualitet som konstrueres i den forståelsen av seksualitet som jeg er ute etter å kartlegge. Derfor skal mye av denne oppgaven dreie seg om grensesetting og normalitet. For øvrig kan man si at disse to henger sammen på den måten at grensene for hva som er akseptabelt mange ganger vil falle sammen med grensene mellom det normale og det unormale/avvikende. Før vi går videre i analysen skal jeg kartlegge spørsmål og svar i de to andre kategoriene også. Jeg begynner med å se på hva slags temaer som dominerer i jomfrukategorien.

5. Jomfru. Kartlegging av spørsmål og svar

Og spørsmålet er jo så klart om jeg har "sprukket" jomfruhinnen eller ikke da... Jeg er 14 år gammel, har hatt mensen en god stund og begynte med tampong etter 3 dager, for jeg holdt ikke ut med bind. Det gikk ganske bra, har holdt aktivt på med ridning de siste 3 åra. En periode så hadde jeg kjempevondt da jeg satte inn tampongen og det kom ekstra mye blod. Det har gått over nå. (...) Men nå må jeg komme meg til spørsmålet, jeg har fingret meg selv, kjæresten min har gjort det, ganske langt inn og ikke så rolig, men det har ikke vært vondt på noen måte, bare de to første gangene han gjorde det, for da hadde ingen andre fingret meg før. Jeg har prøvd dildo et par ganger, den er litt over 2 cm. i diameter og 13 cm. lang, jeg koddet ikke når jeg har klart å presse hele helt inn uten at det har blitt vondt. For ikke så lenge siden prøvde jeg å ta tre fingre i skjeden, det gikk bra. Fikk de 6-7 cm. opp uten at det var vondt, men begynte å blø litt etterpå, tenkte kanskje at det var for at jeg ikke var helt ferdig med mensen allikevel. Jeg kan stikke fingrene mine inn og kjenne den derre livmortuppen eller hva jeg skal kalle det uten problem. Og har tatt to fingrer så langt som det går for fingrene og spriket de ut, kan liksom gjøre hva jeg vil med fingrene der inne... Vil så absolutt at det ikke skal gjøre vondt første gangen, og vet at det ikke blir noe problem med avslappingen, for jeg stoler fullt ut på han og vi har vært på nippet et par ganger og jeg har vært ganske avslappet. Og det er heller ikke noe problem med at jeg ikke skal bli våt nok. Tror du at jeg har jomfruhinnen ennå? Håper at du kan svare meg, veldig viktig for meg å vite dette, så jeg slipper å grue meg til første samleie... (spørsmål i Jomfru 14.5.2003).

Over ser vi et spørsmål fra jomfrukategorien. Jeg har valgt å ta med nesten hele innlegget fordi det summerer opp innholdet i denne kategorien på en mye bedre måte enn jeg kan gjøre det. Her handler det om jomfruhinne, onani, seksuell oppvåkning og første gangen man skal ha sex med noen. La oss se nærmere på spørsmål og svar.

Hva spør ungdommene om?

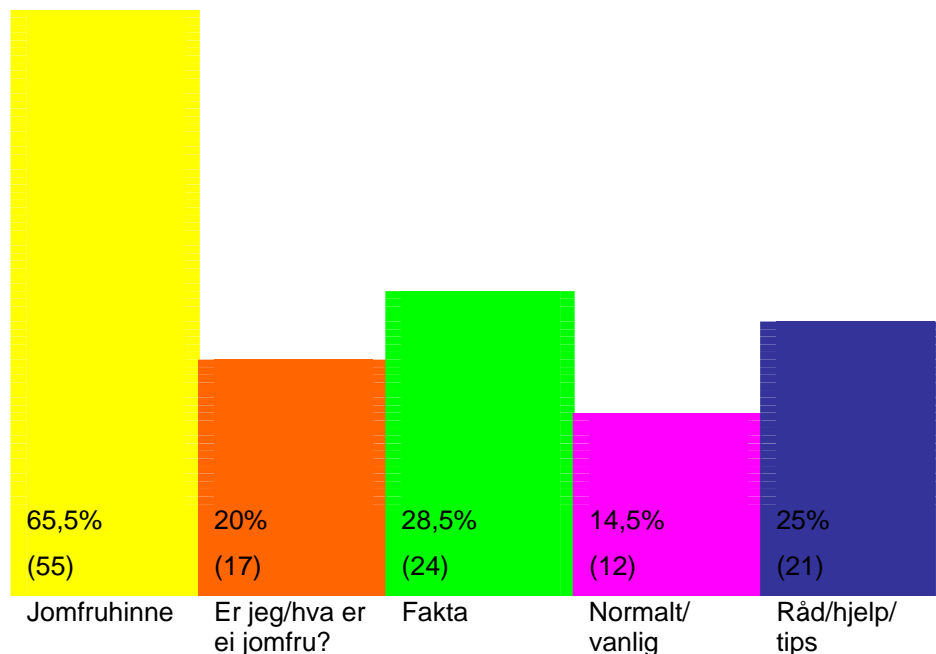
Aller først vil jeg nevne at 66 av 84 spørsmål (78,5%) i denne kategorien er stilt av jenter. Det er altså flest jenter som er opptatt av dette temaet på Klara Klok. Dette er ikke underlig all den tid jomfru tradisjonelt sett har vært et feminint konnotert begrep. Videre er begrepet knytta opp til jomfruhinne, som er et kvinnelig biologisk fenomen. Til tross for dette skal vi se at det på Klara Klok også knyttes opp til gutter og deres erfaringer³¹.

³¹Ordet "jomfru" betyr enten kvinne som ikke har hatt samleie eller ung, ugift kvinne. Videre er "jomfru" lånt fra tysk. I likhet med både tysk "Frau" (som betyr "kvinne") og norsk "frue" er det feminint konnotert, fordi det har angitt og fortsatt i overveiende grad angir hunkjønn. At "jomfru" nå til dels brukes også om seksuelt uerfarne gutter, er interessant og kan ses som uttrykk for tetting av et "hull" i språket som har sammenheng

Figur 5 viser en inndeling av spørsmåla i kategorien Jomfru.

Figur 5: Fordeling av spørsmål i Jomfru, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 84 spørsmål

Den største kategorien dreier seg om jomfruhinner. Hele 55 av 84 spørsmål (65,5%) dreier seg på en eller annen måte om denne hinna. Av disse 55 spørsmåla er 19 (34,5%) teknisk-faktiske spørsmål som har å gjøre med hvordan hinna ser ut, hvor den sitter og om det blør veldig når den brytes. I de fleste spørsmåla som dreier seg om jomfruhinne, blir fagpanelet bedt om å svare på om de tror at vedkommende som stiller spørsmål, har jomfruhinne eller ikke, eller om noen kan ha jomfruhinne dersom de har gjort eller kan gjøre det ene eller det andre. Det er 34 (62%) spørsmål av dette slaget. Jomfruhinnespørsmåla kan arte seg på denne måten:

Før fikk jeg bare én finger inn i skjeden, og jeg fikk ikke inn en tampong heller. Nå får jeg inn tre fingre uten problemer, og tampongbruk går greit. Kan det tyde på at jeg ikke har jomfruhinne lenger? Bare lurer, altså... (spørsmål i Jomfru, 16.9.2003).

Eller slik:

med historiske endringer i forholdet mellom kjønnene. Nå er det ikke lenger bare med henblikk på kvinner det har interesse å skille mellom seksuelt erfarne og seksuelt uerfarne. "Jomfru" brukt om gutter er neppe helt nytt, men hører kanskje de siste tiårene til (kilde: Språkrådets nettsider: www.sprakrad.no). På engelsk refererer "virgin" i utgangspunktet til kvinner/jenter, men kan etter hvert også bety menn/gutter som ikke har hatt sex (Oxford English Dictionary, www.dictionary.oed.com).

Hei på dere!

Er en jente på 14 år som lurer på en ting, er jomfru, og hvis jeg får halve langefinger'n oppi fitta, har jeg no' jomfruhinne da?
Takk! (spørsmål i Jomfru, 15.8.2003)

Disse er to typiske eksempler på spørsmåla som dreier seg om jomfruhinner. Mange lurer på om de har sin intakt fremdeles. Andre snakker om at de ikke vil ha hinna der første gang de skal ha samleie, fordi de er redde for at det skal gjøre vondt dersom den må brytes under samleiet, slik som denne jenta:

Jg bare lurer på om du kan få inn en tampong uten at jomfruhinnen er sprukket, eller om du sprekker den når du gjør det. Jg tror ikke min er sprukket (har ikke hatt samleie) siden jg sliter med å få en tampong inn. Jg er litt redd for å sprekke den for det gjør jo sikkert vondt, men jg har heller ikke lyst å sprekke den under samleie og få vondt da...
(spørsmål i Jomfru, 5.8.2003)

Noen jenter spør om måter å fjerne hinna på før de skal ha samleie med en gutt første gang, som for eksempel denne jenta:

Jeg er en jente som lurer på om jomfruhinna mi kan være borte. Har brukt tampong, drevet med ridning i flere år, blitt fingret og forsøkt å ødelegge hinna selv... Kan jeg ha klart det? Vil heller miste den alene enn under den første gangen med kjæresten min, han er ikke jomfru og føler det litt pinlig med blod osv. Han vet at jeg ikke har gjort det før, men vil likevel ikke gjøre det foran han. Noen tips til å miste den på egen hånd??
(spørsmål i Jomfru, 14.4.2003)

Mens noen vil kvitte seg med jomfruhinna si, er det andre som har det motsatte problemet; de ønsker å "sette den på plass igjen". Slik spør ei fortvila jente som snart skal gifte seg:

Jeg er en jente på 21 år som skal gifte meg om to uker og som ikke er jomfru, men som egentlig burde være det og ønsker å være det. Leste om en annen her som hadde samme problemet, og fikk råd om å ringe Volvat, der de har denne operasjonen for å "sette" inn jomfruhinne. Jeg ringte dit, men det var for dyrt, og alt måtte betales samtidig!! :(Prøvde å ringe for å ta opp lån, men umulig nå som jeg nettopp har blitt arbeidsledig.. Vær så snill, vet du om noen muligheter??? I SVERIGE?? I DANMARK? Eller andre steder i Norge? Jeg er desperat og med kort tid igjen til mitt bryllup. HJEEELP!!
(spørsmål i Jomfru, 27.5.2003)

Det er tre jenter som ber om hjelp til å få rekonstruert sin jomfruhinne.

Går vi tilbake til figur 5, ser vi at 24 (28,5%) av spørsmåla er faktaspørsmål der ungdommene vil ha svar på konkrete ting, som for eksempel hvor lenge det første samleiet vanligvis varer. Et annet eksempel er dette fra ei jente som

(...) har veldig lyst til å ta jomfruhinna hos legen eller lignende, må man bestille time? Hvor mye koster det? Er litt usikker på om jeg har jomfruhinne, merker man om man har det eller ikke, hvordan? (spørsmål i Jomfru, 25.7.2003).

De aller fleste av faktaspørsmåla dreier seg om jomfruhinner (23 spørsmål eller 88,5%), mens resten er spørsmål om første gangen man skal ha sex³² og om helsetjenester, kropp og anatomi.

Den tredje største gruppa av spørsmål i Jomfru består av spørsmål der ungdommene ber om råd, hjelp og tips i forhold til problemer de opplever å ha. Noen jenter lurer på hvordan de kan utvide skjeden slik at de ikke er så trange første gangen de skal ha sex. Noen er frustrerte fordi de ikke har hatt sex i det hele tatt og føler seg unormale, slik som denne gutten. Han er redd for hva han kan komme til å gjøre for å ”få seg noe”, som han sier:

Hei...

Jeg er en gutt på snart 18... Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre... Jeg er en av få på hjemstedet mitt som ennå er jomfru. Jeg føler sexpresset, og vet ikke om jeg kan stå imot... Jeg er fremfor alt ikke voldelig, men jeg føler meg allikevel usikker på hva jeg kan finne på å gjøre for å få meg noe... I verste fall gjør jeg ting som jeg vet er fullstendig galt og ulovlig, men verst av alt kan skade meg, men kanskje helst andre, for livet... Hva skal jeg gjøre for å få fjerna "jomfrudommen" min uten å gjøre noe galt? Uten å skade andre? HJELP..!

Hilsen fortvilet og hjelpesløs gutt (Besvart 24.6.2003).

Den neste kategorien i figur 5 inneholder spørsmål fra ungdommer som lurer på hvordan man skal definere begrepet ”jomfru”. Hva kjennetegner egentlig ei jomfru? Eller rettere sagt; hva må til for at man ikke lenger er jomfru? La oss se på et eksempel på et slikt spørsmål:

Jeg er en gutt på 16 år og hadde nettopp samleie med kjæresten, men hun fikk så vondt at vi måtte stoppe før jeg fikk orgasme. Dette var første gangen min, så jeg lurer bare på om jeg er jomfru da, siden jeg ikke fikk orgasme? (spørsmål i Jomfru, 7.7.2003)

Gutten lurer altså på om han kan kalle seg jomfru etter dette, med andre ord vil han vite hva som skal til for å ikke være jomfru lenger. Her er et annet spørsmål av slik ”teknisk” karakter:

Hallo! Hvis to jenter ligger nakne sammen, og den ene med hodet ved føttene til den andre og omvendt, sånn at underlivet lissom treffer hverandre... Beina er delt og alle fire beina blir på en måte som en x. Er det sex da? Kan man fortsatt kalle seg jomfru? (spørsmål i Jomfru, 22.4.2003)

Her er et tredje spørsmål som langt på vei oppsummerer alle disse spørsmåla; hva kan man gjøre for å ikke lenger gå under betegnelsen jomfru?

³² Sex er her forstått som heteroseksuelt samleie. Imidlertid er det tydelig på Klara Klok at både ungdommenes og fagpanelets definisjon av sex er flytende, og at de noen ganger kan legge forskjellige ting

Hva defineres egentlig som jomfru?

Jeg har blitt fingret, slikket, runket en gutt, sugd og nesten hatt penis i vagina...(hadde ikke kondom, så det ble ikke no' av). Men jeg er jomfru da, ikke sant? Jeg har jo hatt oralsex... Vil jomfru si å ha hatt sex eller vil det si å ha hatt samleie? (spørsmål i Jomfru, 22.7.2003)

Det ser ut til at det for disse ungdommene hersker en viss tvil rundt hva det vil si at noen er jomfru og ikke. Betyr det at man må ha hatt (heteroseksuelt) samleie eller er andre typer sex "tilstrekkelig"? Jeg tar opp igjen disse spørsmåla og svara de får i kapittel 10.

Den siste kategorien i figur 5 dreier seg om det samme som vi så i behandlingen av seksuell tenning, nemlig hva som er normalt eller unormalt, vanlig eller uvanlig. Det er 11 av spørsmåla som dreier seg om dette. Først og fremst lurer ungdommene på om det er vanlig/normalt for ungdommer på deres alder å være jomfru. 8 av 12 spørsmål dreier seg om dette. Her er et eksempel:

Hei. Jeg er ei jente på 21 år og er jomfru... Er det vanlig? Jeg tør ikke snakke med mine venner om det fordi jeg har gitt utrykk for at jeg ikke er det før. Og det ville vært flaut å spørre om sånt da... (spørsmål i Jomfru, 28.4.2003).

Her er ei anna jente som lurer på om det er uvanlig å være 20 år og fremdeles jomfru.

Er det uvanlig å være jomfru når en er jente, og i en alder av 20? Esj..., begynner å føle meg temmelig uerfaren her jeg går, men vil ikke bare hoppe på den "første og beste" heller, bare for å gjøre det... (spørsmål i Jomfru, 27.5.2003).

Hva fagpanelet svarer på disse definisjonsspørsmåla og andre spørsmål som har med jomfru å gjøre, skal vi se på nå når jeg skal tegne ei skisse av fagpanelets svar i jomfrukategorien.

Hva svarer fagpanelet?

Figur 6 viser fordelingen av svara i kategorien Jomfru. Som vi ser, handler størstedelen av svara om jomfruhinner. Hele 59 spørsmål (70%) dreier seg om dette. I 49 (nesten 85%) av disse svara som dreier seg om jomfruhinner, prøver fagpanelet å respondere på ungdommenes spørsmål som har å gjøre med hvordan jomfruhinna brytes eller eventuelt ikke brytes. Fagpanelets svar på dette handler i hovedsak om at jomfruhinna kan forsvinne på ulike måter, og at det også er noen jenter som er født uten denne hinna. Fagpanelet forsøker på denne måten å rydde opp i en del misforståelser som det ser ut til at

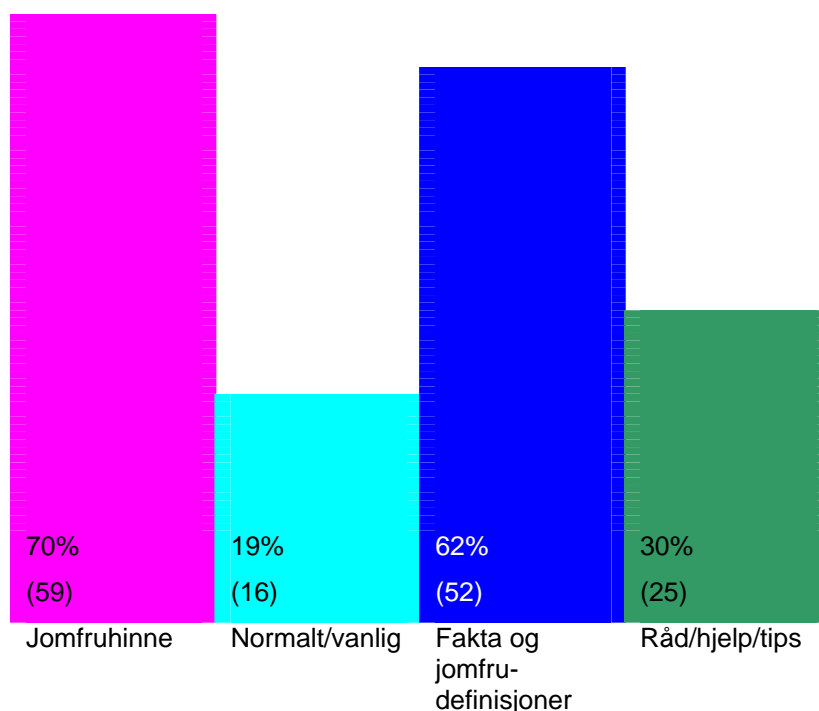
inn i dette begrepet. Jeg kommer tilbake til dette.

ungdommene er ofre for når det gjelder dette temaet. For eksempel forklarer fagpanelet at det er store forskjeller fra jente til jente når det gjelder denne ”kroppsdelen”. Ikke alle er like – verken alle jenter eller alle jomfruhinner. Her er et eksempel på et slikt svar:

Hei, jente 14 år.
Jomfruhinna kan være så forskjellig hos jenter, fra en liten, tynn slimfold som hinne til en større og tykkere hinne. Det er derfor forskjellig fra jente til jente om jomfruhinna kan sprekke når man fører fingeren inn i skjeden (svar i Jomfru, 15.8.2003).

Figur 6: Fordeling av svar i Jomfru, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 84 svar

Vi så tidligere at jentene ofte vil vite om fagpanelet tror jentene har jomfruhinna si intakt eller ikke. Dette er selvfølgelig ikke lett å vite uten å kunne undersøke disse jentene, men fagpanelet svarer med utgangspunkt i det jentene forteller, slik som her:

Det er stor sannsynlighet for at jomfruhinna di kan være sprukket, men den kan også være intakt. Det er forskjellig fra jente til jente hvor sterk denne hinna er. Derfor er det vanskelig å si helt bestemt om den er der eller ikke (svar i Jomfru, 26.6.2003).

Videre i figur 6 ser vi at det er 16 svar (19%) som sier noe om hvorvidt noe er normalt/vanlig eller ikke. Her sier fagpanelet for eksempel at det ikke er uvanlig å være jomfru når man er 21 år gammel, at det er normalt at det første samleiet er litt vondt for jenta, eller at det ikke finnes noe underliv som er mer normalt enn noe annet. Her er et

beroligende svar til en gutt på 17 som tror han er den eneste i "hele verden" som ikke har ligget med noen ennå:

Du tror kanskje at du er unormal i den forstand at du ikke har debutert allerede. Så vidt jeg vet ligger SNITTalderen for seksuell debut for gutter rundt 17 år. Det betyr i klartekst at det må finnes en haug med gutter som debuterer når de er 18, 19, 20, 21, 22, 23 o.s.v. (svar i Jomfru, 24.6.2004).

Ser vi på alle svara som dreier seg om normalitet/vanlighet, sier fagpanelet i alle unntatt ett tilfelle at det er normalt eller vanlig det som spøreren beretter om.

Går vi til den siste kategorien i figur 6, ser vi at fagpanelet også gir råd, tips og hjelp til ungdommene gjennom de svara de gir. Mange av ungdommene ber direkte om dette, mens andre ganger gir fagpanelet råd uten at spørsmålsstilleren har ønsket seg dette konkret. Det kan dreie seg om samleieteknikker, første gangen man skal ha sex med noen eller andre ting ungdommene trenger råd for. Her er et eksempel på et råd som dreier seg om hvorvidt man bør være jomfru på bryllupsdagen eller ikke:

Hei!
Jeg syns du skal gjøre sånn som du selv ønsker i forhold til å være jomfru til du gifter deg eller ikke. Det viktige er at du ikke gjør noe du vil angre på siden, at du tenker over om du vil ligge med gutten eller ikke. Du bestemmer over din kropp, så ikke la noen andre påvirke din oppfatning i dette med seksualitet og jomfrudom (svar i Jomfru, 9.9.2003).

Et annet eksempel på rådgiving er dette svaret der fagpersonen forsøker å hjelpe ei jente som er litt nervøs for første gangen hun skal ha sex med kjæresten sin som er tre år eldre enn henne:

Dersom dere nettopp er blitt sammen er ikke dette noe det haster med. Ta deg tid til å bli bedre kjent med han, slik at du kan finne litt mer ut av hvordan det er å snakke med han. Så vil det etter hvert dukke opp et gyllent øyeblikk hvor det er naturlig å ta opp emnet. Det er faktisk viktig å snakke om sex med kjæresten sin. På den måten kan du formidle noen av dine tanker og følelser rundt det, samtidig som du setter litt grenser. Man blir også tryggere på hverandre når man også tør å ta opp slike ting før man ligger med hverandre (svar i Jomfru, 4.9.2004).

Til slutt i figur 6 ser vi at 52 (62%) av svara gir ut faktainformasjon. I denne kategorien har jeg også plassert svar som inneholder definisjoner og begrepsavklaringer rundt hva ei/en jomfru er. Av de 52 faktasvara er 14 (27%) definisjoner av hva ei jomfru er. 38 svar (73%) handler om jomfruhinner. De resterende handler om debutalder og første gangen man skal ha sex med noen. Her ser vi fagpersonen, som denne gangen er ei helsesøster, gi ut informasjon om første gangen ei jente og en gutt skal ha samleie:

Når du og typen din skal ha samleie første gang kan det gjøre litt vondt fordi det er litt trangt. Dere kan bruke litt babyolje eller glidekrem de første gangene, det hjelper penis

å gli lettere inn. Det er også viktig at du slapper skikkelig av og at du er trygg på typen din når dere ligger sammen. Du må ha lyst til det, ellers vil du kanskje ikke være nok våt og det vil gjøre vondere av den grunn. Det er ikke flaut dersom du føler at det blir for vondt og at du ønsker å avbryte. Det er lov, og dere kan forsøke på nytt senere en gang. Dette kan dere jo snakke om på forhånd slik at dere blir enige om at du skal få lov å si nei underveis. Det vil også få deg til å slappe av mer, det å vite at det er greit at du trekker deg (svar i Jomfru, 17.6.2004).

Når det gjelder hvordan fagpersonene definerer jomfrubegrepet, er det et interessant spørsmål som jeg kommer tilbake til i kapittel 10.

Vi har nå sett hva ungdommer og fagpanel er opptatt av i jomfrukategorien, og kort sagt kan vi si at fokuset er på *definisjonen av hva ei jomfru er* og på *jomfruhinner*. På mange måter kan vi si at dette dreier seg om én og samme ting, nemlig hvilke seksuelle aktiviteter som forårsaker overgangen fra jomfru- til ikke-jomfrustatus. Er det bare (heteroseksuelt) samleie som kan skape denne overgangen, eller har andre seksuelle aktiviteter den samme effekten? Må jomfruhinna brytes for at man ikke er jomfru lenger? I så fall, hva da med gutter, gjelder ikke jomfrubegrepet for dem? Ungdommene ser ut til å være grunnleggende forvirra når det gjelder dette, og spør dermed fagpanelet om de kan definere dette for dem. Jeg mener at denne ”jomfruforvirringa” kan forstås som et særtilfelle av en annen forvirring eller upresishet, den som dreier seg om hva som er og ikke er *sex*. Med andre ord: Hva mener vi når vi snakker om sex?

Hva er ei jomfru – eller hva er sex?

Å diskutere jomfrubegrepet kan være et utgangspunkt for å utforske flertydigheten når det gjelder sex generelt (Carpenter 2001). Den amerikanske forskeren Laura Carpenter bruker tap av jomfrudom (”virginity loss”) som en innfallsvinkel til å utforske denne upresisheten rundt sex, og hennes undersøkelse viser at tap av jomfrudom er et høyst relativt og upresist begrep³³. Hennes informanter var riktignok samstemte i at tap av jomfrudom i alle fall forekommer ved første (heteroseksuelle) samleie, men ut over det var de ikke enige om hvilke aktiviteter som avstedkommer en ikke-jomfrustatus. Dermed hadde de heller ikke den samme oppfatningen av hva som er ”ordentlig” eller ”ekte” sex³⁴. For eksempel mente tre av fire at heteroseksuell oralsex ikke medfører at man ikke lenger er jomfru³⁵. 44

³³ Carpenter har intervjuet 61 mennesker om a) hvilke seksuelle erfaringer de refererer til når de snakker om tap av jomfrudom eller første gangen de hadde sex, og b) hvordan de forstår/fortolker tap av jomfrudom.

³⁴ Carpenter kaller det ”real sex”.

³⁵ Hvilket gjør at vi lettere kan forstå at Bill Clinton i Lewinsky-affæren hevdet at han ”did not have sexual relations with that woman”, siden det viste seg at de hadde hatt oralsex. Dersom vi kan generalisere ut fra

prosent mente at analsex *ikke* vil forårsake en overgang fra jomfru til ikke-jomfru. Bare 4 av 61 informanter mente at tap av jomfrudom var en eksklusivt heteroseksuell samleieaffære (Carpenter 2001).

Kanskje kan Klara Klok-ungdommenens usikkerhet rundt jomfrubegrepet tyde på at å definere sex som heteroseksuelt samleie ikke på tilstrekkelig vis dekker ungdoms seksualliv. Ut fra mine data kan jeg ikke si noe om hvordan ungdoms sexliv faktisk ser ut, men jeg kan si at det eksisterer en forvirring rundt hva som skal defineres som sex. Andre har imidlertid forsket på ungdoms seksualvaner, og mye tyder på at ungdom tar i bruk en rekke ulike seksuelle aktiviteter, som for eksempel oralsex, petting og så videre (Bay-Cheng 2001), noe som støtter opp under antakelsen om at å beskrive at overgangen fra jomfru til ikke-jomfru kun avstedkommes via heteroseksuelt samleie, ikke vil være dekkende i forhold til unge menneskers seksualliv.

La meg nå gå over til det andre hovedfunnet i jomfrukategorien; ungdommenes opptatthet av jomfruhinne.

Jomfruhinne – teknikk eller ære?

Spesielt jentene, men også guttene, på Klara Klok er opptatt av jomfruhinna; hvor den sitter, om det gjør vondt når den brytes, hva som skal til for at den sprekker, om det blør veldig når den brytes og så videre. Spesielt er jentene ute etter å få svar på om de fremdeles har sin jomfruhinne intakt. Et spørsmål som umiddelbart melder seg, er selvfølgelig *hvorfor* det er så viktig for disse jentene å vite om jomfruhinna deres er borte eller ikke. Jeg tror dette langt på vei dreier seg om å ha – eller ikke ha – gått gjennom den transformasjonen tapet av jomfrudom innebærer³⁶. Ungdommenens opptatthet av jomfruhinner kan dermed delvis forklares om vi ser på selve navnet og den symbolske betydningen det har. Overgangen fra en jomfru- til en ikke-jomfrustatus må betegnes som

Carpenters undersøkelse, vil det bety at $\frac{3}{4}$ av alle amerikanere ikke mener at oralsex er sex i det hele tatt, og dermed kunne Clinton argumentere med at han ikke hadde hatt sex med Monika Lewinsky – og i tillegg bli forstått.

³⁶ Det kan være verdt å ta en kikk på ordbruken her. Carpenter snakker om at man *taper* eller *mister* sin jomfrudom (2001). Det betyr at jomfrudommen er noe man i utgangspunktet har, men som man så mister gjennom en spesiell aktivitet. Å tape eller miste noe er som oftest negativt konnotert, og dette vil altså si at man taper noe når man går over fra jomfru til ikke-jomfru. Hva er det så man taper? Tradisjonelt kan det sies å være renhet eller uskyldighet. Lena Berg supplerer denne lille diskusjonen med å påpeke at på svensk heter det "att ta någons oskuld", og at dette ofte er maskulint konnotert. Dette er med andre ord noe gutter gjør med jenter; guttene tar jentenes "oskuld". Dette bidrar til å definere gutten/mannen som den aktive part i samleiet, mens jenta/kvinna på sin side "blir av med sin oskuld", og dermed er den passive part (Berg 2002:24). På norsk heter det å "ta dyden" til jenter, noe som kan forstås på samme måte.

en viktig overgang i menneskers liv (uansett hvordan man definerer denne overgangen), og en rimelig tolkning er da at det blir viktig å få informasjon om en kroppsdelen med dette navnet³⁷.

En annen forklaring på hvorfor ungdommene er så opptatt av jomfruhinner, er at det i en del kulturer fins en norm om at kvinner må være jomfruer på bryllupsnatta – de skal ha sin jomfruhinne intakt når de går til sengs med sin ektemann for første gang (Førde 2002). At dette også er normen i en del innvandremiljøer er kommet fram i offentlig debatt i Norge de siste to åra. Dette kan influere ungdommer til å stille spørsmål rundt jomfruhinne på Klara Klok. Ikke på den måten at flere mener at det er viktig å være jomfru på bryllupsnatten. Det er det ingen ting på Klara Klok som tyder på, i og med at de aller fleste ungdommene her (med unntak av tre stykker som vil ha rekonstruert sin jomfruhinne) ikke er opptatt av de moralske og æresmessige aspektene ved jomfruhinna. De fleste fokuserer på de tekniske og medisinske sidene, noe som blir tydelig gjennom at mange av jentene, stikk i strid med de moralske argumentene som har med ekteskapeleg renhet å gjøre, vil det motsatte av å ha intakt jomfruhinne, de ønsker tvert imot å bli kvitt den så fort som mulig. Men dette betyr ikke nødvendigvis at disse ungdommene *ikke* er blitt påvirket av debatten rundt jomfruhinne og tvangsekteskap. Den kan ha satt fokus på jomfruhinne generelt, men uten at de æresmessige sidene ved dette har fulgt med. Jenter som tidligere ikke var opptatt av jomfruhinne, kan ha blitt gjort oppmerksom på denne ”kroppsdelen”, og vil dermed vite om de har en selv eller ikke.

Jeg fant for øvrig behovet for å vite mer om jomfruhinner som så stort at det forbauser meg at det ikke har lyktes meg i å finne noe relevant litteratur om dette i ulike forskningsfora. I artikler og undersøkelser som omhandler jomfrudom ser det ikke ut til at jomfruhinne oppfattes som sentralt. Videre er det heller ingen informasjon om jomfruhinner i lærebøker i sexologi som jeg har lest (Træen og Sørensen 1999, Langfeldt 1993, Almås og Benestad 1997). Hvordan kan jeg forklare denne diskrepansen mellom at ungdommene på Klara Klok er så opptatt av jomfruhinne og mangelen på omtale av dette i forskningslitteraturen og i sexologisk litteratur? Én mulig forklaring finner jeg i ei

³⁷ Som et tankeeksperiment kan vi prøve å tenke oss om ungdommene hadde vært så opptatt av denne hinna dersom vi hadde brukt dens latinske navn, *hymen*.

ressursbok om samliv og seksualitet for lærere i ungdomsskolen og den videregående skole³⁸. Her heter det at

(...) for majoritetsbefolkninga i Noreg er ikkje jomfruhinna særleg viktig, og den sosiale funksjonen jomfruhinna tidlegare hadde som ein markør av kvinneleg ære, er i dag minimal. Det har først og fremst samanheng med ei endring i synet på seksualitet, men det er òg ein konsekvens av at ein veit at jomfruhinna kan gå sund ved fysisk aktivitet. Difor legg ein sjeldan vekt på jomfruhinna i norsk seksualopplysning (SHD og KUF).

Det antas altså at jomfruhinne ikke lenger har noen relevans for etnisk norske ungdommer. Slik ser vi at denne ressursboka ikke anser det som viktig å snakke om jomfruhinner til etnisk norske ungdommer. Dette kan kanskje være med på å forklare hvorfor ungdommene stiller så mange spørsmål om dette på Klara Klok; de har ikke fått noe undervisning om dette på skolen eller i annen seksualopplysning. På den annen side er man oppmerksom på at

(...) for store folkegrupper i resten av verda representerer jomfruhinna ein del av kvinnekroppen som er svært viktig. I og med at dei største minoritetsgruppene i Noreg deler denne oppfatninga, er det viktig at lærarar som skal undervise i seksualitet og samliv, kjenner den kompliserte symbolikken jomfruhinna har, og dimed kan rettleie elevar frå slike grupper, på ein meningsfull måte (SHD og KUF).

Det legges altså vekt på at jomfruhinna har en stor moralsk betydning i disse minoritetsgruppene, og at dette må tas hensyn til.

At temaet ikke fins omtalt i lærebøker i sexologi – for eksempel er ikke jomfruhinna tegnet inn i illustrasjoner av de kvinnelige kjønnsorganene – kan tas til inntekt for at myten om jomfruhinna er nettopp dette; en myte. Fortellingen om jomfruhinne ser ut til å leve videre på "folkemunne" til tross for at dens medisinske eller moralske betydning i norsk sammenheng ikke er sentral.

³⁸ Ressursboka er skrevet av eksperter på seksualitet og samliv på oppdrag fra det som da het Sosial- og helsedepartementet (SHD) og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF). Boka presenterer hvordan seksualundervisninga skal legges opp i skolen.

6. Homofil/bifil/lesbisk. Kartlegging av spørsmål og svar

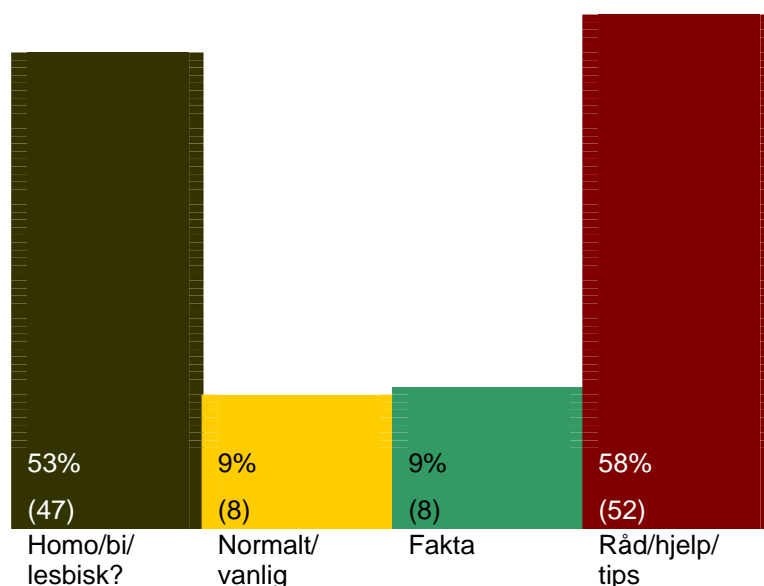
Hei! Dette er en dødsbra side!! Jeg har et lite spørsmål til deg: Når jeg overnatter hos min bestevenninne pleier vi å ligge under dyna og beføle hverandre! Dette synes jeg er spennende. Er jeg/vi lesbiske? Hilsen 12år gammel jente (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 25.8.2003).

Denne typen spørsmål finner vi igjen mange ganger i denne kategorien. Ungdommene har opplevd noen de forbinder med homoseksualitet, og vil at fagpanelet skal svare på om hendelsene betyr at ungdommene er homo eller ikke. La oss se nærmere på disse og andre spørsmål.

Hva spør ungdommene om?

Figur 7: Fordeling av spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 89

Figur 7 viser fordelingen av spørsmål som har med seksuell orientering å gjøre. Som vi ser, er det i hovedsak to typer spørsmål i denne kategorien. For det første spør ungdommene om fagpanelet tror at spørsmålsstilleren selv eller andre de forteller om er homofile/lesbiske/bifile. Det er 47 spørsmål av denne typen, noe som utgjør 53 prosent av

alle innlegga. For det andre ber ungdommene om råd, hjelp eller tips. 49 (55%) av spørsmåla er av denne karakteren. La oss først se på ”Er-jeg-homo?”-spørsmåla.

De som ønsker å få svar på om de selv er homofile, lesbiske eller bifile, er ungdommer som på én eller annen måte har erfart eller følt noe de tror kan bety at de er homo- eller biseksuelle. De skriver dermed til Klara Klok, forteller hva de har opplevd, og avslutter med spørsmålet: ”Er jeg homo, eller?”³⁹ Som oftest er det en god del frykt inne i bildet. De vil ikke være homofile, bifile eller lesbiske; det er ingen av ungdommene som skriver at de har lyst til å være det. Imidlertid må det også sies at enkelte i alle fall ikke eksplisitt sier at de er redde for at de er homoseksuelle, men at de bare vil vite hva de er. De vil bare være sikre på hva slags *legning* de har, at de har en legning i det hele tatt, slik som denne gutten:

Jeg vet ikke hvem eg er på en måte. Jeg har ALDRI vært forelsket i jenter, heller ikke gutter. Men eg tenner på gutter og kunne godt tenke meg å ha samleie med en gutt! Eg e en gutt på 14 år, som sikkert får en annen oppfatning senere i puberteten... Men tenk om eg ikke får noen legning???? Eg e ikkje homo/heterobifil eller pedofil...
Mitt spm. er: HVA SKAL JEG GJØRE???????????? (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 11.6.2003)

På samme måte har denne jenta et ønske om å være sikker, å få visshet:

Det jeg lurar på, er ikke noe som plager meg, eller noe jeg ser på som et problem. Jeg trenger bare å få litt visshet, for å si det sånn. (...) Tror dere at jeg er bifil? At jeg ER forelsket i denne jenta? Det gjør jeg (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 21.3.2003).

En annen sier det slik:

Hei, jeg er en gutt på 12 år som nettopp tror jeg har blitt homse. I hvert fall fikk jeg en god følelse da kameraten min på 15 puttet tissen inn i rumpa mi. Er jeg homo eller ikke? (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 22.7.2003)

Denne gutten forteller at han har opplevd noe han forbinder med homofili (analsex), og lurar derfor på om han er homo. På samme måte kan ei jente som ” (...) elsker pupper, og jeg elsker å kysse med jenter”, lure på om hun er lesbe (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 16.7.2003). Det er mange spørsmål som likner på disse, og selv om noen altså ikke eksplisitt sier at de er redde for at deres seksuelle orientering er avvikende fra flertallet, avslører flesteparten at de frykter at dette skal være tilfellet, slik som denne gutten:

Er en gutt på 14 år, jeg er bare redd for at jeg er homse hvis jeg synes andre gutter er fine, nesten like fine som jenter? (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 12.8.2003).

³⁹ Det er også tilfeller der de spør på vegne av andre, og lurar på om kameraten eller vennen er homofil eller lesbisk eller bifil, men i de aller fleste tilfellene er det dem selv det gjelder.

Mange ungdommer vil altså vite om de er homo eller ikke. Jeg kommer tilbake til dette og andre aspekter ved disse spørsmåla etter hvert (i kapittel 10). For eksempel skal jeg forsøke å forstå *hvorfor* det er så viktig for ungdommene å vite om de er homo- eller biseksuelle.

La oss imidlertid nå gå videre med oversikten i figur 7. Som sagt er det over halvparten av ungdommene som spør fagpanelet om råd, hjelp eller tips. Hva de trenger hjelp til, varierer. 19 stykker (39%) ønsker tips til hvordan de skal fortelle til foreldre, venner eller kjærester at de opplever å ha en homofil, lesbisk eller bifil orientering. Her er det en gutt som sier han er bifil, men som ikke helt vet hvordan han skal få sagt det til dama han er i ferd med å bli sammen med:

Fant til slutt ut at jeg likte begge deler, men det er lissom en privatsak syns jeg. Og så er jeg litt usikker på åssen jeg skal gå fram overfor evt. dama, har nesten blitt sammen med ei jente nå, og vil ikke skremme a bort, når vi kommer til den mer "intime" praten.

Kan du hjelpe meg?

Hilsen OsloGutt19 (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 8.8.2003)

Andre er redde for hva slags reaksjoner de kommer til å få av foreldrene sine dersom de forteller at de har en annen seksuell orientering enn de fleste andre. Kommer de til å bli utstøtt av familien eller venneflokket? Her er et eksempel:

Etter hvert har de aller nærmeste vennene fått greie på det, så godt som alle har tatt det meget bra, bare ei som syns det er litt rart at jeg var sånn tror jeg. Har drivi og vurdert i mange måneder om jeg skal si noe til familien, blir liksom ikke helt enig med meg selv. Vil ikke at alle skal vite det heller, er redd familien kanskje kan forsnakke seg litt om du skjønner, stoler ikke helt på faren min når det gjelder sånt (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 8.8.2003)

Fortsetter vi å se på råd/hjelp/tips-kategorien, er det 12 stykker (23%) som vil ha informasjon om ulike ting, for eksempel hvor de kan møte mennesker med de samme seksuelle preferansene som dem selv. 13 stykker (25%) er forelska i bestevennen eller bestevenninna si, og vet ikke helt hvordan de skal håndtere det, og lurar på om Klara Klok har noen tips.

I figur 7 ser vi videre at det er åtte faktaspørsmål. Dette er spørsmål der ungdommene vil ha informasjon om ulike ting, for eksempel om det er ulovlig for lærere å ha forhold til sine elever, eller om det å være lesbisk er arvelig:

Hjelp..... Min mor er lesbisk – helt greit. Kan det være arvelig? Er det mulig at alle mennesker er født med "evnen" til å elske både de av samme og motsatt kjønn? (bifile altså...)(hva sier "de store" forskerne om dette??) (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 17.6.2003)

Videre ser vi åtte spørsmål om hvorvidt noe er vanlig eller normalt. Denne typen spørsmål har vi også sett hyppig i behandlingen av både Seksuell tenning og Jomfru. Det kan for eksempel arte seg slik som for denne unge gutten, som har fått en slags appetitt for pornografi:

Hei. Jeg er en gutt på fjorten år, og liker å se på pornosider. Jeg ser ikke på det samme som alle andre (lesbesider og slikt), men pornosider med unge gutter... Jeg liker å se på hvordan folk på min alder (eller eldre) oppfører seg. Kan dette bety at jeg er homofil? Er dette unormalt? (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 15.4.2003)

Nå har vi sett en del på hva slags spørsmål ungdommene har når det gjelder seksuell orientering. La oss nå kartlegge hvordan fagpanelet svarer i denne kategorien.

Hva svarer fagpanelet?

Figur 8 er en oversikt over svarene i Homofil/bifil/lesbisk. Den største kategorien her er den hvis svar har en rådgiver-, tips- eller hjelpefunksjon. 61 (68,5%) av svarene er av denne typen. 17 (28%) av disse svarene handler om hvordan man på en best mulig måte kan fortelle at man er homofil, lesbisk eller bifil til foreldre og venner og kjærester. Her er et eksempel på et slikt svar:

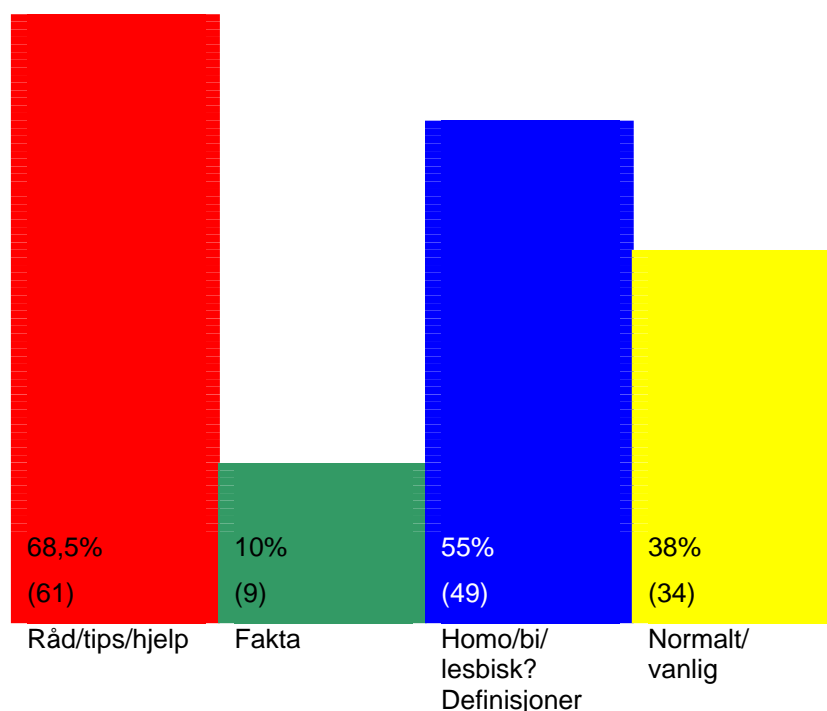
Foreldre kan noen ganger ha litt vansker med å akseptere at ens sønn eller datter ikke er heterofil. Svært ofte er dette spesielt til å begynne med. Ettersom det synker inn, og de får tenkt seg om, vil ofte fokus være mer rettet mot at det beste er at sønnen/datteren får det bra i livet. Likeledes kan det være for venner. Noen trenger litt tid å venne seg til tanken, mens andre tar det tvert. (...) Derfor vil jeg anbefale deg å sakte men sikkert lære å åpne for dette. Til å begynne med kan det være lurt å snakke med en person du stoler på, slik at du på en måte har begynt. Etter hvert, når du føler deg klar for det, kan du utvide dette. Samtidig som du åpner deg, vil du kanskje også bli sterkere til veien videre, fordi du sannsynligvis blir bedre kjent med deg selv (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 24.3.2003).

Bortimot 30 prosent (18 stykker) av svarene som jeg har kategorisert under Råd, hjelp og tips, inneholder referanse til internett- eller telefontjenester der ungdommene kan få hjelp og/eller informasjon om det de lurer på. For eksempel henvises det ofte til Homofiles ungdomstelefon, slik som i dette svaret:

Men for å få bedre råd i en slik situasjon, vil jeg anbefale deg å ringe Homofiles ungdomstelefon på 810 00 277 (gratis), åpen søndag til fredag kl. 18.00–22.00. Dette er en landsdekkende informasjons- og støttetelefon drevet av lesbisk og homofil ungdom og her kan du få råd og svar på spørsmål (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 2.8.2003).

Figur 8: Fordeling av svar i Homofil/bifil/lesbisk, i prosent (absolutte tall i parentes).

Til sammen 89 svar

Ser vi på neste svarkategori i figur 8, er det slik at i ni (10%) av svare gis det faktaopplysninger rundt ting som har med seksuelle orientering å gjøre. Dette er opplysninger om hvorvidt noe er lovlig eller ikke, eller det er fakta om legemidler. Her er svaret til en gutt som er så redd for å være homo at han lurere på om det fins ereksjonsmidler som kan hjelpe han i samleie med ei jente:

Det finnes ikke noe legemiddel du kan få som vil gi deg ereksjon hvis du ikke er seksuelt tent. Det vil si, det finnes sprøyter man kan sette i penis som gir ereksjon, men dette er en medisin man må ha resept for å få og den skrives bare ut til personer med for eksempel nerveskader som gjør at de ikke kan få ereksjon (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 27.8.2003).

Videre, om vi igjen ser på figur 8, er det slik at i 50 (56%) av svare prøver fagpanelet enten å si noe om spørsmålsstillerens seksuelle orientering, rettere sagt om vedkommende er homo-, bi-, heterofil eller lesbisk, eller de sier noe på generelt grunnlag om hva som er definerende faktorer når det gjelder det som fagpanelet kaller seksuell legning. Her er et slikt svar, gitt til en gutt som lurere på om han er homofil:

Seksualitet i tenåringsalderen kan være så mangt (også senere i livet selvsagt). Det å bli seksuelt opphisset i den alderen som du er i nå, er noe som kan "oppstå" av ulike påvirkninger. Du tenner på gutters penis, og på jenters kysse-munn. Jeg tror at det blir viktig for din egen del å ikke skulle "avgjøre" hvilken seksuell legning du har i en alder av 13 år, men heller la tiden jobbe for deg. Du vil helt klart finne ut av hva du egentlig

er, før eller siden, og når den tid kommer, er du kanskje mer moden til også å tenke annerledes på hvilke valg du tar (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 4.3.2003).

Ei jente forteller at hun ”har hatt jentesex 4 ganger med 2 forskjellige jenter”, men at hun ikke vet om hun er lesbisk eller bifil for hun er også forelska i en gutt i klassa. Svaret hun får, ser slik ut:

Å ha hatt seksuelle erfaringer med jenter gjør deg verken til bifil eller lesbisk. Også en del heterofile jenter har seksuelle erfaringer med jenter uten at de noen gang blir forelsket i andre enn gutter. Kun du selv kan bli så godt kjent med deg selv og dine følelser at du finner ut hvilken legning du tilhører. Likevel kan det kanskje gjøre det lettere å snakke med noen om det (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 19.8.2003).

Til slutt ser vi at også når det gjelder seksuell legning er normalitet/vanlighet til stede. I figur 8 er det til sammen 34 spørsmål, eller 38 prosent, av svarea som dreier innom dette temaet. Igjen – som i Seksuell tenning og Jomfru – handler det om at fagpanelet forsøker å definere hva som er normalt eller vanlig ut fra spørsmåla ungdommene stiller. Her er det ei helsesøster som forklarer at det er normalt å eksperimentere seksuelt med begge kjønn i ungdomsåra. Svaret er gitt til jenta som jeg åpna dette kapitlet med.

Ut i fra din beskrivelse kan jeg ikke si om dere er lesbiske eller ikke. Det er normalt at man i tenårene kan synes det er spennende å tilnærme seg både sitt eget og det motsatte kjønn, og mange prøver ut sine følelser i møte med andre. Ettersom man blir eldre, blir man mer klar over hvem man forelsker seg i, og hvem man ikke så ofte blir interessert i (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 25.8.2003).

Her er svaret til en gutt eller ei jente som lurte på om det er vanlig å sette spørsmålstegn ved sin seksualitet.

Du spør om det er vanlig å lure på sin seksuelle legning, og hvor lang tid det tar før en finner ut som sin egen legning. Svaret til deg er: Ja – det er vanlig å ha en periode i sin ungdomstid hvor en lurte på hvilken legning en har (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 28.7.2003).

I alle svarea (unntatt ett der det ikke går fram av teksten) som handler om normalitet/vanlighet sier fagpersonene at det som spørsmålsstilleren opplever, er vanlig eller normalt.

”Er jeg homo, eller?”

Det store og gjennomgående spørsmålet i denne kategorien er altså følgende: ”Er jeg homo?” Videre er normalitetsaspektet sentralt også her, som i de to foregående kategoriene. Imidlertid er det mange flere svar enn antall spørsmål som omhandler dette temaet. Dette går igjen i alle mine tre kategorier. Hvorfor er fagpanelet så opptatt av å

snakke om normalitet uten at ungdommene har bedt dem om å gjøre det? Årsaken *kan* være et behov hos fagpanelet for å berolige og trøste ungdommene ved å si at det de opplever, er normalt. Kanskje uttrykker ungdommene en uro og en frykt i spørsmålet, og fagpersonen tenker at det mest beroligende de kan gjøre, er å si at de er normale, at det ikke er noe å bekymre seg for.

”Jeg er redd jeg er homo”

Den frykten og uroen som fagpanelet ser ut til å ha et behov for å dempe, har ofte med ungdommenes ”Er jeg homo?”-spørsmål å gjøre. De er engstelige for at de kan være homofile, bifile eller lesbiske. Hvordan skal vi forstå denne frykten? Delvis kan vi forklare den ved å nettopp henviser til ungdommens opptatthet av normalitet, her forstått statistisk. De vil ikke skille seg ut, de vil være som normalen, som flertallet, og dette flertallet består av heteroseksuelle. Vi kan kanskje si at de slites mellom det de oppfatter som en ufrivillig annerledeshet og en villet normalitet (Moseng 2001:263). Ser vi normalitet som en moralsk eller normativ dimensjon, er det klart at det er miljøer i samfunnet som ikke aksepterer homoseksualitet, og som opptrer fordømmende overfor mennesker som definerer seg som homofile eller lesbiske. I forlengelsen av dette vet også ungdommene – i alle fall indirekte gjennom dominerende kulturelle fortellinger – at med homoseksualitet kan det følge negative reaksjoner, og det er nærliggende å tro at ungdommene ikke ønsker å tilhøre en seksuell minoritet som blir stigmatisert. Ser vi på guttene som skriver inn her, er det klart at en del av stigmaet rundt mannlig homoseksualitet dreier seg om analsex, som oppfattes definerende for homoseksuelle menn. Det er en alminnelig oppfatning at *alle* homofile menn har analsex. Vi vet fra undersøkelser at dette ikke stemmer, men likevel er det klart at denne praksisen ”(...) står helt sentralt i den sosiale definisjonen av mannlig homoseksualitet” (Middelthon 2004:9). Stigmaet rundt homoseksuelle menn og analsex dreier seg om at det å ”bli tatt”, å bli penetrert, forbindes med noe svakt, noe passivt. Dette korresponderer til den tradisjonelle kvinnelige posisjonen i det heteroseksuelle samleiet, der hun er den passive mottaker og han er den aktive part⁴⁰.

Skal vi videre forstå Klara Klok-ungdommenes frykt for å være homoseksuelle, mener jeg vi må se på de siste åras sterke fokus på hvor vanskelig det kan være å være ung

⁴⁰ Interessant i denne sammenheng er det at i en del latinamerikanske land blir ikke menn som har sex med menn nødvendigvis sett på som homofile dersom de er den aktive – altså penetrerende – part i forholdet (Priour og Moseng 2000:143).

og homoseksuell. Etter at NOVA-rapporten kom ut i 1999 (Hegna m.fl. 1999), ble mange oppmerksomme på hvor vanskelig mange synes det er å ha en seksualitet som avviker fra den flertallet har. Av denne rapportens unge respondenter hadde én av fire forsøkt å ta sitt eget liv. Sammenliknet med andre undersøkelser viste rapporten også at de unge homofile og lesbiske som deltok var fem ganger mer utsatt for vold og trusler om vold enn unge voksne generelt, at homoseksuelle i undersøkelsen hadde et høyt alkoholforbruk sammenliknet med den generelle befolkningen, og at lesbiske kvinner og homofile menn i undersøkelsen oppga å være mer plaget av psykiske vansker enn befolkningen generelt⁴¹. Etter denne rapporten kom flere forskningsrapporter som bekrefter disse funnene (se Moseng 2001). Fokuset i etterkant av NOVA-rapporten ble på selvmordstalla, og denne ”selvmordsdiskursen” er på mange måter blitt en av de dominerende fortellingene om hvordan det er å være ung og homoseksuell i dette landet⁴². På Klara Klok er det tydelig flere steder at ungdommen har fanget opp og snakker gjennom denne diskursen. Det gjelder for eksempel denne gutten som har hatt sex med kameraten sin, og som føler et behov for å si at han ikke har tenkt å ta livet sitt av den grunn:

Jeg føler nemlig ofte at jeg blir tiltrukket til gutter, noe som jeg ALDRI har fortalt noen. Men det er ikke noen fare for at jeg skal ta selvmord eller noe lignende (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 25.3.2003).

Andre snakker også om selvmordstanker eller om at livet ikke er verdt å leve dersom det skulle vise seg at de er homoseksuelle. På denne måten kan vi se at de er preget av det de vet og det de har hørt om at det er så vanskelig å leve homoseksuelt⁴³.

To andre kulturelle fortellinger Klara Klok-ungdommene har plukket opp og som underbygger mitt poeng om at ungdommene snakker gjennom kulturelle diskurser, er for det første fortellingen om ”skapet” som mange homoseksuelle opplever å være eller ha vært i. For det andre har ungdommene hørt om ”komme-ut-fortellingene” som har vært en

⁴¹ Det er viktig å påpeke at rapportens respondenter ikke kan sies å være representative for homoseksuelle generelt i Norge. Utvalget er hovedsakelig hentet fra medlemmer av Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring og homoavisa Blikks lesere, og er på den måten selektert.

⁴² Mange har etterlyst et mer positivt fokus med utgangspunkt i denne rapporten, basert på at den også har funn som viser at homoseksuelle i undersøkelsen er mer ressurssterke, oftere har høyere utdanning og har mer utbygde vennerettverk enn gjennomsnittsbefolkningen. Men dette fokuset druknet litt i selvmordsstatistikken som fikk mye fokus etter at rapporten kom ut.

⁴³ Jeg mener ikke å si at ungdommene som sier dette *ikke* er deprimerte eller at de ikke ser selvmord som en utvei. Man skal selvfølgelig ta ungdommene på alvor dersom de sier at det er tilfellet. Mitt poeng her er å vise at ungdom preges av kulturelle fortellinger og dominerende diskurser. Jeg er på ingen måte ute etter å teste sannhetsgehalten i ungdommenes utsagn. Dessuten er det, slik jeg ser det, ikke å bagatellisere selvmord

av de mest dominerende fortellingene på seksualitetsfeltet de siste 30–40 åra (Plummer 1995). Begge disse fenomenene har negative konnotasjoner: Det er ikke bra å leve i skjul, men det er heller ikke lett å fortelle om sitt seksuelle ”avvik” til familie og venner – aller minst til sine foreldre.

Det er altså mange årsaker til at ungdommene på Klara Klok frykter at de er være homoseksuelle. Jeg har ikke data som direkte kan si meg at det er dette ungdommene på Klara Klok tenker på. Jeg prøver kun å si at fortellingene om de negative aspektene ved det å leve homoseksuelt er tydelige i vår kultur, og min tolkning er at de kan finnes igjen i spørsmål og svar på Klara Klok.

Jeg mener altså at mange av ”Er jeg homo?”-spørsmåla stammer fra frykt. Det er imidlertid en annen og mer analytisk måte å se dette på, og det har å gjøre med tilstedeværelsen av seksuelle kategorier i det hele tatt og med det hierarkiet av kategorier som dette medfører. I kapittel 10 skal jeg undersøke dette nærmere i lys av queer teori. Før det skal jeg imidlertid se på hva slags grenser som settes på Klara Klok. Hva er akseptabel og hva er ikke akseptabel seksuell oppførsel?

å si at det er en del av en diskurs eller en talemåte. Tvert imot forteller dette meg at diskursene i alle høyeste grad må tas på alvor. Diskurser er ikke bare snakk og fortellinger, de er blodig alvor (Eng 2004).

7. Sex i Kardemommeby

Jeg har tidligere gjort det klart at jeg ønsker å komme nærmere en forståelse av hva slags syn på seksualitet som er resultatet av dialogen mellom spørriere og svarere på Klara Klok. I dette kapitlet skal jeg gjøre dette ved å ta utgangspunkt i de *grensene* som på denne nettsida trekkes opp mellom akseptable og uakseptable seksuelle praksiser. Denne grensesettingen foregår ved at ungdommene bringer temaer på banen ved å legge fram ulike scenarier – enten med utgangspunkt i seg selv eller i generelle problemstillinger. Deretter responderer fagpanelet ved å markere hvor de mener grensene går, hva de synes er greit og ikke, med andre ord hva de mener er legitim seksualitet. Spørriere og svarere måler således opp et felt – innenfor området av alle *mulige* seksuelle praksiser – som rommer *akseptable* seksuelle praksiser. Utgangspunktet mitt er at hva som er greit og ikke må forstås relativt, det er med andre ord avhengig av kultur og forståelse. I et politisk landskap slik som i Norge, der noe defineres som politisk korrekt og noe som politisk ukorrekt, i en gråsoner mellom å drive seksualopplysning, helsearbeid og å fremme ”den rette” oppførselen, skal Klara Kloks fagpanel forklare ungdom hva de mener er greit og ikke.

I min analyse av materialet har jeg koda for *grensesetting*. Dette innebærer at alle samtaler mellom spørriere og svarere der grenser for seksualitet er et tema, er blitt merka av. Det er viktig å ha klart for seg at grensene ikke alltid er tydelige på Klara Klok. Jeg opplever at det hele tiden er gråsoner i forhold til hvor grensene skal gå, og det ser ut til at de ulike fagpersonene noen ganger er usikre på hvor de skal sette grensene. Noen ganger opplever jeg også at fagpanelet vegrer seg for å trekke *for* tydelige grenser, som om de forsøker å unngå å være for strenge med ungdommene. Derfor: Når jeg nå skal lage en typologi over de grensene jeg finner på Klara Klok, er det sentralt å ha i bakhodet at typologiseringer alltid er forenklede, og også er det i dette tilfellet. Likevel er jeg nødt til å forenkle for å få sagt noe om hva som foregår her, men ikke uten å gjøre leseren oppmerksom på at det hele tiden er nyanser og gråsoner. På den andre sida: Jeg har ikke som mål å lage en typologi med vanntette skott. For i mange tilfeller er det nettopp gråsonene som er det interessante i min undersøkelse, i og med at disse kan fortelle meg at fagpanelet og ungdommer hele tiden må jobbe med å konstruere grenser og på den måten

skape seg en forståelse av seksualitet. Det er denne konstruksjonen – eller produksjonen – av seksualitet som er mitt tema her.

Hvor går grensene?

I alle kategoriene jeg undersøker på Klara Klok foregår det en forhandling mellom fagpanel og ungdom om hvor grensene skal gå for hva som er legitim seksualitet. Ofte bærer spørsmåla preg av at ungdommene bekymrer seg for hva de tenner på og hva de gjør i seksuelle sammenhenger. De frykter at deres seksuelle praksis eller seksuelle tanker og fantasier er farlige for dem selv og/eller andre – altså at de går ut over grensene for hva de kan tillate seg når det gjelder seksualitet. De vender seg dermed til Klara Klok for å få svar på om det er slik eller ikke. Her er spørsmålet fra en gutt som lurte på om hans seksuelle tenning er farlig:

Jeg er en 19 år gammel gutt som tenner sinnssykt på å prøve å ha sex med dama mens hun sover. For å se hvor langt jeg greier komme før hun våkner... gjerne ha på litt klær jeg må ta av... dette tenner meg så sykt det nesten gjør vondt... jeg bruker glidemiddel, så jeg greier gjennomføre et samleie uten at hun våkner.

Jeg gjør selvsagt ALDRI dette uten jentas samtykke først. Spm mitt er hvor kommer denne tenningen fra? Er dette farlige tendenser? Og vil mange jenter reagere på den? (spørsmål i Seksuell tenning, 9.9.2003).

På denne måten inviterer ungdommen fagpersonen til å si om hun eller han synes dette er greit eller ikke. Fagpersonen – i dette tilfellet en psykolog – må dermed markere hvor hun/han mener grensa går. Er det greit å ha sex med noen mens de sover? Er dette innenfor grensene for akseptabel seksuell praksis? Psykologen svarer på denne måten:

Din fantasi og seksuelle praksis er ikke farlig eller destruktiv så lenge du sørger for jentas samtykke og du sørger for at hun ikke får vondt eller ubehag. Glidemiddel er en ansvarlig ting å ha for hånden.

Lykke til (svar i Seksuell tenning, 9.9.2003).

Fagpersonen mener at det gutten gjør, faller innenfor rammen for legitim seksuell oppførsel – men bare under forutsetning av at jenta samtykker til det som skjer og at hun ikke skades eller påføres ubehag. Dessuten må han opptre ansvarlig, hvilket han gjør ved å bruke glidemiddel. Det første poenget til psykologen har med *frivillighet* å gjøre. Jenta må på forhånd si at det er greit at han har sex med henne mens hun sover. Her er en annen dialog som understreker og utdyper dette frivillighetsaspektet, men som mener det ikke er mulig for en sovende person å samtykke i det hun/han er med på:

Spørsmål:

Hellu! Har et MEGA problem, helt seriøst. Føler meg GAL. Jeg er heltent på puppene til storesøsteren min. Om natta liker jeg å kose med dem og kysse dem, mens hun sover. Livredd for at hun våkner, men hun sover utrolig tungt. Når jeg gjør det, legger jeg merke til at hun stønner og syns det er deilig. Om dagen er alt annet, bortsett fra at jeg "sikler" på dem. Hun aner ingenting... tror jeg.... æh, jeg høres gal ut, men jeg er ikke det... hjelp meg... hva skal jeg gjøre? Jeg er IKKE lesbisk, har hatt flere guttekjærester.

Svar:

Det som bør være felles for alle seksuelle opplevelser, uansett med hvem de utføres eller hva man gjør, er at de SKAL være frivillige. Dette innebærer at man ikke skal gjøre seksuelle handlinger med mennesker som ikke har gitt sitt samtykke (eller sagt at man får lov). En person som sover kan ikke gi sitt samtykke. Den som foretar seg seksuelle handlinger med en sovende person bryter faktisk norsk lov. Det gjør også en person som gjennomfører seksuelle handlinger med et familiemedlem, for eksempel en bror eller en søster (spørsmål og svar i Seksuell tenning, 29.8.2003).

Det er ikke nødvendigvis noen motsetning mellom disse svara, fordi i det første kommer det fram at jenta har gitt samtykke i våken tilstand, og da er det greit. Vi vet imidlertid ikke om den andre fagpersonen ville svart annerledes dersom samtykke ble gitt i det andre tilfellet. Det andre svaret målbærer imidlertid en annen grense, den som har med incest å gjøre, noe som er ulovlig ifølge norsk lov. Det andre poenget i det første svaret – at man ikke må påføre noen skade eller ubehag i seksuell sammenheng – kommer fram i dette svaret til ei jente som liker å bli bitt på halsen:

Hei ein biteelsker!

Både huden på halsen og brystvortene regnes som sterkt erogene soner. Følsomheten er knyttet til seksuell stimuli og reaksjonen på denne. At du liker å bli bitt er en variant som er godt kjent.

Så du er nok ikke unormal på noen måte – men husk å unngå skader! (svar i Seksuell tenning, 3.9.2003).

Foreløpig har vi med tre prinsipper å gjøre: Sex skal ikke utøves av nære familiemedlemmer, sex skal være frivillig og sex skal utøves uten å skade noen. Her ser vi en dialog der de to siste prinsippene kommer til uttrykk:

Spørsmål:

jow => Jeg blir kåt av når noen gråter eller har smerte når de har sex...

Jeg vet at dette ikke er helt normalt...

Men hvorfor blir jeg kåt av det? (spørsmål i Seksuell tenning, 6.8.2003).

Svar:

Det finnes mennesker som tenner på mye forskjellig uten at det er unormalt. Noen tenner på spesielle situasjoner, andre på spesielle ting. Det er ikke noe galt i dette så lenge det man gjør eller de situasjoner man tenner på innebærer frivillighet hos den man har sex med, og det man gjør ikke skader noen (svar i Seksuell tenning, 6.8.2003).

Begge disse prinsippene – som på mange måter kan ses i sammenheng, i og med at man står i fare for å skade noen hvis man gjør noe mot deres vilje – kan sammenfattes i et forbud mot å bruke tvang i seksuelle sammenhenger⁴⁴. Dette er også juridisk uttrykt i forbudet mot seksuelle overgrep. Overgreps- og incestforbudet er både sentralt og strengt i vårt samfunn, og er også uttalt både av fagpanel og ungdommer på Klara Klok. Når denne type problematikk tas opp, er spørderen i de aller fleste tilfeller en ung gutt som opplever å tenne seksuelt på barn. Han er fortvilet fordi han vet at dette er feil. Han vet også at han ikke må gjøre noe som kan skade barn han er i kontakt med. Her er deler av et spørsmål fra en slik gutt:

En gang da jeg var på rommet og lekte litt med søskenbarnet mitt på 6 år eller noe, så ble jeg litt kåt. Egentlig så kunne jeg tenke meg da å bare dra ned trusa og knulle henne og beføle henne, men det er jo ikke lov til. Er dette normalt? Er jeg pedofil, eller blir jeg det?

Hilsen Kåt Gutt 13 (spørsmål i Seksuell tenning, 22.7.2003).

Her er deler av svaret han får, der det gjøres klart at han ikke må skade barn, og at det derfor var bra at han ikke gjorde noe med søskenbarnet sitt.

[D]et som IKKE er lov og som IKKE er bra, er at store barn, ungdommer og voksne forgriper seg på de små eller utnytter deres barnslige seksuelle følelser. Derfor er det bra at du ikke forgrep deg på den jenta. Det ville vært skadelig for henne (svar i Seksuell tenning, 22.7.2003).

I sammenheng med denne overgrepsnormen og med prinsippet om frivillighet, kan vi se tanken om at man skal *respekttere sine egne og andres grenser*, et prinsipp som ekspliseres i følgende svar til ei jente som har spurt om det er vanlig å fantasere om å bli voldtatt.

Svareren sier at dette er en vanlig fantasi å ha, og at det

(...) er flott når par kan dele seksuelle fantasier med hverandre. Noen bruker fantasier som spenning, mens andre bruker fantasier som utgangspunkt for lek. Det som er viktig når personer leker seksuelle leker er at de involverte kan sette grenser for seg selv og respektere partnerens grenser (svar i Seksuell tenning, 29.7.2003).

La oss nå gjøre en foreløpig oppsummering over de restriksjonene i seksuell praksis som vi er kommet over hittil. For det første skal man ikke ha sex mot sin egen vilje eller tvinge andre til å ha sex dersom de ikke vil. Dette henger sammen med at man ikke skal skade noen med sin seksualitet, men tvert imot respektere sine egne og andres grenser når det gjelder intimitet. At man ikke skal utnytte barn seksuelt, er det også enighet om.

⁴⁴ Når det gjelder sadomasochisme, mener fagpanelet at tvang er en del av leken, men også der må tvang kun utøves dersom alle involverte parter kjenner og respekterer sine egne og andres grenser.

Imidlertid vil jeg ta tak i dette at man ikke skal utnytte noen seksuelt, at man ikke skal skade noen med sine seksuelle handlinger. Betyr det at man ikke kan fantasere om dette heller? Med andre ord: Gjelder grensene bare handlinger eller også ens seksuelle fantasier? "Forbys" enkelte seksuelle fantasier med begrunnelse i at tanker leder til handlinger?

Er det forskjell på hva man tenker og hva man gjør?

Det å ha fantasier er helt normalt, og man kan trekke inn hvem man vil i fantasien sin. Fantasier er private og veldig personlige. Men det er stor forskjell på det å fantasere og på å sette det ut i virkelighet og leve det ut (svar i Seksuell tenning, 2.6.2003).

Dette svaret er gitt til en gutt som fantaserer seksuelt om mora si. Innebærer det at fagpersonene mener det er et skille mellom det man fantaserer om og det man gjør? Sitatene under kan tyde på det:

Seksuelle fantasier er ikke farlige, så lenge vi kontrollerer hva vi lever ut (svar i Seksuell tenning, 7.8.2003).

Fantasier og tanker er jo private, og her kan man tenke hva man vil! Når det gjelder seksuelle fantasier, så er jo de til stede for at opphisselsen skal bli større. Man skal ikke begrense sine fantasier, synes jeg. Men noen ganger må man begrense handlinger, hvis det føles riktig.

Det er forskjell på seksuelle fantasier og seksuelle erfaringer på flere punkt.

Det viktige med hensyn til erfaringer, er at man tar vare på egne grenser og ikke gjør noe man ikke vil. Samt at man ikke utsetter, eller krever noe av, den andre parten, som hun eller han ikke er komfortabel med (slik at hun eller han må overskride egne grenser) (svar i Seksuelle tenning, 18.7.2003).

I dette siste svaret ser vi også at prinsippet om frivillighet og respekt for hverandres grenser, prinsipper vi allerede har sett over, henger sammen med dette skillet mellom fantasi og handling. Grunnen til at man skal respektere dette skillet er med andre ord at man kan komme til å skade noen eller tråkke over noens grenser ved å ikke gjøre det.

Men er det da ingen fantasier som bør unngås, selv om man ikke setter dem ut i livet? Er alle seksuelle fantasier bra, uavhengig av hva de handler om? Leser vi videre i svaret til gutten som fantaserer om mora, ser vi at det antydes at det kanskje er best om han forsøker å bli kvitt disse fantasiene:

Det er fullt mulig for deg å lære deg å kontrollere dine fantasier, og sette fokuset et annet sted enn ved din mor. På en måte må du få henne ut av de seksuelle fantasiene dine, og prøve å nøytralisere henne slik at hun ikke lenger er et objekt for din seksuelle fantasi. (...) Du kan selv aktivt rette fokuset ditt ut blant dine jevnaldrende, og utforske med en på din egen alder.

Dersom de fantasiene du forteller om ikke slipper taket men fortsetter etter hvert som du blir eldre, og du opplever det som vanskelig, sliter med skam eller skyldfølelse, så finnes det hjelp å få. Blant annet gjennom å snakke med psykolog (svar i Seksuell tenning, 2.6.2003).

Denne fagpersonen etablerer altså først at det er flott å ha seksuelle fantasier, men at disse spesifikke fantasiene om mora kanskje ikke er helt greie likevel. Hvordan skal man så forstå dette? Kanskje kan vi si at man opererer med en overordnet norm om at seksuelle fantasier er bra å ha så lenge man ikke skader noen ved å sette dem ut i livet, men at denne normen må modereres i noen tilfeller. Denne moderasjonen skjer ved at man lager et skille mellom fantasier som kun er til det gode og som kan hjelpe en til å få et bedre sexliv, og fantasier som er greie å ha, men som helst bør unngås og endres. Slik:

Det er ok å ha seksuelle fantasier, også om ulovlige ting (men man må ikke sette dem ut i livet dersom det kan skade noen)	
Seksuelle fantasier som bare er til det gode	Seksuelle fantasier som bør endres eller elimineres

Hvorfor dette skillet mellom ”gode” og ”dårlige” fantasier gjøres, antydes av fagpersonen i sitatet over. Det har å gjøre med om fantasiene blir en plage for personen som har dem. I så fall bør man forsøke å endre dem. Dette svaret, som er gitt til en gutt som blir kåt av å spille voldspill på data, illustrerer dette poenget:

Noen gutter har beskrevet at de har det på denne måten. Hvor vanlig det er, kan jeg ikke svare deg på. Det jeg har lyst å si til deg, er at så lenge slike fantasier ikke går ut over noen andre, og så lenge du ikke føler at dette er vanskelig for deg selv, så kan vel seksuell opphisselse på dette området ses på som en hvilken som helst annen form for seksuell fantasi? Om det plager deg at du får orgasme og følgelig hisses opp av å spille slike spill, så er det vel best om du lar dette være? Eller tenker over hvorfor du selv tror at slike spill hisser deg opp? (svar i Seksuell tenning, 9.4.03).

Den overordnede tanken – skillet mellom fantasi og handling – dreier seg på mange måter om hvordan vi *forvalter* vår seksualitet. Almås og Benestad sier at det aldri er noe galt med seksuelle tenningsmønstre i seg selv. Hvorvidt det oppstår et problem i forhold til dem, avhenger av to ting: Hvordan samfunnet behandler ulike seksuelle uttrykk og hvordan vi forvalter vår seksuelle tenning (1997:493). Det første punktet kommer jeg tilbake til i neste kapittel, mens det andre har relevans her. Jeg mener at skillet fagpanelet gjør mellom seksuelle fantasier og seksuell praksis, er parallelt med Almås og Benestads distinksjon mellom seksuelle tenninger i seg selv og måten vi forvalter dem på. I begge tilfeller handler det om at man ikke skal skade seg selv eller andre gjennom å utføre potensielt skadelige seksuelle handlinger. Men det betyr altså ikke i utgangspunktet at man ikke kan fantasere om dette og bruke det som en måte å bli kåt på – for eksempel når man onanerer.

La oss nå gå over til å se på ei grense når det gjelder seksualitet som er helt eksplisitt i det norske lovverket, nemlig den seksuelle lavalder. Markerer denne grensa tydelig på Klara Klok? Er ungdom og fagpanel opptatt av denne?

Når er man gammel nok til å ha sex?

Straffelovens paragraf 196 sier at den som har seksuell omgang med en som er under 16 år straffes med fengsel i inntil 5 år. Tanken bak loven er å beskytte barn og ungdom under 16 mot å bli utnyttet seksuelt av eldre ungdommer eller voksne. Videre gir den et signal om at det kan være lurt å vente med sex til man er klar for det, noe man antar at mange er når de er blitt 16 år. Det er svært sjelden at ungdommer som er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling – der den ene er over 16 og den andre er under – blir straffet eller tiltalt for å ha brutt denne loven (www.doktoronline.no).

Mange av ungdommene på Klara Klok gir inntrykk av at de er seksuelt aktive før de fyller 16 år. Med jevne mellomrom dukker det opp spørre som sier de har hatt eller vurderer å ha sex selv om de er under 16, og det ser ikke ut til at mange av dem reflekterer over alder i forhold til dette. Jeg finner ingen spørsmål der ungdom tar opp denne problematikken. Hvordan forholder fagpanelet seg til dette? Er det greit at ungdom under 16 er seksuelt aktive, eller er den seksuelle lavalder ei grense som bør overholdes?

Jeg opplever at fagpanelets svar viser en ambivalens i forhold til denne loven. De snakker noen ganger om den seksuelle lavalder, og at den er noe alle bør vite om og forholde seg til. På den annen side er det ikke slik at fagpanelet kritiserer ungdommer under 16 som har sex. Det er glidende overganger her, og det er andre ting enn alder per se som er av betydning når det skal avgjøres om en ungdom kan ha sex eller ikke. Slik jeg ser det, er ikke fagpanelet så fokusert på selve aldersgrensa, men forholder seg mer til prinsippet bak loven, altså årsaken til at vi har en seksuell lavalder. Ved siden av at loven skal beskytte barn og ungdom mot å bli misbrukt seksuelt av voksne, er *modenhet* et viktig aspekt. Dette kan vi lese ut fra dette svaret som er gitt til ei jente på 13 som ønsker å ha sex med en eldre gutt hun kjenner. Jeg synes svaret gir rasjonalet for hvorfor det eksisterer en seksuell lavalder. Det handler om modenhet⁴⁵. Man må være moden for å ha sex på en

⁴⁵ Modenhet som kriterium for seksuell debut er også temaet for den svenske sosiologen Gisela Helmius' doktoravhandling, *Manus för mognad. Om kärlek, sexualitet och socialisation i Ungdomsåren* (2000). Hun mener at i dagens Sverige er svaret på spørsmålet om *når* ungdom kan ha sex første gang at man må være *moden* for det. Videre sier hun at det opp gjennom tidene har vært ulike kriterier som har konstruert grensa for når man kan ha sex første gang. Disse kriteriene har vært ekteskap, alder og modenhet. I dag er det

forsvarlig måte, slik at man unngår å bli skada selv eller å skade andre. Dessuten vil man ikke være i stand til å nyte sex dersom man ikke er moden nok.

Én ting er spenningen på avstand, en annen ting er det å innlede et seksuelt forhold. Sex er også mye mer enn de fysiske følelsene når det er snakk om å dele det med et annet menneske i praksis.

Da kommer våre følelser inn.

Å ha uforpliktende sex kan være ganske komplisert, og spesielt vanskelig kan det være dess yngre en er. Sex handler også om modenhet; at en også er psykisk (følelsemessig) moden for å ha sex med en partner.

Sex handler også om det å være kjærester, å være glad i, ha et forhold til, og en å dele nærhet med. Når en er 12–13 år er en for ung til dette.

Seksuell lavalder er satt til 16 år. Grunnen til dette er at en regner at de som er yngre enn dette ikke er modne til å dele voksne handlinger og følelser med en partner, noe seksualitet mellom partnere er. Vil derfor anbefale deg å vente med og bruke tid (år) før du innleder et seksuelt forhold med en partner. Seksualitet er flott når en er moden og klar for det, men kan som sagt være ganske komplisert når en er for ung (svar i Seksuell tenning, 4.8.2003).

Ut fra dette innebærer å være moden for sex at man er følelsemessig moden for det (ikke bare kroppslig) og at en er klar for og vet hvordan en skal nyte denne typen nærhet og intimitet med noen. Jeg forstår det slik at fagpersonen forsøker å skåne denne jenta ved å anbefale henne å vente med sex. Dette har imidlertid ikke noe med den seksuelle lavalder i seg selv å gjøre. Det dreier seg om at jenta sannsynligvis vil bli såra eller psykisk skada ved å ha sex for tidlig – fordi hun ikke er klar for det. På samme måte frarådes unge jenter og gutter fra å ha seksuelle forhold til mennesker som er mye eldre enn dem fordi de vil være så forskjellige når det gjelder følelser og modenhet – ikke fordi det faktisk ikke er lov.

Det råder altså en slags dobbelthet blant fagpanelet i forhold til den seksuelle lavalder. Dersom de sier at folk over og under 16 ikke bør ha sex sammen, er det sjelden de direkte viser til *loven*. De henviser heller til at det ikke vil være lurt fordi den yngre parten ikke er moden for det. De snakker imidlertid aldri om den seksuelle lavalder der partene er omtrent like gamle, men der den ene er under 16. Det betyr likevel ikke at de ikke er opptatt av å opplyse om loven og ta den i bruk der det trengs. For eksempel er den viktig i forhold til å skåne unge mot å bli misbrukt seksuelt. Men fagpersonene er ikke generelt negative overfor ungdom under 16 som er seksuelt aktive. Dermed kan vi si at det er en pragmatisk holdning de utviser i forhold til loven, på den måten at de ikke vil at ungdom som ikke er modne for det, skal ha sex (noe man antar de ikke er før de har fylt 16), men

modenhetskriteriet som gjelder, men også innholdet i dette begrepet har vært i endring, og dermed er det et definisjonsspørsmål hva det vil si å være *moden for sex*.

dersom de er under 16 og allerede har et aktivt seksualliv, må man gjøre det beste ut av det. Det innebærer å gi dem den informasjonen de trenger, og på annen måte yte den hjelpa de kan.

Kardemommelovseksualitet

Sammenfatter vi det vi her har sett, vil jeg si at det i hovedsak er tre grenser som trekkes på Klara Klok. Disse er:

1. Man skal ikke begå seksuelle overgrep.
2. Det er et skille mellom fantasi og handling.
3. Man skal være moden for sex før man har sex med noen.

Jeg mener vi kan si at disse tre har et felles utspring i normen om at man kan gjøre hva man vil med sin seksualitet så lenge man ikke skader noen, en norm som fagpanelet refererer til mange ganger. Unngår man det, er alt tillatt. Dette minner meg om en ”lov” jeg lærte meg i barndommen, nemlig Kardemommeloven fra *Folk og røvere i Kardemommeby* av Torbjørn Egner. Denne loven lyder som følger:

Jeg vil hevde at essensen i Kardemommeloven på mange måter kjennetegner den forståelsen av seksualitet som finnes på Klara Klok. Grensesettinga på denne nettsida bygges rundt denne enkle regel: Du skal ikke plage andre, du skal være grei og snill, og for øvrig kan du gjøre hva du vil. Alle grensene jeg har beskrevet ovenfor bygger å denne regelen, og det hele kan sammenfattes på denne måten:

Man skal ikke plage andre, man skal være grei og snill, og for øvrig kan man gjøre hva man vil.

1. Man skal ikke begå seksuelle overgrep.
2. Det er et skille mellom fantasi og handling.
3. Man skal være moden for sex.

- Sex skal alltid foregå frivillig mellom samtykkende parter.
- Man skal aldri bruke tvang i seksuelle sammenhenger.
- Man skal aldri skade eller volde noen ubehag.
- Man skal kjenne og akseptere sine egne og andres grenser.
- Man skal alltid ha forsvarlig sex.

Nederst i denne figuren ser vi de mindre omfattende grensene som til sammen utgjør de mer grunnleggende grensene høyere opp i figuren, og helt på toppen finner vi Kardemommeloven. At man ikke skal begå seksuelle overgrep, handler om at man ikke skal være med på noe som man ikke selv eller partneren vil. Man skal respektere sine egne og andres grenser, underforstått at det er en fare for at noen blir såret eller skada dersom man ikke respekterer disse. At det er et skarpt skille mellom fantasi og handling har som premiss at det er en del fantasier som, dersom de ble satt ut i livet, kunne føre til at noen ble skada, og på bakgrunn av dette må man ikke praktisere dem. Den siste grensa har med alder å gjøre, og også denne bygger på en oppfatning av at man ikke skal skade noen eller seg selv med sin seksualitet. Er man ung og ikke moden eller klar for sex, kan man bli skada – og da menes psykisk skada – av å ha sex (frivillig eller under tvang) med noen som er eldre enn seg.

Vi kan også finne svar i materialet der denne kardemommelovforståelsen nærmest ligger oppe i dagen:

Kjærligheten er noe alle i utgangspunktet skal få leve slik de har det best, så lenge en ikke er slem mot den andre (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 2.5.2003).

Her er et annet der spørderen har bekymra seg for sin uvanlige seksuelle tenning:

Mange bekymrer seg unødig over sine "spesielle" interesser i sex-sammenheng. Så lenge det er ting man kan leve greit med uten at andre blir såret eller skadd, eller at lover blir brutt, er det vanligvis ikke verd å bekymre seg over (svar i Seksuell tenning, 5.8.2003).

Jeg vil hevde at denne forståelsen ligger som premiss under alle svar på Klara Klok, selv om den ikke alltid er gjort så eksplisitt som i disse eksemplene. Denne forståelsen av seksualitet gir ungdommene informasjon om at de må ta ansvar for sin seksuelle praksis

slik at de ikke skader seg selv eller andre. Videre innebærer det at man ikke skal bry seg så mye med hva andre gjør med sin seksualitet, så lenge de ikke plager noen. Slik kan vi forstå svaret denne gutten får. Han synes det er ekkelt at to kamerater har sex med hverandre, og vil vite hva han kan gjøre for å få dem til å slutte med det.

Jeg synes ikke du skal gjøre noe med dette i det hele tatt. Dette er noe som er mellom de to det gjelder, og ikke noe du har noe med å gjøre. Dersom de har et seksuelt forhold, er det deres valg (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 15.5.2003).

*

I dette kapitlet har jeg vist hvordan grensene på Klara Klok er gjenstand for en forhandling mellom ungdommer og fagpanel. Resultatet av denne forhandlingen er et sett med mer eller mindre tydelige grenser som jeg har hevdet bygger på prinsippet om at man kan gjøre hva man vil så lenge man ikke skader andre. Jeg har kalt dette en kardemommelovforståelse av seksualitet. De tre hovedgrensene er at man ikke skal begå seksuelle overgrep, at det er et skille mellom seksuelle fantasier og handlinger, og til sist at man må vær moden nok før man har sex første gang. I det neste kapitlet skal jeg se på hva som ligger bak dette synet på seksualitet? Hva er det med seksualitet som er så viktig at man må få lov til å gjøre hva man vil med den så lenge ingen tar skade av det? Betyr det at seksualitet oppfattes som noe grunnleggende bra og positivt?

8. Lyst og ansvar, kjønn og kjærlighet

I kapittel 2 stilte jeg spørsmål om seksualundervisning og -opplysning i dag bærer preg av en *dobbelthet* der sex både ses som noe negativt og som noe iboende godt og positivt. Videre var jeg opptatt av to beslektede spørsmål, nemlig om sex som lyst ses som skilt fra reproduksjon og om lyst forstås som skilt fra kjærlighet på Klara Klok. I dette kapitlet skal jeg derfor forsøke å svare på følgende spørsmål:

- Er det et **positivt** syn på seksualitet som kommer fram, eller har spørriere og svarere en mer *problemfokusert innfallsvinkel til sex og seksualliv*?
- Ses sex som lyst som skilt fra sex som **reproduksjon** i de tre kategoriene på Klara Klok?
- Oppfattes sex som **kjærlighet** som skilt fra sex som lyst? Og kommer det til syne forskjeller i forståelsen av dette som kan forklares med **kjønnsforskjeller** – rettere sagt med at ungdom og fagpanel forholder seg ulikt til gutters og jenters seksualitet?

”Lykke til med din sexpositive livsstil”

I ungdommenes spørsmål kommer det ofte fram at mange har et aktivt seksualliv, at de nyter det, og at de har en fordomsfri innstilling til seksualitet – selv om de sjelden sier *konkret* at de mener at sex er sunt eller positivt. Jeg synes dette positive synet kommer fram i dette spørsmålet fra ei jente som vil vise kjæresten sin litt ”røffere” sex. Hun vet bare ikke hvordan hun skal få sagt det til han:

Jeg er konstant kåt! Spesielt når kjæresten min og jeg lekeslås... Jeg liker det litt røft, og når vi banker hverandre, tenner det meg... Problemet er at kjæresten min liker å ta det rolig. Han er ikke av den ville typen, men jeg blir ikke tilfredsstilt av han! Han er ikke nok for meg! Men jeg elsker han så mye! Han betyr så mye for meg! Jeg vil bare vise han en ny verden og at det er mer nytelse med smerte...
Hva skal jeg gjøre????
Hilsen den kåte kriger (spørsmål i Seksuell tenning, 17.4.2003).

Jenta refererer eksplisitt til *nytelse* som argument for at kjæresten burde bli med henne på litt ”vill” sex. At sex er noe som skal nytes, er et uttrykk for at sex i seg selv oppfattes som

noe som kan tilføre livet gleder. Et annet eksempel på at ungdommene har et positivt syn på seksualitet, er at mange av dem forteller at de onanerer (både jenter og gutter), og de vet at dette er bra for dem. Et eksempel er denne jenta, som vet at det er greit å onanere regelmessig:

Jeg pleier å onanere regelmessig, og det er greit, jeg vet det (...) (spørsmål i Seksuell tenning, 17.6.2003).

Hun har her et behov for å fortelle fagpersonen at det ikke er selve *onanien* som er problemet hennes. Det tolker jeg i retning av at hun er blitt fortalt mange ganger at den ”riktige” holdningen når det gjelder onani er at det er flott og helt naturlig. Dette er interessant all den tid vi vet at onani ikke alltid har vært betraktet som noe positivt, men tvert imot er blitt sett på som noe skadelig og noe som kunne medføre alt fra sinnssykdom til impotens. I en del kulturer betraktes onani fremdeles som uønskelig og farlig (Langfeldt 1993:82). Her er et annet spørsmål fra ei jente som viser et positivt og uproblematisk syn på selve seksualiteten, det er bare at det noen ganger er så vanskelig å bli tilfredsstilt:

Jeg er en jente på 15 år med et lite problem... Jeg er så kåt! Jeg ser ofte i blader som gjør meg seksuelt opphisset, og jeg koser ofte med meg selv nedentil. Jeg var sammen med en kjempesøt gutt, men det ble slutt før jul. Jeg savner han... Han var den eneste som visste akkurat hvordan jeg likte det! Det er jo så slitsomt å gjøre det på seg selv... Hva skal jeg gjøre? Bør jeg kjøpe meg en dildo?
Hilsen mizz sweet (spørsmål i Seksuell tenning, 30.6.2003).

Jeg tolker disse og andre liknende spørsmål i retning av at ungdommene vet at det er flott å onanere og nyte sin seksualitet på andre måter, og at det er legitimt å jakte på seksuell tilfredsstillelse. At jakten på tilfredsstillelse er berettiget, kan også leses ut fra dette spørsmålet som kommer fra en gutt som tenner på gule gummihansker, og som ikke gir uttrykk for at det er noe galt med det. Problemet hans er bare at han ikke finner noen han kan dyrke denne ”hobbyen” sammen med:

Hei, jeg er en gutt på 18 år. Jeg tenner veldig på gule gummihansker. Problemet mitt er at jeg ikke finner noen jenter som tenner på det samme. Vet du om det finnes en klubb for denne fetisjen i Norge? (spørsmål i Seksuell tenning, 10.6.2003).

18-åringen får bekrefta av psykologen som svarer at det er helt greit med slike fetisjer. Han får også adressene til to fetisjistorganisasjoner som han kan oppsøke hvis han vil. Videre sier psykologen at hun/han skjønner at gutten savner

(...) en partner som deler din fetisj. Det er et vanlig problem fordi den seksuelle smaken er forskjellig fra person til person, som smak på mat. Noen liker brunost, andre gjør ikke. Det er vanskelig å gjøre noe med (svar i Seksuell tenning, 10.6.2003).

Ved å sammenlikne seksuell smak med smak på mat, og ellers svare slik han gjør, mener jeg at psykologen legitimerer denne guttens seksuelle behov og hans forsøk på å stille dem.

At ungdom har tatt opp i seg denne positive forståelsen av seksualitet var også noe Maria Bäckman fant i sitt doktorgradsarbeid. Hun sier at ungdommene hun var i kontakt med hadde adoptert en bejaende innstilling til seksualitet:

Det antogs allmänt at man *ska* ha en positiv, öppen och fordomsfri inställning til sexualitet. Ungdomarna var även ense om principen att all sex er bra så länge alla innblandande är införstådda och ingen kommer till skada (Bäckman 2003:143).

At ungdommene sier at de vet at seksualitet er bra, kan være uttrykk for at de ”snakker gjennom” en diskurs som sier at sex er noe bra og fint og sunt. En diskurs som er høyst tilstedeværende i sexologisk litteratur, så vel som i dameblader og spørrespalter. I de to jentespørsmåla vi nettopp har sett på – fra henholdsvis ”kåt kriger” og ”mizz sweet” – synes jeg å skimte et slags kulturelt ”imperativ”: Man *skal* være tilfredsstilt, og dersom partneren ikke klarer å tilfredsstille en, må man gjøre noe med det. Med andre ord: Alle har rett til et godt sexliv. På den andre sida, selv om ungdommen vet at sex er bra, er det ikke dermed sagt at de forstår hva det innebærer eller *føler* det, om man kan si det på den måten. Det kan være at vi har å gjøre med et interessant skille her, mellom forståelse og faktisitet, mellom diskurs og praksis. Det kan i så fall forklare at Bäckmans informanter sjelden eller aldri kunne formulere hva som er så bra med seksualitet. At ungdommene ikke *kjenner* at sex er bra, kan være årsaken til at heller ikke Klara Klok-ungdommene er veldig eksplisitte på seksualitetens gode sider, selv om de vet at det er det de forventes å mene. En annen forklaring kan være at de tar disse gode sidene for gitt fordi lyst er en så sentral del av vår tids seksualitetsforståelse (Bäckman 2003:181). En tredje måte å forstå dette på, er at ungdommene ikke har så mye seksuell erfaring ennå, og at de få erfaringene de har, ikke har vært så positive, og at de av den grunn ikke klarer å sette ord på hva som er så bra med sex (Bäckman 2003:144).

Uansett hva som er årsaken til at ungdommene ikke finner ord for det positive ved seksualitet, er det klart at de er usikre på hvor grensa går for hva som er god og dårlig seksualitet. Dette så vi i det foregående kapitlet. Slik jeg ser det, vet ungdommene at sex i seg selv er en bra ting, men de vet også at det finnes grenser for hva som er bra. Krysser man disse grensene, er ikke sex positivt lenger. Hvor grensene går, forsøker de å finne ut av ved å spørre fagpanelet. Ungdommene legger på denne måten opp til at fagpanelet får legge fram sitt syn på seksualitet. Resultatet er at fagpersonene blir ganske eksplisitte i hva de mener om seksualitet.

I sine svar og i måten de ordlegger seg på, hevder fagpanelet først og fremst at sex og seksualitet er noe positivt og bra i menneskers liv. For eksempel er overskriften på dette avsnittet tatt fra et svar til en ungdom som liker å ha sex på mer eller mindre offentlige steder. Fagpersonen sier at ungdommen må være forsiktig, slik at hun/han ikke generer noen, men ut over det er det bare å nyte sin ”sexpositive livsstil”. Dette neste svaret framhever det samme.

Det er så forskjellig hva man kan tenne på seksuelt (...) [D]u tenner når du ser en stringtruse og har dine drømmer og seksuelle fantasier som jo er et sunnhetstegn (svar i Seksuell tenning, 7.8.2003).

Det er altså *sunt* å ha seksuelle fantasier og drømmer. På samme måte er det bra å onanere og å bli kåt:

Du blir kåt av å kjenne nylonstoffet av en damestrømpebukse mot beina og underlivet ditt. Dette skammer du deg over og ønsker å slutte med.
Jeg vet ikke helt hvor vanlig dette er, men jeg ser ingen grunn til å slutte med det. Det er fint å kunne kose seg. Jeg ser ikke noe poeng i at alle skal være helt like. Det er kjedelig.
Lykke til med å venne deg til å se på deg selv som en spennende fyr med evne til å nyte (svar i Seksuell tenning, 27.6.2003).

Å ha ”evnen til å nyte” er med andre ord noe man være fornøyd med. I det neste svaret får spørreeren råd for hvordan han skal takle å få reisning i dusjen:

Kåthet er tegn på sunnhet. Vær stolt av at kroppen din reagerer naturlig når du ser ei jente som du blir kåt av. Når du er i dusjen og din kåthet vises, kan du prøve så godt du kan på å venne deg til å vise din penis når du dusjer med andre gutter uten sjenanse, selv om den er stiv. De fleste gutter har det som du, og dersom du hører kommentarer, kan du le det bort. Da kan det få en positiv smitteeffekt blant guttene du dusjer med, slik at det kan bli mindre skamfullt, og unge kan heller glede seg over kroppen sin slik den naturlig er (svar i Seksuell tenning, 9.4.2003, min kursivering).

Rådet er kanskje ikke så lett å følge for en tenåringsgutt, men det er ikke det interessante i denne sammenheng. Det er den positive holdningen til seksualitet som gjennomsyrrer dette svaret, som er det sentrale her. Legger vi merke til ordbruken, ser vi at det benyttes begreper som ”sunnhet”, ”stolt”, ”naturlig”. Dette innebærer at man bør være stolt av seksualiteten sin, og at den er noe naturlig, noe som i denne sammenhengen er positivt.

En annen måte fagpanelet viser sin ”sexpositivitet” på, er i de små oppfordringene og lykkeønskningene de ofte avslutter sine svar med. De skriver ting som dette:

Kos deg med deg selv – både med onanering og med at du synes at du er flott! (svar i Seksuell tenning, 19.3.2003).

Eller dette:

Lykke til med å ta vare på den lekne og nysgjerrige holdningen din (svar i Seksuell tenning, 15.8.2003).

Her er et siste eksempel:

Lykke til med samlivet, og kos dere med wetsex! (svar i Seksuell tenning, 21.7.2003).

Dette siste svaret er gitt til to gutter som liker wetsex – altså å urinere som en del av den seksuelle leken. *Lek* er for øvrig en metafor som ofte brukes av både fagpanelet og ungdommene. Blant annet synes fagpersonene at litt ”artig lek i senga” er bra, og at seksualitet ikke trenger å være så ”dødsseriøst” hele tida. Man må gjerne ta med seg litt ”lek, humor og nysgjerrighet oppi senga”. Dette er, slik jeg ser det, med på å ufarliggjøre seksualitet og gjøre den til noe man kan ha det godt og gøy med.

På bakgrunn av dette mener jeg at fagpanelet har en liberal holdning til seksualitet; sex i seg selv er noe positivt. Som vi så i det forrige kapitlet, er det imidlertid grenser for dette også. Går man over visse grenser, kan seksualiteten få negative konsekvenser. Den kan bli *usunn*:

At en tenner over ting som i virkeligheten ville vært ulovlig⁴⁶ er ikke unormalt, men det er usunt og ulovlig om en omsetter slike fantasier til virkelighet (svar i Seksuell tenning, 5.5.2003).

Her ser vi at skillet mellom fantasi og handling, som vi så i forrige kapittel, ikke bare har å gjøre med om noe er lov eller ikke eller om noen blir skada. Dersom man overskrider grensa, er det *usunt*. Dette bygger på en logikk hos fagpanelet om at det er sunt å ha en livlig seksuell fantasi, men usunt om man gjør den om til praksis dersom det innebærer at man skader seg selv eller andre eller gjør noe ulovlig. Vi beveger oss altså her langs en akse som går fra *sunn til usunn*. I forrige kapittel beveget vi oss langs et kontinuum som går fra *akseptabel til uakseptabel* seksualitet. I neste kapittel skal det dreie seg om *normal-til-unormal-aksen* og i siste kapittel skal det handle om kontinuumet mellom *homoseksuell* og *heteroseksuell*. Slik sett er det mange ulike dimensjoner som gjør seg gjeldende på Klara Klok.

Seksualitet ses altså på som noe grunnleggende positivt, men skal nytes i fornuftige former og med tilstrekkelige mengder kompetanse og modenhet. Dette er nødvendig for at

⁴⁶ I dette tilfellet er det snakk om sex med mindreårige.

man ikke skal skade seg selv eller andre. Videre er tankegangen – og dette så vi under behandlingen av seksuell lavalder i forrige kapittel – at dersom man ikke er moden og kompetent, klarer man ikke å nyte seksualiteten eller glede seg over den. Uten seksuell kunnskap og modenhet vet man for det første ikke hvordan man skal nyte sexen. For det andre kjenner man ikke til hvordan man skal unngå sexens uheldige konsekvenser.

Svaret på spørsmålet jeg stilte innledningsvis – om det er både et positivt syn på seksualitet og et fokus på de negative konsekvensene seksuelle handlinger kan ha – må være at ja, denne dobbeltheten fins. Likevel vil jeg si at seksualitet som noe grunnleggende godt, som noe som skal nytes og dyrkes, skinner gjennom som det dominerende synet – selv om fagpanel og ungdom er tydelige på at sex kan få uheldige konsekvenser. Fagpanelet mener i denne sammenheng at det at noe kan gå galt som følge av seksuelle handlinger, ikke betyr at de seksuelle handlingene *i seg selv* er negative. Tvert imot. La oss se nærmere på dette.

”Det er ikke deg men de andre det er noe galt med”

Slik jeg ser det, prøver fagpanelet hele tiden å gjøre to ting: 1. Å forklare for ungdommene at seksualiteten deres er noe iboende godt og sunt og en kilde til nytelse og et godt liv. 2. Å beskytte ungdommene mot de farer og ubehageligheter som kan lure i kjølvannet av seksuell praksis. Dette kan virke paradoksalt, for hvordan kan noe så bra som seksualitet føre med seg farer av en slik størrelse at ungdommen trenger å advares? Jeg mener at vi her støter på den omtalte dualiteten som seksualiteten utgjør. Den er både nytelse og problem, positivitet og ulykke. Fagpanelet opererer med to typer problemer når det gjelder seksuelle handlinger; sykdommer og/eller ufrivillige graviditeter på den ene sida, og mobbing, diskriminering og trakassering på den andre. Folk kan utsettes for begge, men, sier fagpanelet, og dette er sentralt, det betyr *ikke* at seksualitet er noe negativt i seg selv. Den første type problem har å gjøre med at seksualitet kan utøves på en uansvarlig måte. Dette må man unngå å gjøre. Den andre typen problem, nemlig at en blir mobbet eller diskriminert på grunn av sin seksualitet, er noe aktøren selv ikke kan klandres for. Det er ikke noe galt med hans eller hennes seksualitet i seg selv, men hun eller han kan likevel få ubehagelige opplevelser fordi andre reagerer på deres seksualitet. Vi har vært inne på at dette også er et poeng hos Almås og Benestad. De sier at det ikke er ens seksuelle tenningsmønster som er problemet, men det faktum at andre ikke godtar det eller reagerer med avvisning (Almås og Benestad 1997:493).

På Klara Klok dukker dette synet som oftest opp i Homofil/bifil/lesbisk, i sammenheng med at fagpanelet advarer ungdommene i forhold til at dersom de er åpne med sin homo-, biseksuelle eller lesbiske praksis, må de være forberedt på at de kan få negative reaksjoner – for eksempel fra familie og venner. Fagpanelet advarer dermed ungdommene mot hva de kan forvente seg dersom de praktiserer sin ”uvanlige” seksualitet, fordi det vil bety at ungdommene bryter grenser som fagpanelet ikke selv er opptatt av, men som andre i samfunnet mener er viktige å overholde. Fagpanelet gjør på denne måten ungdommene oppmerksomme på at ”verden kanskje ikke er klar for dem”, og at dette kan gjøre det vondt og vanskelig. Her er et eksempel:

Jeg skjønner godt at det kan føles vanskelig å ta det første skrittet når det gjelder å fortelle at du er bifil. Dessverre er det en del fordommer blant folk, kanskje spesielt i ungdomstiden hvor en i utgangspunktet er utrygg på det som har med kjæresteri og seksualitet å gjøre.

Fordommer bunner i uvitenhet, usikkerhet, og at en ikke riktig vet hvordan en skal forholde seg til en sak (svar i Seksuell tenning, 20.8.2003).

Fagpanelet kommer også med denne typen advarsler når noen har såpass ”sære” tenningsmønstre at de vil ha vanskelig for å finne en partner som både vil kunne godta det og i tillegg opptre seksuelt tilfredsstillende, slik som er tilfellet for denne gutten som synes det er opphissende med avføring.

Så lenge du fungerer seksuelt sammen med andre, trenger du ikke bekymre deg. Men, hvis du ikke klarer å fungere seksuelt sammen med andre uten å måtte gjøre svært uvanlige ting, som f.eks. å grise med tiss og bæsje på ordentlig, så har du et problem (svar i Seksuell tenning, 30.5.2003).

Det er ikke det at det er noe galt med den seksuelle tenninga, men den kan være et problem i det lange løp; det er en sjanse for at personen vil forbli ensom og utilfredsstillt. Men det er altså ikke ungdommen eller hans/hennes tenningsmønster det er noe galt med. Det er samfunnet som ikke er klart for ungdommens seksualitet. Og derfor er det kanskje bedre å forsøke å endre sin tenning enn å vente på at samfunnet skal akseptere hans eller hennes seksuelle preferanser. Det kan virke som om fagpanelet mener at ungdommen – for hans eller hennes egen del – bør forvalte sin seksualitet annerledes i påvente av at samfunnet har forandret seg i tilstrekkelig grad til at ungdommen ikke får negative reaksjoner på sin seksualitet.

En annen måte å se dette på – som et alternativ eller som et supplement til å se på det som et uttrykk for fagpanelets ønske om å beskytte ungdommene – er å tenke på det som en måte for fagpersonen å få sagt til ungdommen at hun eller han bør forsøke å endre sin seksuelle praksis eller tankemønster, *uten* at fagpersonen virker negativ eller

fordømmende. På denne måten forblir fagpersonen på ungdommens side, noe jeg oppfatter at er viktig for fagpanelet, ved at det konstrueres en ”vi mot dem-tankegang”, der fagpanelet og ungdommene står sammen mot de andre og mindre tolerante i samfunnet. Jeg sier ikke at dette er noen bevisst konstruksjon hos fagpanelet, men at dette på mange måter er resultatet av ”det-er-ikke-deg-men-de-andre-det-er-noe-galt-med-tenkinga”.

Sex og reproduksjon, sex og kjærlighet

Seksualitet betraktes altså som noe sunt og en kilde til nytelse på Klara Klok. Lyst er med andre ord et viktig prinsipp. Forutsetningen for et slikt lystprinsipp er en seksualitet som forstås som koplet fra reproduksjon. På Klara Klok er dette i høyeste grad tilfellet: Sex kan og bør nytes for sexens eller nytelsens egen skyld. Eksempler på dette synet er at det er mange ungdommer som snakker om at de har ikke-reproduktiv sex, som for eksempel masturbasjon, sammekjønnssex, oralsex eller analsex, noe fagpanelet støtter og gir klarsignal for. Men også når det gjelder tradisjonelt heteroseksuelt samleie tas det for gitt at man har sex uten at målet er å få barn, og for eksempel er det ingen av ungdommene som sier de har sex for å få barn. Likevel er det viktig å være klar over at denne sida ved heterosex selvfølgelig alltid er til stede i og med at heteroseksuelle samleier potensielt kan føre til graviditet. I sammenheng med dette er prevensjon tidvis et tema.

At det å ha sex ikke nødvendigvis er det samme som å forsøke å få barn, er et poeng som er lett å overse fordi det i stor grad er tatt for gitt i vårt samfunn i dag. Imidlertid skal vi ikke gå langt tilbake i tid før dette ikke var så selvsagt. I norsk historie er denne forståelsen av seksualitet under 100 år gammel. Seksualopplysere på 1930-tallet, med Karl Evang i spissen, så det som et av sine mål å ”avskaffe” denne koplinga mellom seksualitet og reproduksjon blant annet ved å framheve onani som en legitim seksuell aktivitet (Nordberg 2003). Dette skillet er altså på den ene sida et resultat av politisk vilje og påvirkning. På den andre sida var de moderne prevensjonsmidlenes inntog i andre halvdel av 1900-tallet også svært viktig. Maria Bäckman sier at

[b]åde idémässigt och praktiskt har tudelningen mellan sexuell och reproduktiv aktivitet befästs under senare hälften av 1900-talet, framför allt genom ökad användning av preventivmedel (Bäckman 2003:180).

Innføringen av dette skillet medførte at seksuell lyst og ikke-reproduktive seksuelle praksiser enten ble oppfattet som noe positivt eller som noe ekkelt, perverst og naturstridig (Bäckman 2003). Det siste blir hevdet av dem som mener at man bare skal ha sex i

reproduksjonsøyemed. Jeg mener det første synet – lystprinsippet – i aller høyeste grad er det rådende synet, både på og mellom linjene, på Klara Klok.

Det andre skillet – rettere sagt; den andre koplinga – som jeg er ute etter å undersøke her, er koplinga mellom lyst og kjærlighet som innebærer at for mange er seksualitet og kjærlighet tett forbundet. I denne sammenheng har jeg pekt på at mange mener at dette gjelder i større grad for jenter enn for gutter (Bäckman 2003, Berg 2002, Jamieson 1998). Med andre ord hjelper det ikke at jentene *vet* at det er legitimt å ha sex utenfor parforhold, at dette er en legitim holdning, dersom de likevel opplever å få negative sanksjoner på det. I så fall kan det bety at de ikke tar sjansen på å ha sex utenfor ”kärleks-viet” (Berg 2002, Bäckman 2003). Hva så med Klara Klok? Er kjærlighetspåbudet til stede, eller oppfattes det som legitimt å ha sex uten å være følelsesmessig involvert, og ikke minst; gjelder dette i så fall like mye for jenter som for gutter?

Det fins ingen veldig enhetlige og tydelige svar på disse spørsmåla i mitt materiale, men jeg mener å se noen tendenser. Disse tendensene er langt på vei paradoksale, noe jeg tolker i retning av at vi lever i ei tid der ulike syn på og ulike uttrykk for seksualitet får leve side ved side. For det første: Ja, lyst forstås som koplet fra kjærlighet på Klara Klok på den måten at det ses som legitimt å ha sex for lystens og nytelsens skyld. Dette gjelder både for gutter og jenter. Å bli seksuelt tilfredsstilt forstås av både ungdom og fagpanel som et behov man legitimt kan – og også *skal* – søke å tilfredsstille. Her er et eksempel der fagpersonen lar det være opp til ungdommen selv om han vil ha sex innenfor parforhold eller om han foretrekker mer tilfeldige seksuelle møter, eller begge deler:

Kanskje du skal bruke en tid på å finne ut av hva du vil? Prøve deg litt fram? Ikke være i noe fast forhold, for å se om sex med forskjellige er noe for deg?
Jeg ønsker deg i alle fall lykke til framover, og håper at du finner ut av hva som er viktigst for deg: Forhold eller tilfeldig sex – eller begge deler? (svar i Seksuell tenning, 29.8.2003).

At lyst tenkes frakoplet fra kjærlighet i mange henseende ser vi også gjennom at fagpanelet hele tiden skiller mellom seksuell og følelsesmessig tiltrekning. Disse begrepene definerer de på følgende måte:

Følelsesmessig tiltrekning: Da er det følelsene som styrer deg mot personen. Du har gode følelser, har lyst til å bli mer kjent med den det gjelder, du trives sammen med denne personen, du kan være forelsket og det kan også føre til seksuell tiltrekning.
Seksuell tiltrekning. Kan være uavhengig av følelsesmessig tiltrekning. Du kan tenne seksuelt på et annet menneske uten at det er følelser inne i bildet. Det kan være kun den seksuelle lusten som tiltrekker (svar i Seksuell tenning, 1.7.2003).

Jeg vil si at gjennom å gjøre dette skillet mellom sex og seksuelle fantasier på den ene sida, og følelser og forelskelse på den andre, er fagpanelet med på å underbygge skillet mellom lyst og kjærlighet. Fagpanelet mener for så vidt at begge er nødvendige i et kjæresteforhold, men at man ikke trenger å føle begge typer tiltrekning for å kunne ha god og tilfredsstillende sex med noen.

At lystprinsippet har tatt over for kjærlighetsprinsippet også for jenter tyder mange spørsmål fra jenter på, for eksempel spørsmåla som vi så over fra ”kåt kriger” og ”mizz sweet”. Disse og andre spørsmål presenterer, slik jeg ser det, en annen jenterolle enn den tradisjonelle, passive rolla som bare tillater jenter å ha sex innenfor rammen av et parforhold. Jentene vi snakker om her ligger ikke og teller takbjelker og venter på at mennene deres skal bli ferdige. De framstiller seg tvert imot som aktive og kreative på jakt etter seksuell tilfredsstillelse. I denne sammenheng er det relevant å peke på at mange jenter på Klara Klok gir uttrykk for at det er pinlig å være jomfru, slik mange gutter også er opptatt av på disse nettsidene. Lena Berg har funnet det samme i en undersøkelse der hun snakker med gutter og jenter om seksualitet. Hennes informanter er jenter med svensk bakgrunn, og hun sier at de

(...) förväntas hantera föreställningen av at man som tjej ska ’bli av med oskulden’ så fort som möjligt. Att som tjej vara ’oskuld’ när man exempelvis gifter sig anses vara ett misslyckande (Berg 2002:24)⁴⁷.

Vi kan altså si at jentene stiller noe friere i forhold til kjærlighetskravet på Klara Klok enn en mer tradisjonell jenterolle tillater. På den annen side mener jeg å se at mange av jentene på Klara Klok tar denne frakoplinga av lyst fra kjærlighet mindre for gitt enn gutta. Dette gjenspeiler seg i at jentene oftere spør om det er rart eller unormalt å ha eller ønske å ha sex uten å være kjæresten med noen. Noen jenter synes de er skitne eller unormale dersom de er pågående eller opplever seg som seksuelt aktive, eller dersom de bare vil ha sex og ikke noen kjæreste. Her er spørsmålet fra ei jente som kaller seg sexgal:

(...) saken er at alltid når jeg går på fest finner jeg meg en gutt som jeg roter litt med (= kliner litt, koser) hittil har det ikke vært seksuelt.

⁴⁷ Som en parallell her har jeg lyst til å nevne den norske filmen *Bare Bea* som hadde premiere på norske kinoer i januar 2004. Filmen handler om Bea, som er den siste av jentene i venninnegjengene som ikke har ligget med noen, som altså fremdeles er jomfru. For henne gjelder det å bli kvitt jomfrudommen så fort som mulig, slik at hun kan bli ferdig med den ”slitsomme første gangen”, og deretter kan sette i gang med å nyte sexen på ordentlig. Det er tydelig at det er flaut for Bea å være jomfru når alle venninnene hennes har ”gjort det”.

Nå kommer grunnen til at jeg er unormal: jeg vil ligge med dem! Selv om jeg ikke kjenner dem i hele tatt! Jeg vil ha sex og ikke noe mer! Vil ikke bli sammen med ham eller noe slikt, bare ha samleie. Drømmer om å være på fest der ingen kjenner meg, og finne en gutt som vil det samme som jeg. Ikke noe mer.
Er jeg unormal?
Hilsen sexgal (spørsmål i Seksuell tenning, 5.9.2003)

Denne typen spørsmål kommer aldri fra gutter i mitt materiale, noe som kan tyde på at guttene ikke har noe problem med tanken på å ha sex uten å ha "fast følge". Jentene, derimot, har større behov for å sjekke med fagpanelet om det er greit. Dette er i alle fall en rimelig tolkning av at det er flere jenter enn gutter som lurer på dette. Men la det altså være helt klart: Mange av jentene på Klara Klok gir uttrykk for at de lever godt med sitt sexliv og viser tegn på en aktiv og pågående seksualitet full av egen vilje og et ønske om å bli tilfredsstillt.

Ser vi på fagpanelets svar i forhold til disse kjønnsforskjellene, kommer det fram at de er klar over at jenter kan få dårlig rykte dersom de er seksuelt pågående. Ved flere anledninger snakker fagpersonene om at det er svært uheldig at jenter mer enn gutter har et vanskelig forhold til sin egen seksualitet som følge av en norm som tilsier at jenter ikke skal være seksuelt aggressive og pågående. Her er et eksempel. Svaret er gitt til ei jente som sier hun har seksuelle fantasier som hun skammer seg over:

I vår kultur blir jenter ofte oppdratt til å undertrykke seksuelle følelser. Jenter som er seksuelt pågående kan få et negativt stempel. Jeg mener at dette gjør jenter usikre og forvirrede på egne seksuelle fantasier og følelser, noe som er dumt. Det er derfor fint og sunt at du tør å leke med dine egne seksuelle fantasier. Seksuelle fantasier skader ingen! (svar i Seksuell tenning, 2.5.2003).

Så langt kan vi si at alle involverte parter på Klara Klok mener at sex er noe flott i seg selv, og noe som kan nytes også utenfor det etablerte parforholdet. La oss imidlertid angripe dette fra en litt annen vinkel: At sex legitimt kan foregå mellom mennesker uten noen nærmere emosjonell kopling til hverandre, betyr ikke nødvendigvis at denne sexen er like høyt verdsatt eller vel ansett som sex innenfor et parforhold. Mange vil si at sex som utøves i en parrelasjon bør verdsettes høyere enn den tilfeldige sexen, fordi denne sexen har en tilleggsbetydning ut fra at et forhold ikke bare dreier seg om sex men også om følelser og fellesskap mellom to mennesker (Bäckman 2003:131). Med andre ord har vi å gjøre med et hierarki av seksuelle uttrykk der sex som kjærlighet settes over sex som lyst. Med andre ord betraktes "love" som bedre enn "lust" (Jamieson 1998:107).

Når det gjelder Klara Klok er det vanskelig å se noe tydelig mønster som tilsier at det ene er bedre enn den andre. Sex som lyst, har vi sett, oppfattes som en legitim seksuell form, på samme måte som sex som kjærlighet. Dette betyr imidlertid ikke at fagpanel og

ungdom ikke ville mene at sex som lyst er bedre enn sex som kjærlyghet – eller omvendt – dersom man spurte dem direkte om dette. Det betyr bare at jeg ikke kan finne dette i mitt materiale. Alt i alt vil jeg likevel si at lystprinsippet vinner over kjærlyghetsprinsippet i mine kategorier på Klara Klok: Det snakkes her mye mer om sex som lyst enn sex som kjærlyghet. En mulig årsak til dette er at jeg tross alt forholder meg til en seksualitetskategori, der rammen for spørsmåla er at de skal handle om seksualitet. Spørsmål og svar her har dermed i utgangspunktet med seksualitet å gjøre – ikke kjærlyghet. Et annet aspekt som kan spille inn, er at det er unge mennesker som stiller spørsmål (de fleste er rundt 15 år). Det er kanskje nærliggende å tro at disse ikke er så opptatt av kjærlyghet og langtidsforhold som litt eldre ungdom og unge voksen, noe som gjør seksualitetsaspektet mer sentralt enn kjærlyghetsaspektet.

Individuell tilfredsstillelse – ikke kollektiv frigjøring

Til slutt i dette kapitlet vil jeg gjøre et poeng av *hvem* det er som skal nyte godt av dette opplysningsarbeidet rundt sex og seksualitet som Klara Klok står for. Jeg vil hevde at dette har endret seg kraftig de siste 60–70 år. Som vi har sett, var de tidlige seksualopplyserne – med Karl Evang i spissen – opptatt av det *kollektive* frigjøringspotensialet som lå i det seksuelle opplysningsarbeidet. Poenget for dem var å skape gode og samfunnsnyttige borgere som kunne skape et bedre samfunn. Slike borgere måtte ikke være kuet av den seksualnøden man mente herjet landet. På denne måten så de tidlige seksualopplyserne ”samfunnskroppen” som noe som var truet (Bäckman 2003). På Klara Klok er det ikke den kollektive frigjøringa som står i fokus, men heller den *individuelle* nytelse. Det er ikke samfunnskroppen som er i fokus, men den individuelle kroppen. På Klara Klok står den enkeltes seksualitet i fokus, og det er hvert enkelt menneskes seksuelle tilfredsstillelse og frigjorte sexliv som er målet. Dette målet kan man altså legitimt jage etter med alle lovlige midler så lenge man ikke skader noen på veien. Denne individualiseringen av seksualiteten er på mange måter paradoksal – for aldri har vel våre sexliv vært mer offentlig enn de er i dag. I aviser og reklame og på tv snakkes og skrives det om sex hele tida. Et eksempel er at sommeren 2003 handlet én av tre førstesider i Dagbladet om sex (www.nrk.no). Likevel er dette en annen type kollektiv seksualitet enn den Evang snakka om. Det dreier seg vel her mer om en kollektivt *tilgjengelig* seksualitet der fokuset er på hvordan akkurat *du* kan få et bedre sexliv, for å sitere en tenkt men typisk Dagbla’-forside.

*

I dette kapitlet har vi sett at det blant ungdom og fagpanel er en grunnleggende oppfatning av at seksualitet i seg selv er noe positivt, at sex er sunt og en kilde til nytelse.

Seksualiteten ses i aller høyeste grad som frakoplet sine reproduktive sider, hvilket innebærer at det er fullt ut legitimt å ha sex uten at målet er å lage barn. Det er for det meste fagpanelet som ekspliserer denne oppfatninga, men mye tyder på at spørrener har den samme holdningen og på mange måter tar den for gitt. Likevel er de usikre på om all seksualitet er like sunn, og stiller spørsmål rundt dette. Alt i alt kan vi si at fagpanelet får fram sin seksualvennlige innstilling på to måter. For det første sier de konkret at seksualitet og sex er noe bra og sunt, selv om sex noen ganger kan ha uheldige følger. For det andre mener de at det ikke er ungdommene og deres seksualitet det er noe galt med, men at de kan oppleve ubehag knytta til seksualiteten sin fordi samfunnet ikke er klart for dem. Videre har jeg vist at det er legitimt å både fantasere og praktisere sin seksualitet utenfor legitimerende parforhold. Dette gjelder så langt jeg kan se både for gutter og jenter, selv om jentene tar det mindre for gitt enn gutta. Vi så også at sammenliknet med Karl Evangs kollektive frigjøringsprosjekt, er den kollektive siden ved seksualiteten fullstendig borte fra Klara Klok. Seksuell frigjøring og seksuell tilfredsstillelse er et individuelt fenomen. Alle har rett til et godt sexliv, for sin egen del – ikke for at det tjener et gode utenfor det enkelte individ.

I neste kapittel skal jeg se nærmere på normalitetsaspektet ved spørsmål og svar på Klara Klok. Hvordan skal vi tolke at ungdommene er så opptatt av om de er normale eller ikke? Og hvordan responderer fagpanelet på disse spørsmåla?

9. "Det er helt normalt?"

I de empiriske kapitlene 4, 5 og 6 så vi at både ungdom og fagpanel er opptatt av hva som er normalt og vanlig. I dette kapitlet skal jeg kikke nærmere på denne interessen. Hvordan kan vi forstå ungdommenes spørsmål og fagpanelets svar på dette området? En viktig del av analysen blir å klargjøre hva ungdom og fagpanel mener når de snakker om normalitet, fordi dette ikke nødvendigvis er innlysende. At noe er normalt og noe er avvikende eller unormalt, kan innebære flere ting.

Normalt langs flere dimensjoner

Vi kan forstå normalitet – og dermed også avvik – langs flere dimensjoner. Den amerikanske sosiologen Howard Becker opererer med fire måter å forstå normalitet og avvik på (1973:4–14). Jeg skal benytte meg av denne typologien for å se hvordan ungdommer og fagpanel på Klara Klok forstår normalitet. Hvordan plasserer de seg inn i Beckers firedeling?

1. Statistikk: Her tar en utgangspunkt i gjennomsnittsbetraktninger. Alt som avviker for mye fra gjennomsnittet, er avvikende, unormalt. Med andre ord: Mindretallet er avvikende.
2. Patologi/Medisin: Her tenker man i medisinske termer, og avviket – det unormale – utgjøres av noe eller noen som er syke. Dette dreier seg om helse, og innebærer at hva som er normalt og hva som utgjør avvik bestemmes ut fra medisinske målestokker. Ofte tenker man her i overført betydning, men det kan også menes helt bokstavelig, for eksempel dersom noens avvik er en følge av en mentalsykdom.
3. Funksjon: Becker snakker her om at man overfører helseanalogien til grupper av mennesker eller hele samfunnsgruppen, og ser på avvik som noe som er dysfunksjonelt i forhold til enten samfunnet som helhet eller gruppa.

4. Normer: Oppførsel som bryter med gjeldende sosiale eller moralske normer, regler eller ideologi – skrevne eller uskrevne – i et samfunn eller ei gruppe oppfattes som avvikende eller unormale.

Den statistiske forståelsen innebærer å tenke i antall eller gjennomsnitt. Enten benytter man seg av vitenskapelige statistikker og begreper som for eksempel normalfordeling, eller man snakker litt løsere om *de fleste* eller *majoriteten*.

Å se normalitet ut fra et patologisk eller *medisinsk* perspektiv, innebærer at man definerer noe som normalt når det er friskt (ikke-sykt) og unormalt når det er sykt. Denne tankegangen understøttes av kulturen rundt ”normale verdier” på prøvesvar i medisinske undersøkelsesrutiner (Almås og Benestad 1997:63). Videre handler dette noen ganger ganske konkret om mental helse, slik at den som ikke er normal, er gal (sinnssyk). Tidligere har vi vært inne på at den medisinske forståelsen av seksualitet har fått dominere i Vesten de siste 150 år. Dermed har de tilknyttede faggruppene – legevitenskapen og spesielt psykiatrien – fått lov å definere hva som er friskt og hva som er sykt – med andre ord hva som er normal og hva som er avvikende atferd – på dette feltet (Foucault 1999, Langfeldt 1993, Kjær 2001, Malterud 2001, Plummer 2003). Debatten om hvordan ting skal defineres går fremdeles blant medisinske fagfolk i dag, og diskusjonen handler om hvordan man skal forstå ulike seksuelle preferanser og fenomener, og i siste instans hva man skal kalle dem (Becker 1973:5). For eksempel: Innenfor sexologi, psykologi og legevitenskap er det noen som kaller spesielle seksuelle tenninger for ”seksuelle perversjoner”, andre foretrekker termen ”seksuelle avvik”. Videre ser noen på avvikende seksuelle mønstre som normale varianter, og bruker begreper som ”seksuelle minoriteter” (Langfeldt 1993:187). På dette feltet fins det i dag to offisielle diagnosesystemer. Det ene er utviklet av American Psychiatric Association, og er det systemet som brukes mest i USA når det gjelder sexologiske problemer, og som har vært i bruk i Norge i mange år. Det andre er et alternativt diagnosesystem som er utarbeidet av World Health Organisation. Fra 1. januar 1997 er det dette man er pålagt å bruke i Norge. Man har forsøkt å samkjøre de to systemene, men likevel skiller de seg fra hverandre på flere punkter. Dette viser at hva som er et seksuelt avvik (sykdom) og hva som regnes som frisk seksualitet ikke er noe gitt, men tvert imot er noe som påvirkes av perspektiver og ideologi (Almås og Benestad 1997:197).

Den tredje måten å se normalitet på, er å se avvik som noe dysfunksjonelt. Her snakker man om samfunnets eller ei gruppes helse eller stabilitet. Dette er en form for

funksjonalistisk sosiologi der handlinger oppfattes som avvikende dersom de er med på å true samfunnets eller gruppas stabilitet.

Den forståelsen Becker selv foretrekker, ligger nærmest opptil den fjerde definisjonen – avvik sett som brudd på sosiale normer innenfor et samfunn eller ei gruppe. Disse normene angår hva som oppfattes som rett og riktig oppførsel og hva som passer innenfor ei gruppe (Korsnes, Andersen og Brante 1997:219). Becker utdyper sin normalitetsforståelse ved å understreke at avvik er et *relativt* og *relasjonelt* begrep. Det er relativt fordi det ikke er handlingene i seg selv som er avvikende; dette er avhengig av hva slags normsett handlingene settes opp mot. Dette betyr at i én sammenheng kan en handling være avvikende. I en annen kan den samme handlingen være innenfor normalen. Derfor er avvik også et relasjonelt begrep fordi det skapes og defineres i forholdet mellom handlingen og de(n) andre som opererer med det gjeldende normsettet. Avvik er skapt av samfunnet, sier Becker (1973:8).

Mitt utgangspunkt her er – og her er jeg på linje med Becker – at også normalitet, på samme måte som seksualitet, er et konstruert fenomen. Slik jeg ser det, er ingen handlinger iboende avvikende eller grunnleggende normale. Jeg ser for meg ”normal”, ”unormal” og ”avviker” som i utgangspunktet innholdstomme begreper eller kategorier som fylles med mening i den kulturen eller settingen de brukes i. Normer kan følgelig være av ulik art, det vil si at de kan ha sitt utspring i ulike diskurser eller forståelsesmåter. De kan for eksempel stamme fra religion eller fra medisinske diskurser. Vi kan også tenke oss at pilen går i motsatt retning, på den måten at man har et sett normer som søkes legitimert gjennom å henvise til religiøs moral, medisinske definisjoner eller til og med til statistiske betraktninger rundt majoritet og minoritet. Et slikt konstruktivistisk utgangspunkt gjør det sentralt for meg å forsøke å forstå hvordan ungdom og fagpersoner forstår normalitet på Klara Klok.

Det er klart at dette kapitlet må ses i sammenheng med kapittel 7 som handler om *grensene* for seksualitet på Klara Klok. Til en viss grad vil *akseptabel* seksuell oppførsel – oppførsel som holder seg innenfor grensene – sammenfalle med *normal* seksuell oppførsel. Likevel er det ikke slik at akseptabel seksualitet alltid er det samme som normal seksualitet, eller omvendt; at seksualitet som overskrider grensene for hva som er greit, er det samme som avvikende eller unormal seksualitet.

Hvordan forstår så ungdommene normalitet? Og hva er det viktig for dem å få vite rundt dette temaet?

Spørrere: Normalitet som statistikk og medisin

Slik jeg ser det, veksler ungdommene mellom den *statistiske* og den *medisinske* forståelsen av normalitet. Som eksempel på at de opererer med den første forståelsen, bruker de ofte ”vanlig” og ”normal” om hverandre og med samme statistiske betydning. ”Vanlig”, slik det brukes her på Klara Klok, unngår de normative, patologiske og funksjonelle aspektene, og har kun med antall å gjøre. Å spørre om det man gjør, er vanlig, er dermed det samme som å spørre om man gjør som *de fleste* andre, om man er del av majoriteten eller gjennomsnittet. Her er et eksempel der ”uvanlig” brukes i statistisk betydning:

Er det uvanlig å være jomfru når en er jente, og i en alder av 20? (Spørsmål i Jomfru, 27.5.2003).

Her brukes ”normal” i den samme betydninga:

Jeg er en jente på 23 som fremdeles er jomfru. Jeg lurer egentlig på hvor normalt det er?? Alle venninnene mine har debutert seksuelt for lenge siden, jeg føler at det er jeg som henger etter (spørsmål i Jomfru, 30.5.2003).

Her ser vi altså at normalen forstås som gjennomsnittet – som det som faller inn under normalfordelingen, om man vil.

Ved siden av den statistiske dimensjonen er den medisinske sentral for ungdommene, noe som kommer fram for eksempel når de betegner ”gal” eller ”sjuk” som avviket, som det motsatte av normal, slik som her:

Hei på dere:) Jeg er en gutt på 15 år som tenner veldig på at voksne menn røker sigarer.. Jeg syntes at det ser veldig godt ut, og jeg har selv lyst til å prøve + at jeg vil ha sex med de som røker.. Hva er *galt* med meg?! (spørsmål i Seksuell tenning, 20.6.2003, min kursivering).

Her er et annet eksempel:

Jeg er en kvinne på 25 år som sliter med problemer i forhold til seksualiteten min. Jeg har aldri hatt lyst til å ligge med noen og har heller ikke vært forelsket. Jeg er fremdeles jomfru, noe jeg ikke er særlig tilfreds med. Jeg lurer på hvorfor jeg ikke tenner på gutter?? (eller jenter for den del). Disse problemene hindrer meg i å gå inn i varige forhold, og jeg føler meg rett og slett *unormal*. (...) Jeg er usikker på om problemet mitt er "ille" nok til å oppsøke psykolog, eller om en psykolog vil kunne hjelpe meg?? (spørsmål i Jomfru, 17.6.2003, min kursivering).

Her er det tydelig at den unge kvinna beveger seg langs en medisinsk (psykiatrisk) skala i det hun mener at det må være noe galt med henne siden hun ikke tenner på noen, og i og med at hun mener at en psykolog kanskje er løsningen på problemet. Et annet eksempel på at den medisinske dimensjonen tas i bruk, er dette spørsmålet, der ”sykt” nok er ment

ironisk fra spørderen, men der det likevel blir tydelig at seksualitet kan forstås som syk i enkelte sammenhenger.

Hey!! Hvor sykt er d egentlig å fantasere om å bli voldtatt? (spørsmål i Seksuell tenning, 29.7.2003)

Vi ser altså at både den statistiske og den patologiske dimensjonen i forhold til normalitet fins i ungdommenes spørsmål. Det er imidlertid ikke alltid enkelt å avgjøre om det er det ene eller det andre de mener. For eksempel når de spør som denne jenta, hva mener de da?

Hei, jeg er ei 13 år gammel jente. Jeg blir skikkelig kåt av å trene. Er dette normalt? (spørsmål i Seksuell tenning, 20.8.2003).

Eller hvordan skal man forstå dette spørsmålet?

Hei! Jeg er en gutt på 16 år. Jeg er ikke homofil, men jeg og en kompis har hatt oralsex og onanert hverandre. Jeg er tiltrukket av jenter, men av og til når jeg onanerer selv tenker jeg på når kompisen min hadde oralsex med meg (fordi det var så godt). Er det *normalt*, er jeg homo/bifil? (spørsmål i Homofil/bifil/lesbisk, 29.4.2003, min kursivering).

I begge disse spørsmåla synes jeg det er det vanskelig å si hva slags normalitetsforståelse som er i bruk. På den andre sida er det kanskje ikke så vesentlig å få tak i om de mener det ene eller det andre; det er uansett mer interessant å prøve å forstå hva de *vil* med spørsmålet. Hvorfor stiller ungdommene spørsmål om deres seksualitet er normal?

Beroligelse og tillatelse

Jeg tror det i utgangspunktet er to årsaker til ungdommenes "Er det normalt?"-spørsmål. For det første at de er ungdommer med et kunnskapsbehov. For det andre at de fleste mennesker – spesielt ungdommer – ønsker å være normale i den konteksten de lever sine liv i. Det første forholdet dreier seg om at menneskers seksuelle tenning utvikles i ungdomsåra. Det er da hormonene får forgang i den seksuelle aktiviteten, og det er da ungdom utforsker seksualiteten sin (Almås og Benestad 1997:58–59, Krange og Pedersen 1999:45, Træen og Sørensen 1999:23, Langfeldt 1993:66). For mange unge blir dermed puberteten og ungdomstida preget av kriser, der mye er skremmende og vanskelig (Langfeldt 1993:77). Ungdommene (inkludert deres kropp) gjennomgår store forandringer, og vi ser at mange av Klara-ungdommene er bekymra over deres seksuelle drifter som de ofte ikke føler de har kontroll over. Ungdommenes frustrasjoner på dette området handler altså på mange måter om at de er på vei til å bli voksne, og at de skal prøve ut og lære å beherske en del elementer som har med voksenlivet å gjøre – for

eksempel seksualitet (Krange og Pedersen 1999:45). Videre har jeg vært inne på at seksualitet er viktig for vår selvidentitet i dag, og i og med at ungdommene er i en fase hvor de skal forme denne identiteten, er deres behov stort for å bli *beroliga* på at det ikke er noe galt med dem. Det andre forholdet handler om at i en slik overgangsfase som ungdomstida innebærer, vil de fleste mennesker være opptatt av å lære å oppføre seg på den ”rette” måten (Almås og Benestad 1997:119). Det å bli kalt avviker, er en belastning, og derfor vil ungdommene vite om de er normale eller ikke. ”Er det jeg erfarer unormalt?” spør de. ”Er det sykt, eller til og med ulovlig?” De vil med andre ord vite hva som er normal seksuell oppførsel. Hva som er normalt, er ikke lett å vite for ungdommene, i alle fall ikke når det er slik at hva som til enhver tid defineres som avvikende, sykt og perverst, er avhengig av tid og sted. Det som ikke var gangbart for deres foreldre, er kanskje vanlig nå. De er dermed usikre, og er ute etter å få *tillatelse* på det de holder på med. Dersom det de gjør kan defineres som normalt, kan de fortsette med det uten å frykte at de er på feil spor i sin seksuelle utvikling.

Når det gjelder normer og regler i den forstand som Becker tenker på i sin fjerde måte å forstå normalitet på, vil jeg si at denne ikke opptar ungdommene i *denne* sammenhengen. I kapittel 7 så vi derimot at ungdommene vil vite hvor grensene går for hva som er greit og ikke på seksualitetsfeltet, men jeg oppfatter at fokuset for normalitetsspørsmåla er et annet. Her er det sentrale for ungdommene å ikke skille seg ut fra andre ungdommer og andre mennesker med en antatt normal seksuell praksis. Det er altså ikke sanksjoner som følge av uttalte norm- eller regelbrudd de er redde for, men heller det å ikke være som alle andre, som normalen. I tillegg har de selvfølgelig et ønske om å ikke ha en sykkelig seksualitet – om en legger den medisinske forståelsen til grunn. På den andre sida – og dette har å gjøre med det jeg allerede har antydnet, at normer både kan ha ulikt opphav og dessuten kan legitimeres via andre forståelsesmåter – må vi spørre oss om det kan skjule seg sosiale normer bak så vel den statistiske som den medisinske måten å forstå seksualitet på. Kan det tenkes at selv om man i utgangspunktet forholder seg til en medisinsk eller statistisk dimensjon, kan disse gjøres om eller uttrykkes via sosiale normer om rett og rimelig oppførsel? Jeg skal ta opp igjen dette etter hvert, men la oss først se på hvordan fagpanelet responderer på disse ”Er det normalt?”-spørsmåla.

Svarere: Normalitet ut fra statistikk, medisin, funksjon og normer

Fagpanelets bruk av ”normal” veksler i hovedsak, på samme måte som for ungdommene, mellom den som baserer seg på antall eller gjennomsnitt og den medisinske forståelsen basert på skillet mellom frisk og syk seksualitet. Imidlertid kommer de to siste dimensjonene hos Becker også inn i fagpanelets svar, men ikke i samme grad som de to første.

Som oftest bruker fagpanelet normalitetsbegrepet uten å forklare hvordan de forstår det, men enkelte ganger gjør de rede for hvordan de bruker ordet, slik som her:

Du spør også om dette er normalt. Jeg tror slike fetisjer er relativt sjeldne, og jeg vil kalle det for et avvik fra det som er vanligst. *Unormalt betyr uvanlig* (svar i Seksuell tenning, 16.6.2003, min kursivering).

Vedkommende fagperson mener her at normalitet har å gjøre med hva som er vanlig og ikke – altså beveger hun eller han seg langs en flertalls-/mindretallsdimensjon. Selv når det ikke nevnes spesifikt at det er statistiske betraktninger som legges til grunn, kommer det ofte fram i teksten, slik som i det følgende svaret. Det er gitt til ei jente som lurer på om det er normalt å være jomfru og ukyssa i en alder av 16.

Det er ikke noe unormalt ved det at du fortsatt er jomfru. Gjennomsnittsalderen for første samleie ligger på 16,7 år. I dette er det noen som debuterer noe tidligere, de fleste rundt 16–17, og en del er eldre (svar i Jomfru, 23.6.2003).

Ved siden av denne statistiske forståelsen, finner vi den medisinske modellen. Her er et eksempel der fagpersonen opererer med en medisinsk forståelse av normalitet:

Ja, det er helt normalt at du blir tent/kåt/får stått av å kline. Erotiske situasjoner som kyssing, klemming, fantasier og lignende stimulerer kåthet og lyst (svar i Seksuell tenning, 18.6.2003).

Ofte gjør fagpanelet et skille mellom normalt og vanlig, der det første innebærer en medisinsk forståelse og det andre bygger på statistikk, slik som her når en ungdom spør om det er unormalt å tenne på telefonsex.

Alt dette høres helt *normalt* ut, og er nok noe som mange andre også gjør. Hvorvidt det er *vanlig* at 15 åringer benytter telefonsex, vet jeg ikke, men at det finnes og brukes betyr jo at folk tenner på det (svar i seksuell tenning, 16.6.2003, min kursivering).

Dette betyr at noe kan være normalt selv om det ikke er vanlig – og omvendt, altså at noe kan være medisinsk normalt selv om det er statistisk uvanlig.

Noen ganger ser fagpanelet også på avvik ut fra en funksjonalistisk tankegang på den måten at seksuelle tenninger og handlinger kan være dysfunksjonelle. Vi snakker her

om en individualisert versjon av Beckers tredje måte å forstå avvik på. Det dreier seg ikke om at ungdommens seksualitet er *dysfunksjonell* for samfunnet eller gruppa hun eller han tilhører, men for ungdommen selv fordi han/hun vil få problemer med å finne seg en partner å leve ut sin seksualitet med. Tankegangen bak er at jo vanligere din lyst er, desto lettere er det å finne en partner du kan fungere sammen med. I og med dette er det en fare for at ungdommer med spesielle tenningsmønstre ikke finner partnere som kan tilfredsstille dem. På den måten blir tenningsmønsteret dysfunksjonelt. Her et eksempel:

Noen tenner på ting, som truser eller gummistøvler, andre tenner på spesielle kroppsdelene. Noen tenner på spesielle særtrekk ved personer, som brede rygger eller bløte mager. Noen ganger kan tenningsmønsteret sammenfalle med folk i spesielle aldersgrupper, slik som for deg. Dette er ikke unormalt, men kan bli problematisk dersom du har vansker med å finne en passende partner (...) (svar i Seksuell tenning, 9.9.2003).

Den fjerde av Beckers normalitetsforståelser – med utgangspunkt i sosiale normer – mener jeg kommer til uttrykk i enkelte av fagpanelets svar, særlig de som har med homo- og biseksualitet å gjøre. I disse svarene er det en norm hos fagpanelet at alle mennesker er like mye verdt uansett hva slags retning deres seksuelle begjær har. Det er tydelig at fagpanelet har tatt opp i seg en forståelse av at homoseksualitet ikke er noe sykt eller perverst, men tvert imot noe som er flott og som må støttes opp om dersom det er slik ungdommene føler det er. Her er et eksempel:

Jeg synes det er fint at du har kommet til et standpunkt, og også aksepterer det. Det er en god start for å kunne ha et fint forhold til en partner. Du, som alle andre, har rett til å leve ut din kjærlighet og seksualitet på den måte som føles riktig for deg og din evt. partner. (...) Det viktigste i enhver liv er å få leve ut sin kjærlighet på den måten som kjennes rett (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 20.8.2003).

Vi ser dermed at alle fire forståelsesmåter når det gjelder normalitet er til stede i svarene i mitt materiale. Likevel er det et mønster i hvordan fagpersonene forholder seg til dette. De fleste svarene tar utgangspunkt i den statistiske dimensjonen, noe som kan synes som et paradoks tatt i betraktning at fagpanelet hører til de vitenskapelige disiplinene som opp gjennom historien har definert normalt/unormalt ut fra en medisinsk-vitenskapelig målestokk. Jeg tror at dette paradokset – om vi kan kalle det det – delvis kan forstås som et resultat av at fagpanelet ikke vil skremme ungdommene unødvendig. Dette bygger på en antakelse om at det er mindre ”skummelt” og mindre stigmatiserende å være statistisk enn medisinsk unormal, hvilket også langt på vei kan forklare at fagpanelet ytterst sjelden

bruker ordet ”avvik”⁴⁸. De bruker heller ”unormal(t)”. Jeg oppfatter ”avvik” som et mer stigmatiserende begrep en ”unormal”, og det kan dermed tenkes at det er ufarliggjørende å bruke ”unormal” framfor ”avviker”. En annen grunn til at ”avvik” ikke benyttes i stor grad kan være at dette begrepet generelt ikke brukes mye i dag. Det er enten gammeldags eller del av et akademisk vokabular som folk flest ikke benytter seg av – og i alle fall ikke ungdom.

Som med ungdommenes spørsmål er kanskje ikke det mest sentrale å forstå om fagpanelet opererer med den ene eller andre forståelsen av normalitet, men heller forsøke å se på hva fagpanelet forsøker å oppnå med sine svar. Rettere sagt: Hva slags funksjon har svarene? Før vi kan si mer om det, må vi imidlertid kikke litt på hva fagpanelet faktisk svarer. Hva er normalt og unormalt ifølge fagpanelet?

(Nesten) alt er normalt – om å berolige og tillate

Tidligere så vi at ungdommenes spørsmål kan ses på to måter: På den ene sida som uttrykk for et ønske om å bli *beroliga* i forhold til at de er normale og vanlige, og på den annen side som en jakt på *tillatelse* til å fortsette med de seksuelle aktivitetene de er involvert i. Hva med fagpanelets svar i denne sammenheng? Kan de berolige og tillate?

En optelling av alle svar som handler om normalitet og vanlighet sier oss at av 153 svar, er det kun 10 som på én eller annen måte indikerer at noe er unormalt eller uvanlig. Disse ti sier at det hører med til sjeldenhetene at man blir kåt av å trene, at det bare er litt uvanlig at man som ung jente ikke blir tiltrukket av gutter som er et år eller to eldre enn seg men bare av eldre menn, at det ikke er normalt (i statistisk betydning) å bruke urin i seksuelle sammenhenger, at det er noe over gjennomsnittet å onanere 7–8 ganger daglig, at det er uvanlig for jenter å tenne på uvaskede og langt fra luktfrie peniser, at det ikke er så vanlig å tenne på barn, at det er unormalt å tenne på det som er på www.shitcity.com, at det er uvanlig å tenne på dyreseks og at det er unormal oppførsel for en gutt å gå og klø seg på penis hele tida. Av disse er det bare én ting som er unormalt i en medisinsk betydning av ordet, og det er å tenne på www.shitcity.com. Vi skal imidlertid ikke henge oss mer opp i hva som oppfattes som unormalt eller uvanlig, men heller fokusere på at *alt annet* defineres som normalt. Alt fra å tenne på mennesker av sitt eget kjønn til å eksperimentere med sin seksualitet når man er ung, er normalt. Å onanere 4–6 ganger daglig og ha skeiv

⁴⁸ Ungdommene bruker det aldri. Fagpanelet bruker det tre ganger i løpet av 319 svar.

tiss, er normalt. Alt dette og mer til mener fagpanelet er helt normalt, og på ingen måte noe man må stoppe med – selvfølgelig med mindre man kan skade noen med å gjøre det (jf. kapittel 7).

På denne måten – ved å si at det aller, aller meste er normalt – er fagpanelet med på å berolige spørrende på at det ikke er noe galt med dem. Samtidig gir de dem tillatelse til å holde fram med sine seksuelle praksiser. Det ser altså ut til at fagpanelet forstår behovet hos ungdommene for å bli beroliget, og i flere svar sier de at ungdommene ikke har noe å bekymre seg for eller være urolige over. Her er et eksempel:

Det er helt normalt at du blir opphisset av å høre at andre har sex. Alle er forskjellige, og det er også forskjellig fra person til person hva man blir opphisset av. Man kan sammenligne det med at noen mennesker blir tent av å se pornofilm, andre ikke. På samme måte blir det jo at noen blir tent av å høre andre ha sex, og andre ikke. Men det er ikke noe unormalt i det du beskriver, og det er ikke noe å bekymre seg for (svar i Seksuell tenning, 23.7.2003).

På denne måten bedriver fagpersonene her en form for ”beroligelses- og tillatelsesterapi” (Grasmo 1993), og kanskje kan vi forstå hvorfor fagpanelet svarer på denne måten delvis ut fra at de vet at dersom de kaller noe et avvik, kan de gjøre folk til avvikere, ”outsiders” (Becker 1973:9), noe de ønsker å unngå.

Flertallet har alltid rett?

Det er altså den statistiske måten å se normalitet på som er de hyppigst forekommende på Klara Klok, tett fulgt av den medisinske. Den normative måten å se det på finner vi igjen i argumentet om at homoseksuelle er like mye verdt som heteroseksuelle, men den ser ikke ut til å være svært sentral ut over dette. Men er dette riktig? Stemmer det at sosiale normer ikke har en sentral plass i Klara Kloks verden? Jeg tror ikke det, og jeg mener det er tre forhold som tilsier det. For det første så vi i kapittel 7 at det fins regler – eller normer, om man vil – for hva som er akseptabelt og hva som ikke er det. For det andre kan vi vel si at å mene at ”alt er normalt” – slik fagpanelet gjør – også er en form for norm. Jeg oppfatter at det er en norm fra fagpanelets side å ikke være for normative – hvilket betyr at å ikke operere med uttalte normer, også er en norm. For det tredje mener jeg – i tråd med det jeg har vært inne på over – at normer kan ses som uttrykk eller legitimering for andre forståelsesmåter og verdier. I forlengelsen av det må vi tenke over om det i det hele tatt er mulig å skille mellom den statistiske og normative normalitetsforståelsen på en fruktbar måte. På mange måter høres statistikk så ”uskyldig” ut siden det ”bare” handler om hva de fleste – majoriteten – gjør. Hvorfor er ungdommen i så fall så opptatt av disse tallmessige aspektene? Kan det være at tall ikke bare er tall? Et mulig svar er at man ikke kan utelukke

normative aspekter i det statistiske perspektivet, på den måten at det flertallet gjør, også oppfattes som det normativt riktige. Kanskje er det umulig å skille de to fra hverandre fordi normalitetsaspekter ikke nødvendigvis har sitt grunnlag i moral (av religiøs eller tradisjonell art), men i stedet dreier seg om hva *de fleste* gjør. Almås og Benestad er inne på dette når de sier at vi "(...) har utviklet forestillinger om at det å være 'helt normal' er å være på samme måte som de fleste i et samfunn (...)" (1997:62). Tar vi dette argumentet et steg videre, er det kanskje ofte slik at flertallet utgjør normen innenfor ei gitt gruppe – rett og slett fordi flertallet som oftest har makta til å definere hva som er "det rette". På denne måten kan statistikk bli normativ gjennom flertallets definisjonsmakt, noe som kan bidra til å forklare ungdommenes behov for å ikke skille seg ut.

Mer mangfold?

På bakgrunn av at den statistiske normaliteten er så sentral på Klara Klok, kan vi spørre oss om det er slik at den medisinske måten å se normalitet på er på vei ut i vårt samfunn, slik at den statistiske tar fullstendig over. I så fall er kanskje vitenskapen – særlig den medisinske – i ferd med å miste den makta den har hatt i 150 år til å definere hva som er normalt og ikke. Spørsmålet blir i så fall hvem som skal "ta over" å definere normalt og avvikende dersom disse fagfolka ikke gjør det. Kommer religion på banen – igjen? Det kan det være en mulighet for, men det er ingen ting i mitt materiale som tilsier at ungdommen forholder seg til religiøse størrelser når det gjelder seksualitet. Kanskje sitter vi snart igjen med "flertallsnormen" som den eneste rettesnor? Hva betyr i så fall det for hvordan vi forstår seksualitet og normalitet og for hvordan vi behandler dem som ikke gjør som flertallet? Betyr det at vi fremdeles kommer til å ha et samfunn der noen stenges ute – blir unormale og avvikere – mens andre betraktes som de normale – bare at nå bestemmes det på bakgrunn av antall, ikke religiøse eller medisinske prinsipper?

Eller kan vi se dette mulige fokusskiftet i forhold til normalitet – fra en medisinsk til en statistisk – på en annen måte? Innebærer det et potensial for mer mangfold av seksuelle uttrykk og praksiser? At alt er normalt og at normalitet "bare" har med flertallsbetraktninger å gjøre, kan jo tenkes å innebære at vi kan delta i flere og mer *uvanlige* aktiviteter uten å bli stigmatisert som seksuelle avvikere. Dette er en mulig konsekvens av en dreining innenfor seksualitetsfeltet til å se på normalitet som et statistisk og ikke et medisinsk fenomen. En annen utvikling som kan være med på å gi dette mangfoldet, er en utvikling der man de siste 100 år i tiltakende grad mener at seksualitet i seg selv aldri kan være sykkelig, og at man derfor beskriver

”(…) sunn og normal seksualitet som erotiske handlinger mellom to parter hvor begge samtykker, har glede av det, og der ingen påføres skade. Onani/masturbasjon som utføres alene er like sunn og normal (…). Dette betyr at alle tenningsmønstre kan inkluderes under normal seksualitet” (Almås og Benestad 1997:490).

Denne tendensen kan vi i aller høyeste grad se at fagpanelet på Klara Klok er en del av gjennom deres ”alt-er-normalt-tankegang”. Disse to – et større fokus på statistikk når det gjelder seksualitet og en dreining innenfor medisin til å mene at seksualitet aldri kan være syk – kan innebære et større mangfold og en friere seksualitet i åra som kommer.

Til slutt vil jeg gjøre et poeng av at i vår tid, der mange hevder at vi er mer individualiserte enn tidligere (Krange 2004), er ungdommene på Klara Klok nærmest besatt av et så relasjonelt og ikke-individuelt aspekt som normalitet. Klara Klok-ungdommenes fokus på dette kan kanskje ses som uttrykk for at vi ikke er så individualisert som mange ser ut til å mene. I alle fall forteller det meg at unge mennesker ikke opplever å navigere sine liv i et vakuum der kulturelle normer og andres oppførsel og meninger ikke er relevante for dem. Ungdom forholder seg tvert imot til hva som oppfattes som godttatt, normal (i ulike meninger av ordet) og vanlig oppførsel.

*

I dette kapitlet har jeg sett på hvordan vi kan forstå spørre og svareres opptatthet av normalitet på Klara Klok. Først så jeg på de forskjellige forståelsene av normalitet ut fra Howard Beckers typologi. Jeg fant at ungdom for det meste veksler mellom den statistiske og den medisinske forståelsen. Fagpanelet bruker som oftest den statistiske forståelsen, men også den medisinske. I tillegg forstår de noen ganger avvik ut fra både den normative forståelsen og ut fra en individualisert utgave av Beckers funksjonalistiske forståelse. Jeg mente videre at uansett om ungdommene legger det ene eller det andre i sine normalitetsspørsmål, er spørsmåla uttrykk for et ønske om å bli beroliga og om å få tillatelse til å fortsette med sine seksuelle praksiser. Fagpanelet på sin side imøtekommer ungdommenes ønske langt på vei gjennom sine forsikringer om at nesten alt er normalt. På den måten kan de gi ungdommene en trygghet på at det ikke er noe galt med dem. Til slutt diskuterte jeg om fagpanelets fokus på statistiske aspekter tilsier at samfunnet blir mer mangfoldig når det gjelder seksuelle uttrykk, og om en generell dreining innenfor medisin mot at ingen seksualitet skal defineres som syk kan legge til rette for et slikt økt mangfold. Helt til slutt gjorde jeg et poeng av at ungdom kanskje ikke er så individualisert som mange teoretikere ser ut til å mene.

I det neste og siste kapitlet i denne oppgaven skal jeg blant annet se nærmere på de seksuelle kategoriene ungdommer og fagpanel forholder seg til i mitt materiale. Ett av spørsmåla som stilles er hvorfor ungdommene er så opptatt av om de er homo eller hetero.

10. "Tenk om jeg ikke får noen legning????"

Tittelen på dette kapitlet stammer fra et spørsmål vi har sett tidligere fra en gutt på 14 år som er fortvilt fordi han ikke har vært forelska i verken gutter eller jenter. Han er derfor redd for at han ikke skal få noen seksuell legning. "HVA SKAL JEG GJØRE????????????", spør han.

Vi har sett at mange på Klara Klok vil vite om de er homofile eller lesbiske. For mange handler dette om frykt – frykt for å være homoseksuell. Men det handler også om et behov for å være sikker, for å få visshet om hvem eller hva de er. Ungdommene vil ha svar, ja eller nei. "Er jeg homo eller er jeg hetero?" Vi finner også denne type spørsmål – der ungdommene vil ha svar på hva de "er" – i de andre kategoriene. Særlig er de synlige i jomfrukategorien, der spørrende vil ha klarhet i om de er jomfru eller ikke, og ikke minst hvordan man egentlig skal definere "jomfru". Dette behovet for å vite hva man "er", har nok delvis utgangspunkt i et kunnskapsbehov; man vil vite hvordan ulike begreper skal defineres. Imidlertid tror jeg dette handler om mer enn kunnskapstørst. Jeg ser det like mye som en slags "eksistensialistisk" virksomhet som innebærer at ungdom forsøker å få orden på hvem de "er", sin identitet.

Som tidligere nevnt, eksisterer det et grunnleggende skille på seksualitetsfeltet mellom de som mener at seksualitet er et konstruert fenomen og de som mener at seksualitet er et naturgitt fenomen med en essens som er den samme på alle steder til alle tider. I sammenheng med dette skillet mellom essensialisme og konstruktivisme fins det ulike oppfatninger av hvordan vi skal forstå seksuelle orienteringer. Erfaringskonstruktivister vil si at om man lever homoseksuelt eller heteroseksuelt er avhengig av den kulturen man lever i, det er altså ikke resultat av noen iboende homoseksuell essens. Essensialister, derimot, vil si at det fins en biologisk mekanisme som sorterer folk inn i enten kategorien for homoseksuelle eller kategorien for heteroseksuelle; noen mennesker *er* homo, mens de fleste *er* hetero (se for eksempel Svare 2001). De vil også foretrekke termen "legning" framfor "orientering", som konstruktivistene heller vil benytte seg av. En slik oppfatning av at folk er enten det ene eller det andre er med på å

skape en todeling mellom homo- og heteroseksualitet – en dikotomi som innenfor queer teori kalles *homo-hetero-dikotomien*.

Dette kapitlet skal handle om ungdommenes behov for å vite hvem eller hva de er og fagpanelets forsøk på å svare dem. Jeg skal se på dette i lys av queer teori, og jeg stiller følgende spørsmål:

Hvordan kan vi forstå ungdommens opptatthet av å finne ut om de er homo- eller heteroseksuelle, jomfru eller ikke, og hvordan kan vi forstå fagpanelets svar? Mer spesifikt lurer jeg på om det er

*- en **heteronormativ** seksualitetsforståelse som dominerer på Klara Klok der **homo-hetero-dikotomien** er med på å legge premissene for hvordan folk opplever og forstår sin egen seksualitet?*

*- en **essensialistisk** forståelse av seksualitet som gjør seg gjeldende på Klara Klok?*

Kan man forbli udefinert?

At det er så mange spørsmål på Klara Klok der ungdommene lurer på om de er homofile/lesbiske, hetero- eller bifile, forteller meg at disse seksuelle kategoriene er veldig synlige rundt de unge spørrene, og at det gjør at de føler et behov for å klargjøre sine seksuelle preferanser. Det er tydelig at ungdommene har en bestemt følelse av at det er flere alternativer åpne for dem; de kan være heterofile, homofile eller lesbiske og – som et tredje alternativ – bifile. For ungdommene er verden svart/hvitt, enten/eller, homo/hetero. Camilla Jordheim Larsen er inne på det samme i sin hovedoppgave der hun intervjuer fem unge homofile menn (Larsen 2003). Etter å ha snakket med disse, konkluderer hun med at det er umulig for disse mennene å forbli seksuelt udefinert selv om de skulle ønske det. I vårt samfunn kan man ikke si at man verken er homofil/lesbisk, hetero- eller biseksuell. I alle fall ikke om man vil bli forstått som ingen av delene. Jordheim Larsen har følgende svar på spørsmålet om de rådende forestillingene om homoseksualitet skaper frihet til å velge eller om de utøver en tvang: Svaret er todelt: Ja, de kan leve friere – etter at de har sagt at de er homo. Nei, de kan ikke definere seg selv. Hun fortsetter:

Det hjelper ikke å oppfatte seksualitet som flytende og biseksualitet som universelt dersom omgivelsene ikke gjør det. Diskursen fanger, med andre ord (Larsen 2003:106–107).

Det betyr at du kan rope så høyt du bare vil at du ikke er homo, men så lenge du har en kjæreste av samme kjønn, er det ingen som skjønner hva du sier.

Spørsmålet jeg nå stiller meg – med utgangspunkt i queer teori – er om Klara Klok-ungdommenes opptatthet av deres seksuelle legning også er et tegn på at homo-hetero-dikotomien – eller det ”seksuelle system” som litteratur- og kjønnsforskeren Nils Axel Nissen snakker om (Nissen 2000) – har innflytelse på ungdommenes verden. Umiddelbart ser det ikke ut til at ungdommene føler at deres seksuelle identitet flyter, de opplever den som enten/eller; enten er de heteroseksuelle eller homoseksuelle/biseksuelle. Når det gjelder biseksualitet opererer både ungdom og fagpanel med biseksualitet som en egen kategori. Noen *er* homo, noen *er* hetero og noen er biseksuelle. Jeg forholder meg derfor til dette her, men mener ikke at det underminerer eller løser opp homo-hetero-dikotomien (jf. fotnote 21).

Mye tyder på at ungdommenes spørsmål bygger på og støtter opp under homo-hetero-dikotomien. ”Er-jeg-homo?”-spørsmåla bygger på en oppfatning av at verden er delt inn på den måten at noen mennesker er homoseksuelle mens noen er heteroseksuelle. I tillegg fins det en liten gruppe som er biseksuelle. Ungdommene vil vite hvilken kategori de hører hjemme i. På denne måten viser spørrene samtidig at de forstår seksuell legning som et *essensialistisk* fenomen. Det er noe man bare *er*, og noe man ikke kan noe for, og framfor alt ikke noe man kan velge⁴⁹.

Hva så med fagpanelets svar? Hvordan svarer de på ungdommenes ”Er-jeg-homo?”-spørsmål. Er de med på å opprettholde denne inndelinga av mennesker i bestemte seksuelle kategorier?

Homo-hetero-dikotomien, og hvordan den opprettholdes av fagpanelets svar

Svara på ”Er-jeg-homo?”-spørsmåla er som oftest basert på følgende mal⁵⁰:

Ungdomstida er kaotisk, og er en periode der mange mennesker eksperimenterer med sin seksualitet. Dette er altså helt normalt. Etter hvert finner de imidlertid ut hva de er – homo-/bi- eller heterofile.

Uansett hva det viser seg at du er, er det greit. Alle er like mye verdt, og

⁴⁹ Jeg har definert essensialisme i kapittel 2, men kan supplere her med å si at et essensialistisk syn på seksualitet innebærer 1) at en persons (homo)seksualitet er noe stabilt og vedvarende, 2) at den ikke er viljestyrt, og 3) at den er noenlunde lik fra en homoseksuell person til en annen (Anderssen i Svare 2001:320).

⁵⁰ Dette er ikke et direkte sitat, men en konstruert idealtipe av et svar i denne kategorien.

det viktigste er at du har det bra med deg selv og kan leve ut din sanne seksualitet.

Svara er altså hva vi kan kalle liberale og veldig aksepterende i forhold til homofile, lesbiske og bifile; alle er like mye verdt uansett. Dette så vi var en av normene som ble uttrykt i forrige kapittel. Fagpanelet uttrykker ikke homofobi eller ideer som skulle tilsi at personer som forelsker seg i og tenner på noen med samme kjønn er mindre verdt. Tvert imot sies det ofte at alle skal være stolte av den de er, og at alle har rett til å dele livet sitt med den man vil, uansett kjønn. Slik lyder et slikt svar:

Å være lesbisk er like naturlig for deg som det er for andre som er heterofile å være det. Det viktigste er at en får leve ut sin kjærlighet til den en ønsker dele den med, enten en er homofil, lesbisk, eller heterofil. Ikke noe er mer riktig enn noe annet (svar i Homofil/bifil/lesbisk, 5.8.2003).

Sett på en litt annen måte opplever jeg det ikke slik at svara forfekter muligheten av å forbli udefinert, om vi nå skal følge opp mine betraktninger ovenfor. Panelets språkbruk og måte å ordlegge seg på tilsier at du enten er homo eller hetero (eller bi), og dette vil du finne ut av etter hvert. Kanskje eksperimenterer du litt med seksualiteten din i ungdomstida, og du trenger ikke vite hva du er mens du ennå er ung, men med åra vil dette bli klart for deg. Her er et eksempel på et slikt svar:

Med tiden vil du nok helt klart få en forståelse av hvilken seksuell legning du har, og da håper jeg også at du vil finne deg til rette med den legninga som du har: Enten det nå er homofil, bifil eller heterofil (svar i Homofil, bifil, lesbisk, 27.6.2003).

I svar etter svar sier fagpanelet at det er normalt å eksperimentere med sin seksualitet når man er ung, men at man etter hvert finner ut hva man *er* eller hva slags legning man *har*. Det framkommer nesten en slags determinisme i disse svara – selv om kanskje intensjonen fra fagpanelet er en helt annen. Med queerteoretiske termer kan vi kalle det en *essensialistisk* forståelse av seksualitet. Det åpnes ikke her for en flytende seksualitet i queer teoris forstand. Riktignok snakkes det om en *fleksibel* seksualitet noen steder, i betydningen noen ganger er man forvirra og vet ikke helt om man liker menn eller kvinner, men dette er av sjeldenhetene. Dessuten betyr ikke det at man ikke *er* det ene eller det andre; man vet det bare ikke selv ennå. Vi ser dermed at fagpanelet – på samme måte som ungdommene – behandler og forstår seksualitet på en essensialistisk måte. Svara innebærer ingen mulighet for å forbli udefinert. Man kan ikke *ikke* være enten homofil/lesbisk, bifil eller hetero. På bakgrunn av dette vil jeg hevde at svara fra fagpanelet er med på å forsterke homo-hetero-dikotomien, og ikke bryte den ned. På den ene sida har vi heterofili, som er normen og det mest vanlige, den er sentrum. I periferien finner vi homo- og

bifiliene. Vi mennesker faller i én av disse kategoriene, og vi vil med tiden skjønne hvilken kategori vi tilhører. Noe som forsterker denne essensialismen er at både ungdom og fagpanel konsekvent bruker seksuell ”legning” og ikke ”orientering” eller et annet mer konstruktivistisk begrep. Videre bruker de homofil og bifil, som også er del av en slik essensialistisk forståelse.

Jeg mener fagpanelets svar kan ses som uttrykk for to forhold. For det første et ønske om å trøste og veilede ungdommene. Fagpanelet vil ikke at spørrene skal bekymre seg for mye om hva de er, for det er vanlig å eksperimentere når man er ung, som fagpersonene sier. Videre vil fagpersonene få fram at om det skulle vise seg at noen av ungdommene er homo- eller biseksuelle, er det helt flott og ikke noe å skamme seg over. For det andre kan vi se disse svarene som logiske uttrykk for et todelt seksuelt system både fagpersonene, ungdommene og vi andre lever i, der folk enten er homo eller hetero (Nissen 2000). Jeg tar ikke her stilling til om dette er positivt eller negativt. Jeg forsøker bare å peke på at seksualliberale svar – som vi må kunne kalle fagpanelets svar – også kan virke disiplinerende. Slik fagpanelet svarer, setter de opp to eller tre seksuelle kategorier. Ungdommene blir fortalt at de kommer til å havne i én av dem. Jeg velger å kalle dette et slags *liberalt paradoks*.

Interessant – eller snarere som et lite apropos – i denne sammenheng er det å tenke på at fagpanelet – i de fleste tilfellene i Seksuell tenning – ofte argumenterer med at dersom man har et uønsket tenningsmønster, kan man endre på dette. Dersom man tenner på bare eldre menn for eksempel, eller på grov porno, eller har en annen ubehagelig fetisj, kan man forsøke å endre på dette ved å øve på å tenne på noe annet. Dette kommer imidlertid aldri fram når det er snakk om seksuell legning. Man kan ikke øve på å tenne på et annet *kjønn* enn det man tenner på. Hvordan skal vi forklare dette? Jeg mener det passer godt inn i den essensialistiske forståelsen av seksuell legning som vi ser på Klara Klok. Det ser ut til at fagpanelet skiller mellom å tenne på mennesker – av samme eller det motsatte kjønn – og gjenstander og/eller situasjoner. Det er for fagpanelet en fundamental forskjell mellom homoseksualitet og fetisjisme, ser det ut til. Dette er kanskje ikke så oppsiktsvekkende, men det er likevel interessant sett i lys av queer teori som mener at homoseksualitet ikke nødvendigvis må utgjøre en fundamental forskjell på denne måten. Jeg skal ikke dvele ved dette her, men synes det er et godt eksempel på måten man tenker på her.

Muligheter og begrensninger

Når det gjelder seksuell orientering eller legning, virker det altså ikke som om ungdommene eller fagpanelet på Klara Klok mener at man kan *velge* hvilken kategori man vil være i. Imidlertid har de en distinkt følelse av at man kan ha én av tre legninger – homo, hetero eller bi. Det stadig tilbakevendende spørsmålet, "Er jeg homo?", er et spørsmål som krever et klart svar. Ja, eller nei. Disse ungdommene velger ikke fritt hvordan deres seksualitet skal være. De lever innenfor et system med bare begrensede muligheter hva angår seksuelle kategorier. På mange måter kan man altså se de eksisterende seksualitetskategoriene som *begrensende*, trange og dikotomiserende. Klara-ungdommene ser for seg et liv som enten det ene eller det andre, der det ikke er noen "gyllen middelvei". På den andre sida, og dette er viktig å få fram, mener jeg at kategoriene også representerer *muligheter* for ungdommene. Spørrenerne her er nemlig fullt klar over at de ikke nødvendigvis er heteroseksuelle (som de fleste andre), men at de også kan leve verdige liv som homo- eller biseksuelle. På denne måten er det seksuelle feltet mer åpent og tolerant og gir flere muligheter nå sammenliknet med for eksempel 50 år siden da noe annet enn den heteroseksuelle normen ikke var akseptert. Dette betyr at dersom ungdommene føler seg "annerledes", kan det være en lettelse for dem å vite at de riktignok passer inn i en annen kategori enn de fleste andre, men at de i alle fall har en egen kategori, og at det er flere som har det som dem. Dette innebærer at vi på mange måter står overfor et paradoks når det gjelder seksuelle kategorier. Kenneth Plummer sier det på denne måten:

And with all these categorizations comes the paradox: they control, restrict and inhibit whilst simultaneously providing comfort, security and assuredness (1981:29).

Uansett synes jeg spørsmålet som jeg siterer fra i tittelen på dette kapitlet sier mye om hvor viktige disse seksuelle kategoriene er i vårt samfunn. Vi har alle et behov for å vite hva vi er, hvilken kategori som er "vår", hvilken "bås" vi hører hjemme i. For fjortenåringen som stiller spørsmålet, virker det som om det er verre å ikke ha en seksuell legning i det hele tatt enn at denne legningen er homoseksuell. Det er med andre ord bedre å være homo enn ingen ting.

Vi har nå sett at ungdommene er veldig opptatt av hva slags seksuell kategori de hører hjemme i. I kapittel 5 så vi at ungdommene – etter å ha fortalt hva slags seksuelle handlinger de hadde vært med på – ville vite om de fremdeles kunne kalles jomfruer. Det er en likhet mellom disse "Er jeg homo?"- og "Er jeg jomfru?"-spørsmåla. De handler

begge om å få vite hva man *er*, hva slags gruppe man kan defineres inn i. Hvorfor det så viktig for ungdommene å få svar på dette?

Hvorfor er det så viktig for dem?

Jeg tror det er to hovedgrunner til det: 1) Homo-hetero-dikotomien, som jeg har argumentert for at jeg kan se tydelig både i ungdommenes spørsmål og fagpanelets svar. 2) Ungdommene er i en alder hvor de gjør grunnmursarbeid på sin identitet. I og med at mange mener at seksualitet i løpet av de siste to hundre åra har utviklet seg til å bli selve kjernen i vår identitet (se kapittel 1), er det kan hende ikke så rart at ungdommene er så opptatt av sin seksualitet. På dette hviler jo deres livs lykke i vår ”selvrefleksive tidsalder”, om vi nå skal holde oss til Giddens’ terminologi (Giddens 1991).

Å få orden på sin egen identitet, kan vi forstå som å skape sin egen *fortelling*, sin egen biografi (Giddens 1991:53). Jeg mener man kan lese mange av ungdommenes spørsmål på Klara Klok – for eksempel de som har med jomfrudom å gjøre og de som dreier seg om man er homo- eller heteroseksuell – ut fra Giddens’ teori om selvrefleksive identiteter. Ifølge denne handler identitet om ”the capacity to keep a particular narrative going” (Giddens 1991:54). Jeg tror man på mange måter kan si at det er nettopp dette ungdommene på Klara Klok holder på med; de forsøker å konstruere sin fortelling, sin egen identitet. Det er viktig at denne fortellingen henger sammen, og at den gir mening både for dem selv og andre (Gauntlett 2002:99). Med andre ord kan vi si at de forsøker å få alt til å passe sammen – alle opplevelsene de har og alle de forvirrete følelsene de går og kjenner på. Når de så vender seg til Klara Klok, er det for at de trenger litt hjelp til å forme sin fortelling. Sånn sett skal de skape en historie om seg selv, der seksualitet er ekstremt viktig. Når de i tillegg må få sin fortelling til å passe inn i et seksuelt system der menneskene er delt inn i homofile og heterofile, kan man forstå at dette ikke er enkelt for dem. Dette er da åpenbart heller ikke noe de tar lett på.

La oss nå gå over til å se nærmere på jomfruspørsmåla og -svara. Hvordan skal vi forstå disse? Hva er de uttrykk for?

Jomfru eller ikke jomfru?

Som nevnt i kapittel 5 ser jeg på ”Er jeg jomfru?”-spørsmåla som tilfeller av et større tema, nemlig det som har å gjøre med hva som er og ikke er sex. Derfor mener jeg at når fagpanelet her svarer på hva ei jomfru er, svarer de på mange måter også på hva de mener sex er. I denne sammenheng har mange påpekt at vi i vår kultur i stor grad definerer sex

som heteroseksuelt samleie. Ofte møter vi – både i ulike former for litteratur, media og annen forskningslitteratur – antagelsen om at seksualdebut er synonymt med samleiedebut, og at det dermed blir tatt for gitt at det bare er (heteroseksuelt) samleie som kan medføre at man ikke lenger er jomfru. Dette kan ses som et utslag av en ”samleiefiksert kultur” (se bl.a. Helmius 2000:11, Træen og Sørensen 1999:114, Carpenter 2001, Bay-Cheng 2001). I det følgende skal jeg se hvordan man på Klara Klok definerer jomfru og om disse definisjonene kan ses som utslag av en samleie- og heterofiksert kultur.

Hva er ei jomfru?

I jomfrukategorien vil både gutter og jenter vite hvordan man skal definere begrepet ”jomfru”. Spørrene er åpenbart usikre på hvordan man skal forstå dette, noe som er tydelig i dette spørsmålet fra en gutt på 19 år:

Hei! Lurer på en liten sak, mange jenter jeg kjenner sier de har blitt fingra og slikket mange ganger, men hevder fortsatt at de er jomfru... hmm kan du gi en definisjon på jomfru egentlig??? (svar i Jomfru, 28.7.2003)

Ei jente på 14 år lurer også på når man kan sies å være jomfru og ikke:

[L]urer på at om man bruker en dildo, da sprekker jo jomfruhinna?? Da er man ikke jomfru lenger da vel?? Jeg hører liksom rundt at: -Han der skal få sprekke jomfruhinna mi, og jeg vil miste dyden min med han... Men hvis man da bruker en dildo først så er jo det som en tissemann og da sprekker hinna!? (svar i Jomfru, 17.7.2003)

Mange lurer også på hvordan man skal forstå sammekjønnssex i et jomfruperspektiv.

Dersom man er lesbisk, blir man jo ikke penetrert av en mann. Er man da jomfru uansett? Eller hva med menn/gutter? Snakker man om at de er jomfruer? Ungdommene er forvirra, og de vil vite hvordan dette skal defineres, og som vi har sett, er de ikke klare for noen glidende overganger; enten er man jomfru eller så er man det ikke.

I denne jakta på en klar definisjon, er mange opptatt av selve *jomfruhinna* hos jenter. Kanskje har dette å gjøre med at de opplever denne som den symbolske grensa som må overskrides (bokstavelig talt) for at man ikke skal være jomfru lenger. Dersom den er brutt, er man ikke jomfru. Men dette er heller ikke så likefrem: Hva da med 14-åringens spørsmål som vi så over; dersom hinna er brutt av noe annet enn en penis (selv om det er en ”tissemannlik” ting), er man da fremdels jomfru? Det hele blir enda mer forvirrende av at hinna kan brytes på mange forskjellige måter, og dessuten er det ikke en gang alle jenter som *har* ei jomfruhinne. Dette er, som vi skjønner, vanskelig terreng å manøvrere i.

Min tolkning er at spørrene er opptatt av jomfrudom som en del av en *overgangsrite*. Å ha sex første gang er noe man skal gjennom på vei inn i voksenlivet.

Laura M. Carpenter (2001) gir en interessant historisk presentasjon av de ulike forståelsene av jomfrudom de siste 100 år i USA⁵¹: Fra å innebære renhet og uskyldighet for jentene (1850–1900), begynte de i 1920-åra å tape jomfrudommen sin *før* ekteskapet med mannen de skulle gifte seg med. Fra midten av 60-tallet mista jentene i større grad jomfrudommen med partnere de ikke nødvendigvis skulle gifte seg med, og på 80-tallet viste det seg at jenter var i ferd med å adoptere en mer mannlig forståelse der det å være jomfru er pinlig. Denne forståelsen er til stede både hos gutter og jenter på Klara Klok. Det gjelder å ikke være den siste som debuterer, og mange gir uttrykk for at det er pinlig å være jomfru dersom man er over en viss alder. Dette er på en måte motsatt av hvordan det tradisjonelt har vært og av hvordan det er i enkelte religiøse miljøer i dag, der det er et mål å vente med å ha sex (i form av heteroseksuelt samleie) til etter at man har gifta seg.

De fleste av spørsmåla her har et heteroseksuelt utgangspunkt. Å bli kvitt jomfrudommen, for jenter, handler om å ligge med en gutt første gang, og omvendt. Men selv om ungdommene er bundet opp til en heteronormativ forståelse av dette, lurer de likevel på om det er andre former for sex som kan konstituere en overgang fra jomfru til ikke-jomfru. I hvilken grad kan vi si at fagpanelet løsriver seg fra en heterosentrert forståelse av jomfrudom? Hva legger de vekt på når det gjelder jomfru- og jomfruhinneproblematikken?

Å være jomfru betyr...

Denne fagpersonen opererer med ”seksuell debut” som markør for overgangen fra å være jomfru til å ikke være det:

Jenter regnes som jomfru til de har hatt sin seksuelle debut (...) (svar i Jomfru, 13.8.2003).

Et slikt svar bringer fram følgende spørsmål: Når har ei jente debutert seksuelt? Uten at svaret inneholder en definisjon av dette, er spørsmålsstilleren like langt. Ut fra mitt materiale mener jeg vi kan se på disse jomfrudefinisjonene langs to dimensjoner; *kjønn* og *praksis*. To spørsmål er relevante i så måte. For det første: Betyr det noe for om man er jomfru eller ikke om man har sex med noen av sitt eget eller det motsatte *kjønn*? For det andre: Betyr det noe hva slags seksuelle handlinger man gjør – hva slags seksuell *praksis*

⁵¹ Det er viktig å være klar over at det er forskjeller mellom USA og Norge når det gjelder dette temaet, men jeg kan ikke se at det gjør denne historiske gjennomgangen irrelevant for denne oppgaven. Jeg synes den plukker opp de elementene som også må sies å gjelde for Norge.

man har. Med andre ord: Er heteroseksuelt samleie det eneste som kvalifiserer til en post jomfru-tilværelse eller er andre handlinger like definerende? La oss ta utgangspunkt i at vi leter etter nøytrale definisjoner her, altså svar som ikke sier – implisitt eller eksplisitt – at det bare er heteroseksuelt samleie som konstituerer et statusskifte fra jomfru til ikke-jomfru. Følgende er et eksempel på et svar som jeg i denne sammenheng *ikke* regner som nøytralt:

Jeg vil si man er jomfru helt til man har gjennomført sitt første samleie. Det å være jomfru har ikke noe med om man har erfaring eller ikke å gjøre. Det handler om at man ennå ikke har hatt en penis i skjeden. Så jeg vil si at man er jomfru helt til det første samleiet (svar i Jomfru, 22.7.2003).

Følgende spørsmål- og svarutveksling er heller ikke nøytral:

Spørsmål:

Hei. Jeg er en gutt på 16 år og hadde nettopp samleie med kjæresten, men hun fikk så vondt at vi måtte stoppe før jeg fikk orgasme. Dette var første gangen min, så jeg lurer bare på om jeg er jomfru da, siden jeg ikke fikk orgasme?

Svar:

(...) Siden du har hatt samleie, er du nok ikke jomfru lenger (spørsmål og svar i Jomfru, 7.7.2003).

Interessant med dette eksemplet er for øvrig at vi får bekrefte noe jeg var inne på i kapittel 5, nemlig at til tross for at jomfrudom tradisjonelt er feminint konnotert, knyttes det mer og mer til maskulinitet – bare med omvendt fortegn; dersom en gutt har penetrert ei jente, er han ikke lenger jomfru. Ut fra dette og andre svar er det nærliggende å tro at jenter må ha blitt penetrert med en penis, mens gutter må ha penetrert, for at de ikke skal være jomfruer lenger. Følgende svar understøtter denne definisjonen:

Selv om du bruker en dildo og jomfruhinna sprekker (for det gjør den da – dersom du har en), så er du likevel jomfru. Det er ikke hinna som bestemmer om du er jomfru, men om du har ligget med en gutt!! (svar i Jomfru, 17.7.2003).

I dette siste svaret ser vi også at selve jomfruhinna ikke har betydning for om man er jomfru eller ikke. Av de 14 svarea der fagpanelet definerer jomfrubegrepet, er det 11 som *ikke* er nøytrale. Ut fra disse 11 definisjonene må man altså ha hatt samleie med penetrering med en person av det motsatte kjønn før man kan slutte å kalle seg jomfru. De resterende tre svarea er nøytrale i forhold til kjønn og seksualitet. Her er et av disse svarea, og her sies det at å være jomfru har med seksuell uerfarenhet å gjøre:

Ordet jomfru betyr i seksuell sammenheng uberørt kvinne, men kan også brukes om kvinner og menn som er seksuelt uerfarne. Siden du nå har hatt et analt samleie, og på den måten begynner å bli mer erfaren kan man vel si at du ikke lenger er jomfru. Det er kanskje like viktig at du selv bedømmer

om du nå anser deg selv som "jomfru" eller ikke, enn at andre sier noe om det (svar i Jomfru, 10.4.2003).

Her er et til som mener at det er mange meninger om hvordan jomfru bør defineres, og som åpner opp for at innholdet i begrepet kanskje bør reformuleres:

Det er nok mange meninger om dette spørsmålet ditt. Er man jomfru selv om man har hatt oral- og analsex. Noen mener jo at man er jomfru når man er "uberørt", mens andre mener at du er jomfru til jomfruhinna er tatt, altså når du har hatt samleie med penis i skjeden. Det er jo også litt opp til hver enkelt person. Noen vil føle at de ikke er jomfru, mens andre føler at de er det fordi de ikke har hatt samleie i skjeden. Hva syns du? Ta det opp som tema i vennegjengen, det er sikkert mange meninger der også (svar i Jomfru, 26.3.2003).

Vedkommende som spør oppfordres altså til å diskutere dette med venner slik at de sammen kan komme frem til en felles forståelse av dette.

Ut fra disse jomfrudefinisjonene vil jeg hevde at fagpanelet opererer med en *heteronormativ* definisjon av jomfrubegrepet. I sammenheng med dette kan det være på sin plass å påpeke at fagpanelet ikke er alene i vår kultur om å ha en slik forståelse.

Jomfrubegrepet har endret betydning med ulike tider og innenfor ulike kulturer, men til alle tider ser det imidlertid ut til at tap av jomfrudom bare har vært mulig der det var en mann og ei kvinne til stede (Carpenter 2001). Selv i dagens populære og akademiske debatt gjelder dette, sier Laura Carpenter, og henviser blant annet til et rådgivningshefte for tenåringsjenter der det står at "Unless his penis penetrates your vagina, you're a virgin" (Carpenter 2001).

Hvorfor henge seg opp i dette, kan man spørre seg. Hvorfor er det viktig å bringe klarhet i hva slags jomfrudefinisjoner man opererer med? For det første mener jeg at hvordan man ser på jomfrudom også sier noe om hvordan man ser på sex generelt. Dersom man forstår sex som heteroseksuelt samleie, innebærer det en snever definisjon av sex som ikke favner om det mangfoldet av seksuelle uttrykk og seksuelle livsstiler som folk omgir seg med og praktiserer. I forskningssammenheng betyr dette at det er muligheter for å få feil i en undersøkelse om seksualitet dersom man ikke tar hensyn til at folk har ulike oppfatninger av hva som er sex. Dersom man bare spør om sex uten å nyansere hva man legger i det, kan man få feil i undersøkelsen fordi folk assosierer ulike ting med sex. Man vil rett og slett ha et begrepsapparat som ikke stemmer overens med slik folk lever sine seksuelle liv. En løsning på dette er for eksempel å spørre folk om anal-, oral- og vaginalsex separat. Bogart m.fl. (2001) er inne på dette, og hevder at for eksempel seksualundersøkelser ikke har vært så flinke til å ta hensyn til dette, men at det er nødvendig at man begynner å gjøre det. Jeg mener at mine funn på Klara Klok bygger opp

under Bogarts poeng, nemlig at folk legger ulike ting i begrepet sex, og at man derfor må være dyktigere til å ta hensyn til dette når man holder på med seksualitetsforskning.

For det andre, på et mer personlig plan betyr heterosentrismen at man ikke tar opp i seg at ungdom og mennesker generelt har et mer variert sexliv enn det som fanges inn i en samleiefiksert forståelse av seksualitet. Folk med et overskridende seksualliv sett ut fra en heteroseksuell ramme, vil oppleve at deres seksualliv ikke omfattes av et tradisjonelt begrepsapparat. For mange kan dette være sårt, og kan medføre en følelse av å ikke være inkludert, av å ikke bli definert inn i kategorien av vanlige eller ”normale” seksuelle vesener. Gutten som i overskrifta er redd for at han ikke skal få noen seksuell legning, er i alle fall redd for at hans seksualitet ikke passer inn noe sted eller ikke kan kategoriseres.

*

Alt i alt, når vi ser på det vi har gått gjennom i dette kapitlet, vil jeg mene at i mange henseende er det på Klara Klok en essensialistisk, heteronormativ forståelse av seksualitet som dominerer, der homo-hetero-dikotomien langt på vei får lov til å legge premissene for hvordan vi dag skal forstå oss selv og vår seksualitet. Både fagpanel og ungdommer forstår seksualitet ut fra et system der heteroseksualitet dominerer, men der noen mennesker også er homo- og biseksuelle. Jeg fremhevet at dette systemet med seksuelle kategorier kan representere både muligheter og begrensninger for aktørene innenfor dette systemet. Mange (særlig innenfor queer teori) vil for øvrig ha fjernet denne todelingen til fordel for et friere og mer flytende seksuelt landskap der seksuelle identitetskategorier ikke oppfattes som naturlige og der heteroseksualiteten ikke lenger tas for gitt som normen. Jeg sier verken at fagpanel eller ungdom med viten og vilje støtter opp om denne normen, men vi ser heller ingen bevissthet rundt dette eller et ønske om å forsøke å løse opp i det. De seksuelle kategoriene er dermed *doxa* for disse aktørene, de tas med andre ord for gitt, og på den måten er spørsmål og svar med på å reprodusere dette dikotomiserte systemet.

Avslutning

Jeg startet dette prosjektet med et ønske om å vite mer om hvordan ungdom og fagpersoner forstår seksualitet innenfor rammene av tre kategorier på www.klara-klok.no. I løpet av forskningsprosessen har jeg kommet nærmere en forståelse av dette. Ungdommene i mitt materiale er forenklet sagt opptatt av tre forhold: Om deres seksualitet er normal, om de er jomfruer eller ikke og om de er homo eller hetero. Fagpanelets svar på disse spørsmåla handler til en stor del om at *all* seksualitet er normal, at man er jomfru dersom man ikke har hatt heteroseksualitet samleie, og at det er vanskelig å si om noen er homo eller hetero men at vedkommende vil finne ut av dette etter hvert. Videre har jeg vist at synet på seksualitet i mine tre kategorier er at seksualitet er noe grunnleggende positivt der lyst ses som skilt fra seksualitet som kjærlighet og reproduksjon. Videre har jeg kommet fram til at det er en essensialistisk forståelse av seksualitet som dominerer blant både spørre og svarere, og at denne forståelsen må ses på bakgrunn av et seksuelt system der homo-hetero-dikotomien er med på å legge premissene for hvordan vi forstår og forvalter vår egen og andres seksualitet.

Når jeg nå skal oppsummere undersøkelsen i sin helhet, vil jeg ta tak i to forhold. Det første forholdet går igjen i alle mine tre kategorier på Klara Klok, og dreier seg om det paradoksale i at ungdommene ønsker seg klare og tydelige svar mens fagpanelet ikke er i stand til å gi dem det. I alle tre kategorier er ungdommene ute etter enten/eller-svar: Hva er normal seksualitet? Er jeg jomfru eller ikke? Er jeg homo eller er jeg hetero? Fagpanelet på sin side er ikke like villige til å gi klare og enkle svar på noen av disse spørsmåla. Det vil si, når det gjelder normalitet, er de ganske tydelige: Alt er normalt. På den annen side kan dette ses på som en ”strategi” fra fagpanelets side for å unngå å markere tydelig hva de mener er normalt og ikke, og resultatet kan være et utydelig og vagt syn på seksualitet for ungdommene som jo var ute etter vanntette skott mellom normal og unormal. Et poeng i denne sammenheng er at ungdommene noen ganger ser ut til å gjennomskue denne ”unnfallenheten”, om vi kan kalle det det, ved at de ber fagpersonene om å ikke gi dem standardsvaret – for eksempel ”Jada, dette er helt normalt” – men heller gi dem ”sannheten”. På denne måten viser ungdommene at de ikke alltid tror på fagpersonene når disse svarer at alt er like normalt. De mistenker dem tvert imot for å pakke inn sannheten i fine og trøstende ord, hvilket innebærer at fagpersonene i ungdommenes øyne mister troverdighet. Jeg mener ikke med dette at fagpanelet burde svare tydeligere på

ungdommenes spørsmål. I mange tilfeller vil ikke dette være mulig i det hele tatt. Jeg peker bare på det paradoksale i at ungdommene vil ha klare svar, mens fagpanelet ikke kan leve opp til deres forventninger.

Det andre forholdet handler om mangelen på initiativ til å utfordre det dikotome seksuelle systemet som både ungdom og fagpanel lever i og forholder seg til og som både spørsmål og svar er med på å reprodusere. Jeg understreker at jeg verken kritiserer ungdommene eller fagpersonene i forhold til dette. De er begge en del av dette systemet, og forsøker å finne fruktbare løsninger for å leve gode liv *innenfor* systemet som er doxa for dem. Når det gjelder fagpersonene, forstår jeg det slik at de prøver å gjøre det beste ut av situasjonen. De vil trøste ungdommene ved å si at det kommer til å gå bra med dem, at de kommer til å finne ut av deres legning. Poenget mitt er at de gjør det på premissene til det seksuelle systemet. De utfordrer det imidlertid ikke. De setter for eksempel ikke spørsmålsteget ved de eksisterende seksuelle kategoriene – *legningene* – som vi ser er en sentral del av deres egen og ungdommenes seksualitetsforståelse. Så må man selvfølgelig spørre: *Burde* de utfordre dette seksuelle systemet? Og i så fall hvorfor? Mange med queerteoretiske sympatier vil svare ja på det første spørsmålet, fordi de mener at et annet seksuelt system alt i alt vil hjelpe flere til å leve godt med sin seksualitet. De mener det vil skape mer seksuelt mangfold fordi det vil innebære at folk kan leve friere med sin seksualitet i og med at de ikke vil være begrenset av snevre seksuelle kategorier. Andre hevder derimot at det er bedre å beholde det seksuelle systemet slik det er, at det er det beste utgangspunktet for alle parter. Argumentet disse framhever er at de seksuelle identitetskategoriene skaper en trygghet og er en plattform for å få rettferdighet og rettigheter for ulike seksuelle legninger. Jeg tar ikke stilling i denne debatten, men nøyer meg med å påpeke at dersom vi godtar seksualitetens kontingens – med andre ord at den er konstruert – er det alltid en mulighet for å forandre hvordan vi forstår den og hvordan vi lever den ut. Hva som er den beste måten å gjøre dette på, skal jeg imidlertid ikke begi meg ut på å mene noe om. Imidlertid håper jeg at undersøkelsen kan være utgangspunkt for en diskusjon om seksualitet i dagens samfunn – om hvordan vi best skal forstå og forvalte den på vegne av oss selv og andre.

Jeg håper også at mitt prosjekt kan danne utgangspunkt for videre studier på seksualitetsfeltet. Tekstanalysedesignet jeg valgte har medført at min undersøkelse har vært *eksplorerende* og *deskriptiv*. Det vil si at jeg brakt på banen og har beskrevet en del forhold rundt ungdom og seksualitet som andre design ikke hadde fått tak i på samme måte. På den andre sida er det selvfølgelig faktorer jeg ikke har kunnet se nærmere på.

Derfor er det viktig at det forskes videre på dette temaet. Utgangspunktet for en eventuell ny studie kan for eksempel være ungdommenes opptatthet av normalitet og hva de egentlig mener med ordet ”normal”. Dessuten hadde det vært interessant å vite mer om hva slags betydning jomfruhinne har for ungdommer i dag. Når det gjelder fagpersonene kan en spennende undersøkelse dreie seg om hvor de henter sine synspunkter fra – det vil si: Hva mener de influerer dem til å svare slik de gjør på Klara Klok? Disse og andre spørsmål må det bli opp til noen andre å svare på.

Litteraturliste

- Almås, Elsa og Esben Benestad (1997): *Sexologi i praksis. Behandlers møte med menneskers seksualitet*, Tano Aschehoug
- Andersen, Nils Åkerstrøm (1999): *Diskursive analysestrategier. Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*, Nyt fra Samfundsvidenskabernes, København
- Becker, Howard S. (1973): *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*, The Free Press, New York
- Berg, Lena (2002): "Förhoppningen om at kärleken løser alt – potensial till förändringeller/och falsk garanti?", i *Kvinneforskning*, nr. 3, 2002:5–26
- Bjørby, Pål (2001): "Queer-teori: Asymmetriske identiteter", i Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.): *Norsk homoforskning*, Universitetsforlaget, Oslo
- Bäckman, Maria (2003): *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Makadam förlag, Göteborg
- Cameron, Deborah og Don Kulick (2003): *Language and Sexuality*, Cambridge University Press, Cambridge
- Dagbladet 19.4.2004:6–7
- Eng, Heidi (2004): "Skeiv teori, skeiv politikk". Foredrag i regi av Homoversitas på "Skeiv veke", i Helga Eng's hus, Blindern, Oslo, 16.2.2004.
- Epstein, Steven (1996): "A Queer Encounter: Sociology and the Study of Sexuality", I Seidman, Steven (red.): *Queer Theory/Sociology*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK
- Foucault, Michel (1999): *Seksualitetens historie I. Viljen til viten*, Exil forlag.
- Førde, Reidun (2002): "Operativ rekonstruksjon av jomfruhinne", i *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, nr. 17, 2002:1709
- Gauntlett, David (2002): *Media, Gender and Identity. An Introduction*, Routledge, London
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*, Polity Press, Cambridge, UK
- Giddens, Anthony (1993): *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*, Polity Press, Cambridge, UK
- Grasmo, Hanne (1993): *Er det normalt? Samlivsspalten som maktredskap, intimspeil og frigjøringsfane*, hovedoppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo

Gurak, Laura J. (2004): ”Internet Studies in the Twenty-First Century”, i Gauntlett, David og Ross Horsley red. (2004): *Web.Studies. 2nd Edition*, Edward Arnold (Publishers) Limited, London

Halperin, David (1905): *Saint Foucault. Towards a Gay Hagiography*, Oxford University Press, New York

Hegna, Kristinn, Hans W. Kristiansen og Bera Ulstein Moseng. 1999. *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA rapport 1/1999.

Helmius, Gisela (2000): *Manus för mognad. Om kärlek, sexualitet och socialisation i Ungdomsåren*, Mimers Brunn, Kunskapsförlaget, Sala

Henriksson, Blanka (2004): ”Från dagböcker och frågelistor till gravstenar och Internet. Ett axplock ur kulturvetenskapens källor och material”, i Marander-Eklund, Lena, Ruth Illman og Blanka Henriksson (2004): *Metodkompassen – kulturvetenskapens metabok*, Åbo Akademi, Åbo

Jamieson, Lynn (1998): *Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies*, Polity Press, Cambridge, UK

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Philips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, Fredriksberg

Kalleberg, Ragnvald (1996): ”Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog”, i Kalleberg, Ragnvald og Harriet Holter (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Universitetsforlagets Metodebibliotek, Oslo

Kjær, Reidar (2001): ”Seksualpsykopaten som forsvant. Homofili i norske psykiatriske lærebøker”, i Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.): *Norsk homoforskning*, Universitetsforlaget, Oslo

Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (1997): *Sosiologisk leksikon*, Universitetsforlaget, Oslo

Krange, Olve og Willy Pedersen (1999): ”Å angre på sex”, i *Sosiologisk tidsskrift*, nr. 1, 1999: 45–70

Krange, Olve (2004): *Grenser for individualisering. Ungdom mellom ny og gammel modernitet*, Dr.polit.-avhandling 2004, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitet i Oslo, NOVA Rapport 4/2004

Kristiansen, Hans Wiggo og Willy Pedersen (2003): ”Når skeiv teori blir levd liv”, i *Samtiden* 2/2003:79–87

Langfeldt, Thore (1993): *Sexologi*, Ad Notam Gyldendahl A/S, Oslo

Larsen, Camilla Jordheim (2003): *Skeive identiteter og homofile erfaringer. Et nytt seksuelt landskap?* Hovedoppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Malterud, Kirsti (2001): "Lesbiske i medisinsk teori og praksis. Et kritisk perspektiv på kunnskap og helsetjenester", i Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.): *Norsk homoforskning*, Universitetsforlaget, Oslo

Middelthon, Anne-Lise (2004): "Om å bli tatt – i alle ordets betydninger", i *Kvinneforskning*, nr. 1, 2004: 5–22

Moseng, Bera U. (2001): "Selvmordsatferd og seksuell orientering", i Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.): *Norsk homoforskning*, Universitetsforlaget, Oslo

Mühleisen, Wencke (2003): "Spenninger i postmoderne feminisme. Kjønnnet som estetisk iscenesettelse i dagens medie verden", i *Kvinneforskning*, nr. 1, 2003:47–60

Namaste, Ki (1996): "The Politics of Inside/Out: Queer Theory, Poststructuralism, and a Sociological Approach to Sexuality", i Seidman, Steven (red.): *Queer Theory/Sociology*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK

Nissen, Nils Axel (2001): *Homo/hetero*, Gyldendal, Oslo

Nordberg, Kari Hernæs (2003): *Om nytelse og nytte. Seksualitet i "Populært Tidsskrift for Seksuell Oplysning"*, hovedoppgave i sosiologi ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Pedersen Willy og Sven Ove Samuelsen (2003): "Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom", i *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, nr. 21, 2003:3006–3009

Pedersen, Willy (2004): "Mobilbruk, chat og sex blant norske tenåringer", *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, nr. 13–14, 2004:1756–1759

Pfohl, Stephen (1994): *Images of Deviance and Social Control. A Sociological History. Second Edition*, McGRAW-HILL INC., New York

Plummer, Kenneth (1981): "Building a sociology of homosexuality", i Plummer, Kenneth: *The Making of the Modern Homosexual*, Hutchinson & Co., London

Plummer, Ken (1995): *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*, Routledge, London

Plummer, Ken (2003): *Intimate Citizenship. Private Decisions and Public Dialogues*, University of Washington Press, London

Prieur, Annick og Moseng, Bera U. (2000): "Sorry, we don't speak Queer", i *Kvinneforskning* nr. 3-4/2000:140–155

- Ragin, Charles C. (1994): *Constructing Social Research. The Unity and Diversity of Method*, Pine Forge Press, London
- Rolness, Kjetil (2003): *Sex, løgn og videofilm. Et usladdet oppgjør med mytene om porno*, Aschehoug forlag, Oslo
- Seidman, Steven (1996): “Introduction”, i Seidman, Steven (red.): *Queer Theory/Sociology*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK
- Silverman, David (2001): *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction, 2nd Edition*, Sage Publications, London
- Stein, Arlene og Plummer, Ken (1996): ”’I can’t Even Think Straight’: ‘Queer’ Theory and the Missing Sexual Revolution in Sociology”, i Seidman, Steven (red.): *Queer Theory/Sociology*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK
- Svare, Helge (2001): ”Homoseksualitet mellom biologi og kultur. Et filosofisk blikk på essensialisme og konstruktivisme”, i Brantsæter, Marianne C., Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.): *Norsk homoforskning*, Universitetsforlaget, Oslo
- Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen
- Træen, Bente og Dagfinn Sørensen (1999): *Elske deg, elske med deg... En lærebok i sex og samliv*, Gyldendal Forlag ASA, Oslo
- UI, Ungdomsinformasjonen Nordland (2000): *Evaluering av prosjekt ”Klara Klok” – en helsenett-tjeneste for ungdom i Nordland*
- UI, Ungdomsinformasjonen Nordland (2001): *Årsrapport 2001. Nasjonal helseportal og spørretjeneste for ungdom og unge voksne (unghelse.no og Klara Klok)*
- UI, Ungdomsinformasjonen Nordland (2003a): *Årsrapport 2002. Nasjonal spørretjeneste og helseportal for ungdom og unge voksne (klara-klok.no og unghelse.no)*
- UI, Ungdomsinformasjonen Nordland (2003b): *Handlingsplan 2003. Nasjonal spørretjeneste og helseportal for ungdom og unge voksne (klara-klok.no og unghelse.no)*
- UI, Ungdomsinformasjonen Nordland (2004): *Årsrapport 2003. klara-klok.no, unghelse.no – hjelpetilbud til ungdom*
- Weeks, Jeffrey (2003): *Sexuality, Second edition*, Routledge, London
- Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, Universitetsforlaget, Oslo

Internettressurser:

Bay-Cheng, Laina Y. (2001): "Sexed.com: Values and Norms in Web-Based Sexuality Education", i *Journal of Sex Research*, Vol. 38, Issue 3, 2001.
Hentet fra *Journal of Sex Research (online)*, EBSCO Publishing,
<http://www.ebsco.com/home/> Hentet ut 11.2.2004.

Bogart, Laura M., Heather Cecil, David A. Wagstaff, Steven D. Pinkerton og Paul R. Abramson (2000): "Is it 'Sex'? : College Students' Interpretations of Sexual Behavior Terminology", i *Journal of Sex Research*, Vol. 37, Issue 2, 2000.
Hentet fra *Journal of Sex Research (online)*, EBSCO Publishing,
<http://www.ebsco.com/home/> Hentet ut 11.2.2004.

Carpenter, Laura M. (2001): "The Ambiguity of 'Having Sex': The Subjective Experience of Virginity Loss in the United States", i *Journal of Sex Research*, Vol. 38, Issue 2, 2001.
Hentet fra *Journal of Sex Research (online)*, EBSCO Publishing,
<http://www.ebsco.com/home/> Hentet ut 11.2.2004.

www.doktoronline.no/section/nosection/31124840, hentet ut 18.8.2004

www.nrk.no/nyheter/kultur/4007393.html, publisert 18.8.2004

Roseneil, Sasha (2000): "Queer Frameworks and Queer Tendencies: Towards an Understanding of Postmodern Transformations of Sexuality", i *Sociological Research Online*, vol. 5, no.3, <http://www.socresonline.org.uk/5/3/roseneil.html>

Sosial- og helsedepartementet og Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementet:
Samliv og seksualitet. Ressursbok for lærere. Utarbeidet av Læringscenteret. På
internettadresse www.skolenettet.ls.no

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven, er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 47 313.